

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

**December / Aralık 2021
Volume / Cilt XXII Issue / Sayı 2**

Eastern Mediterranean University / Doğu Akdeniz Üniversitesi

© 2021 Eastern Mediterranean University Press

© 2021 Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi

Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing
House

ISSN 1302-9916

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Publisher

Eastern Mediterranean University Press
Turkish Republic of Northern Cyprus

Editorial Board

Prof. Hanife Aliefendioğlu, Eastern Mediterranean
University -North Cyprus (Co-editor)

Prof. Fatma Güven Lisaniler, Eastern
Mediterranean University-North Cyprus (Co-
editor)

Prof. Sevda Alankuş, Yaşar University-Turkey
Assoc.Prof. Sheyla ışık Erbilen, Eastern
Mediterranean University-North Cyprus
Assoc.Prof. Anne Ciecko, University of
Massachusetts- Amherst USA

Assoc.Prof. María Alicia Garza, Boise State
University-USA

Assoc.Prof. Cynthia Forson, Lancaster
University-Ghana

Assoc.Prof. zlem aykent, İstanbul 29 Mayıs
University-Turkey

Assist.Prof. Ikechukwu D. Nwaka, University of
Alberta-Canada (English Editor)

Journal Secretary: Can Bekcan, Fatma Tr

Language: Turkish / English

Cover Design: Roya Alagheband

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Eastern Mediterranean University-Center for
Women's Studies,
Socrates str.

Faculty of Education Sciences, EF110
99628 Famagusta/North Cyprus (via Mersin 10
- Turkey)

E-mail: jws.cws@emu.edu.tr

<https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

ISSN 1302-9916

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies

Yayımcı

Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Editör Kurulu

Prof.Dr. Hanife Aliefendioğlu, Doğu Akdeniz
niversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-editör)

Prof.Dr. Fatma Güven Lisaniler, Doğu Akdeniz
niversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-editör)

Prof.Dr. Sevda Alankuş, Yaşar Üniversitesi -
Türkiye

Doç.Dr. Süheyla Üçışık Erbilen, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs

Doç.Dr. Anne Ciecko, Massachusetts
niversitesi - Amherst ABD

Doç.Dr. Mara Alicia Garza, Boise Eyalet
niversitesi-ABD

Doç.Dr. Cynthia Forson, Lancaster
niversitesi-Gana

Doç.Dr. Özlem aykent, İstanbul 29 Mayıs
niversitesi-Türkiye

Yrd.Doç.Dr. Ikechukwu D. Nwaka, Alberta
niversitesi -Kanada (İngilizce Editörü)

Dergi Sekreteri: Can Bekcan, Fatma Tr

Derginin Dili: Türkçe / İngilizce

Kapak Tasarım: Roya Alagheband

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın
Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi,
Socrates sok.

Eğitim Bilimleri Fakültesi, EF110
99628 Gazimağusa - Kuzey Kıbrıs

E-posta: jws.cws@emu.edu.tr

<https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies

Academic Advisory Board

Prof. Aksu Bora (Emekli) (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl University-Turkey)
Prof. Ayşe Işık Gürşimşek (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Berit Hagekull (Uppsala University-Sweden)
Prof. Beth Baron (City University of New York-USA)
Prof. Biran Mertan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-UK)
Prof. Hülya Şimğa (Maltepe University-Turkey)
Prof. Jacqueline Nadel (Riken BSI-France)
Prof. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-France)
Prof. Louis Oppenheimer (University of Amsterdam-Netherlands)
Prof. Mustafa Fatih Özbilgin (University of East Anglia-UK)
Prof. Mutlu Binark (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Sevda Alankuş (Kadir Has University-Turkey)
Prof. Şeyma Güngör (University of İstanbul-Turkey)
Prof. Yıldız Ecevit (Middle East Technical University-Turkey)
Prof. Yonca Al (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Blaise Pierrehumbert (Lausanne University-Switzerland)
Assoc.Prof. Burçak Keskin Kozat (Stanford University-USA)
Assoc.Prof. Mashoed Bailie (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Neticice Yıldız (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Türkan Ulusu Uraz (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Nazime Beysan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Pembe Behçetoğulları (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi University-Turkey)
Assist.Prof. Seda Orbay (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Akademik Danışma Kurulu

Prof.Dr. Aksu Bora (Retired)(Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Ayşe Işık Gürşimşek (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof.Dr. Berit Hagekull (Uppsala Üniversitesi-İsveç)
Prof.Dr. Beth Baron (New York City Üniversitesi-ABD)
Prof.Dr. Biran Mertan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof.Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-İngiltere)
Prof.Dr. Hülya Şimğa (Maltepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-Fransa)
Prof.Dr. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-Fransa)
Prof.Dr. Louis Oppenheimer (Amsterdam Üniversitesi-Hollanda)
Prof.Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (East Anglia Üniversitesi-İngiltere)
Prof.Dr. Mutlu Binark (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Sevda Alankuş (Kadir Has Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Şeyma Güngör (İstanbul Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Yonca Al (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne Üniversitesi-İsviçre)
Doç.Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford Üniversitesi-ABD)
Doç.Dr. Mashoed Bailie (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Neticice Yıldız (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Türkan Ulusu Uraz (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Nazime Beysan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Pembe Behçetoğulları (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi Üniversitesi-Türkiye)
Yrd.Doç.Dr. Seda Orbay (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
ISSN 1302-9916

About the Journal

Kadın/Woman 2000 -Journal for Women's Studies is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually on June and December and is a multi-disciplinary, peer and blind reviewed, bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women and gender studies. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Indexing

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies is indexed in GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, Gale Academic OneFile, Gale General OneFile, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos Index, and TUBİTAK ULAKBİM Social Sciences and Humanities Database, Index Copernicus Journals Master List.

Dergi Hakkında

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde çift-kör akran değerlendirmesi olan bir dergidir. Her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

Veritabanları

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies aşağıdaki veri tabanlarında yer almaktadır: GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, Gale Academic One File, Gale General One File, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos İndeks ve TUBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Index Copernicus Journals Master List.

Volume/Cilt XXII

Issue/Sayı 2

December/Aralık 2021

Contents/İçindekiler

From the editors/Editörlerden

i-iv

Articles/Makaleler

Examining Microaggression Experiences of Women: The Case of İzmir (Kadınların Mikrosaldırı Deneyimlerinin İncelenmesi: İzmir Örneği)

Original research article

Mehmet Uzun & Gözde Gümüştay & Dilek Yelda Kağnıcı.... 1-18

“East West, Home’s Best”: Feminist Politics of Sue Townsend in *Bazaar and Rummage* (“Ne Doğu Ne Batı Evimin Yeri Ayrı”: Çarşı Pazar [*Bazaar and Rummage*] Oyununda Sue Townsend’in Feminist Politikası)

Original research article

Özlem Özmen-Akdoğan 19-33

Identity and the Availability of Emergency Contraception from Pharmacies in Istanbul (İstanbul’daki Eczanelerde Acil Kontrasepsiyonun Kimliği ve Kullanılabilirliği)

Original research article

Mary Lou O’Neil & Bahar Aldanmaz-Fidan..... 35-45

Üçüncü Dalga Feminizm Çerçevesinde İslâmcı Kadın Örgütlenmesi ve Kadın Haklarına Yaklaşımları (Conservative Women’s Organizations and their Approaches to the Women’s Rights From the Third Wave Feminist Perspective)

Original research article

İncilay Cangöz, Temmuz Göncü-Şavran, Serap Suğur & Hatice Yeşildal..... 47-71

Fimlerle Öğrenmek: Derslik Deneyimlerine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak (Learning through Films: Looking at Classroom Experiences from a Gender Perspective)

Original research article

Aslıhan Doğan-Topçu & Işıl Kızılırmak..... 73-90

Book -Film Reviews/ Eser Tanıtımı

Angela McRobbie (2020). Feminism and the Politics of Resilience: Essays on Gender, Media and the End of Welfare (Feminizm ve Direnme Siyaseti: Toplumsal Cinsiyet, Medya ve Refahın Sonuna Dair Denemeler)

(Çağatay Burcu)..... 91-93

***Kadın Çalışmaları ile İlgili Etkinlik, Not, Rapor ve
Çeviriler/ Activities, Notes, Reports and Translations
on Gender Studies***

**Feminist Akademisyenlik: Siyah Akademisyenler- bell hooks
(Feminist Scholarship, Black Scholars- bell hooks)**

Çeviri

Elif Ertem95-100

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar.....101-101

Notes for Contributors/Yazarlara Notlar.....102-107

Examining Microaggression Experiences of Women: The Case of İzmir

Mehmet Uzun*
Gözde Gümüşçağlayan**
Dilek Yelda Kağnıcı***

Kadınların Mikrosaldırı Deneyimlerinin İncelenmesi: İzmir Örneği

Abstract

Microaggressions are experienced almost in all social interactions. However most of the time they are not noticed. One of the dimensions that microaggressions are experienced is gender dimension. Therefore, in the present study the microaggressions experienced by women living in İzmir, Turkey was examined. Ten women participated to the study. The data was collected by interviews and analyzed by content analysis. According to the results, women in İzmir have difficulties in terms of living as a woman. It was also found that women experience almost all type of microaggressions mentioned in literature about gender. How women experience the microaggression process was also examined in detail and the findings were discussed under the light of literature.

Keywords: microaggression, gender, woman, phenomenology, İzmir.

Öz

Mikrosaldırıları hemen hemen tüm sosyal etkileşimlerde yaşanmasına rağmen çoğu zaman fark edilmemektedir. Mikrosaldırıların yaygın olarak yaşandığı boyutlardan biri de cinsiyet boyutudur. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye'nin İzmir ilinde yaşayan kadınların yaşadıkları mikrosaldırı süreçleri incelenmiştir. Çalışmaya 10 kadın katılmıştır. Veriler görüşmeler yoluyla toplanmış ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre İzmir'deki kadınlar; kadın olarak yaşamakta güçlük çekmektedir. Ayrıca katılımcıların cinsiyetle ilgili alanyazında bahsedilen mikrosaldırı türlerinin ciddi bir kısmını yaşadıkları tespit edilmiştir. Kadınların mikrosaldırılarına maruz kalma süreci çalışma kapsamında detaylı olarak incelenmiş ve bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: mikrosaldırı, toplumsal cinsiyet, fenemoloji, kadın, İzmir.

*Mehmet Uzun (PhD. Candidate). Ege University, Faculty of Education, Department of Psychological Counseling and Guidance, İzmir-Turkey. E-posta: pskmehmetuzun@gmail.com. ORCID No: 0000-0002-7189-0739.

** Rsch.Asst. Gözde Gümüşçağlayan, Ege University, Faculty of Education, Department of Psychological Counseling and Guidance, İzmir-Turkey. E-posta: ggumuscaaglayan@gmail.com. ORCID No: 0000-0002-1864-7641.

*** Prof. Dilek Yelda Kağnıcı, Ege University, Faculty of Education, Department of Psychological Counseling and Guidance, İzmir-Turkey. E-posta: yeldakagnici@ege.edu.tr. ORCID No: 0000-0002-5201-4784.

Introduction

Microaggressions are experienced almost in all social interactions whether they are noticed or not. Microaggression is defined by Merriam-Webster (2018) as words or behaviors that are hurtful and prejudiced against minority groups, but the performer is often unintentional and often unaware of the action or words he / she said. Pierce (1970) states that microaggression is deemed harmless, but hurts the exposed groups and defines microaggression as “subtle (implicit) and stunning aggressive expressions”. The term microaggression was first used to describe interactions between blacks and whites (Pierce, Carev, Gonzalez & Willis, 1978). Sue and colleagues (2007) more broadly defined microaggressions towards other disadvantaged groups. Although microaggressions are implicit behaviors, they have negative impact on the exposed ones. However, since these behaviors are highly normalized by society, they are often not noticed. For this reason, it is very difficult to handle microaggressions (Harris, 2017). Also, the majority of those who do microaggressions against disadvantaged groups are unaware that their behaviors, words are hurtful. When they are told that their behaviors and words are hurtful, they refuse to admit it and accuse the other party as being quesamish. Even if they accept that their behaviors and words are hurtful, they describe these behaviors as trivial and small things (Sue & Constantine, 2007; Sue et al., 2008; Sue et al., 2009).

Microaggression process has five stages as the event, perception, reaction, interpretation and results. *Event* refers to the situation that the individual is in. *Perception* is whether the individual who experienced the event perceives the event as an attack. *Reaction* is the individual's reaction to the event or situation he/she is in. The reaction has three components; cognitive (thought process), behavioral and emotional. *Interpretation* is the individual's making sense of the event or situation he/she is in. Finally, the *results* cover the individual's behaviors, cognitive inquiries, worldview, coping methods and psychological well-being (Sue, 2010).

When the literature is examined, it is seen that the studies on microaggressions are relatively new. In a study conducted by Shenoy-Packer (2015), it was observed that immigrants working in the United States were exposed to microaggressions every day due to their ethnic origins. Lilly and colleagues (2018) examined the relationship between minority group university students' exposure to microaggressions and their risk of depression. In this study, it was found that 98.8 % of minority students were recently exposed to microaggression and it was observed that exposure to microaggressions increased the risk of depression by 2.14 %. In the study conducted by Bonifacio and colleagues (2018), the effect of ethnic origin and related microaggression on students' career planning and self-efficacy was examined and a negative relationship was found between these variables. In an other study conducted in Turkey, microaggressions faced by persons with disabilities were examined and it was found that disabled individuals experience denial of personality, denial of experiences, helplessness and second-class citizen (Canel-Çınarbaşı et al., 2012). In very recent study, Büke (2021) examined microaggressions against individuals with disabilities based on hashtag activities on Twitter and found the themes of denial of identity, subordination and exoticization.

Microaggressions can be experienced due to any characteristics of individuals such as their language, religion, ethnic origin, sexual orientation and being included in

disability groups, as well as their gender. It can be said that microaggressions on gender role have been more subtle than open attacks and turned into micro invalidations over time (Kağnıcı, 2019). Some basic microaggressions on gender roles are listed as follows; 1) *sexual objectification*: harassing a woman with eyes, verbal or physical contact, 2) *second-class citizenship*: the accepting women in a lower position, 3) *use of sexist language*: use of masculine language (like a man...), 4) *assumption of inferiority*: underestimation of women's abilities, 5) *restrictive gender roles*: beliefs about how women should behave, 6) *denial of the reality of sexism*: denial of the problems faced by women, 7) *denial of individual sexism*: doing the opposite despite rejecting sexist attitudes, 8) *invisibility*: ignoring women's achievements and 9) *sexist humor/ jokes*: making jokes that women humiliate (Sue, 2010).

In the study conducted by Akin (2007) it was observed that discrimination regarding individual's gender is experienced in using opportunities, allocating and using resources, and accessing to services. Women who had lower social status were more negatively affected than men. In a recent study conducted in Turkey, it was found that women are exposed to sexist discrimination such as not seeing the necessary respect and seriousness in their work, being exposed to closed attitudes in communication, and prolonging their working hours (Koloğlu, 2019). In another study, it was seen that there is a gender order shaped according to the cultural structure of the region. Accordingly, it was determined that women mostly behave in accordance with the society and live in harmony with a male-dominated understanding (Özten, 2009).

Purpose of the Study

Microaggression is a concept that has recently begun to be studied worldwide, and it is seen that the studies are mainly about race and ethnicity (Bonifacio et al., 2018; Caner-Çınarbaş et. al., 2012; Güleç & Özden, 2019; Lilly et.al. 2018; Shenoy-Packer, 2015). As Ustubici (2020) stated, there are few studies on the concept of gender and there is a need for studies on the subject. The present study focuses on women and aims to examine possible microaggressions against women living in İzmir. The advantages and disadvantages of being a woman in İzmir, the microaggressions they face, the thoughts, feelings and reactions of women about these microaggressions were investigated in the study. Since there aren't studies about microaggressions about gender in Turkey, it is believed that the present study might provide a point of view whether the microaggressions are perceived in Turkey as in other cultures or not. It is also expected that the knowledge about microaggressions perceived by women might contribute to multicultural counseling studies in Turkey, too. In this context, the present study searched for the answers of the following questions: "What are the microaggressions women living in İzmir experience and how do they make sense of these microaggressions?"

Method

This study, which was carried out to determine the microaggressions experienced by women, was planned to be carried out as a phenomenology study, one of the qualitative research designs. With this model, it is aimed to examine the experiences

of the participants about the research subject in depth. The pattern determined in this aspect allows the participants to examine, understand and discover the problems faced by women in daily life; "how" they define the microaggressions and "what" are their perceptions about these situations without any intervention. How a phenomenon is experienced by people, what it means to them and how it affects them are among the areas of interest in phenomenology (Creswell, 2018). In other words, it is not enough for individuals to just describe their own experiences, but also how individuals interpret these experiences, how they make sense of them, and how they follow these experiences (Miller, 2003).

Study Group

The study group of this research consisted of ten women with different demographic characteristics living in Izmir. The study group was determined by critical situation sampling. The aim of this sampling method is to examine the common or shared phenomena between the situations that vary rather than generalize (Yıldırım & Şimşek, 2018). If the sample identified as the critical situation experiences the subject of research, it can be said that it will have similar experiences in the general group (Patton, 2018). The reason why Izmir is determined as a critical situation is that the gender and gender equality data are at higher levels in the studies conducted by TURKSTAT (2019) throughout the country compared to other provinces.

Participants of the present study had different demographic characteristics in terms of marital status of the participants (married-single-divorced), working status (student-employee-housewife), age (18-25; 26-40; 45- +) and education level (basic education, undergraduate). In phenomenology research, data sources are individuals or groups who experience the phenomenon that the research focuses on and can express or reflect this phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2018). Since there is no general rule about the number of participants, it is generally recommended to be based on data saturation (Patton, 2018), ten participants' views about the topic were considered as enough.

Table.1 Participants' Demographic Characteristics

Participants	Age	Marital Status	Education Level	Working Status
P1	36	Single	Undergraduate	Employee
P2	42	Divorced	Undergraduate	Employee
P3	21	Single	Basic Education	Student
P4	28	Married	Undergraduate	Housewife
P5	21	Single	Basic Education	Student
P6	47	Divorced	Undergraduate	Employee
P7	34	Married	Basic Education	Housewife
P8	52	Married	Basic Education	Employee
P9	27	Married	Undergraduate	Employee
P10	33	Married	Undergraduate	Employee

Data Collection Process and Data Analysis

The data in the study were collected by using the Semi-Structured Individual Interview Form (SSIIIF). It was decided that the most appropriate data collection technique that can be used to find answers to the determined research questions is

the interview technique. During the creation of SSIIF, first the relevant literature was reviewed. Then, a pilot study was made in order to test the applicability of the form and to determine its' deficiencies. The pilot study was conducted with three women one week before the actual application. Participants in the pilot study were not included in the main study. The questions were expanded with probe questions in order to examine the answers given in depth. In addition, all questions in the interview form were asked to the participants within the scope of the study. The interview questions in the SSIIF were designed in the context of microaggression experiences. Some of the interview questions were as follows: "Complete the statement: Being a woman in Turkey/Being a woman in İzmir"; "Have you ever been treated like a second class human, even though you have similar qualities (skills, education level, competence...) with men?" "What is its frequency?" "What happened?" "How do you evaluate this situation?" "What is the impact on your life?" "What do you do when faced with these situations?"

During interviews, informed consent forms were obtained. The interviews lasted about 30 to 45 minutes. In this context, the study was expressed as a description of womens' experiences of "being a woman" in different fields and they were asked to respond sincerely. It was especially emphasized that the interview process was not conducted to evaluate the participants and personal information would remain confidential. In order to better analyze the data obtained from the interviews, to prevent data loss and to save time, a tape recorder was used in the interviews with the permission of the participants, and notes were taken from time to time in order to carry out the interview process effectively.

The transcription process was completed by converting the recordings in the voice recorder to text using the MS Word program on the same day of the interview, and the total data set was obtained. In order to confirm the written texts obtained in this process, the participants were offered to read. In order to analyze the data analysis process with content analysis, first all the data were read continuously at the same time, then a week break was taken and the data set of each participant was read separately at intervals. After the readings, the stage of coding the data was started and draft codes were reached by coding the data in the form of words, phrases or sentences to be meaningful. After the coding process, the themes were obtained by arranging the codes to form a meaningful pattern. Then, using the MS Excel program, the themes, sub-themes and codes were processed vertically, and the previously coded responses of the participants to be entered in the relevant section were processed horizontally. In this process, considering the ethical principles, the participant women were specified as "P1, P2, P3" in the order of the interview. The data was analyzed by the researchers and an academic field specialist with 24 years of professional experience.

Results

In the context of microaggression experiences, in the first part of the research "being a woman" in Turkey and İzmir was examined. The theme and codes of the results are presented in Table 2.

Table 2. Being a Woman

Being a Woman in Turkey	Being a Woman in Izmir
<i>Difficulty</i>	<i>Privilege</i>
Not feeling safe	To be able to act freely
Inability to act free	Social communication
Worthlessness - Inequality	
Expectations	
<i>Positive Discrimination</i>	
Guardianship	
Getting help	
Enjoyment of rights	
Employment	

Being a Woman in Turkey

"The difficulty of being a woman" ($n = 9$) was commonly mentioned by the participants. One of the participants reflected her thoughts as "It is very difficult to be a woman. Conditions always seem to be the oppressed party when the woman is mentioned..." (P 7). Another theme emphasized by the participants was "not feeling safe" ($n = 5$). For example, P4 replied the question as "... Life is unfair for women in Turkey. Exposure to death." The other theme emerged was "Inability to act freely". Participants mentioned that they don't freely act while going out at night, having social affairs, dressing up and they feel themselves constrained ($n = 6$). In addition to all these, "deprivation of fundamental rights" ($n = 3$) such as education, marital preferences, divorce, traveling, doing a job, "feeling of worthlessness" ($n = 6$) such as underestimation of their skills, "inequality" in the form of expulsion ($n = 6$) and finally, intense "expectations" ($n = 4$) in the form of housework responsibility and family-child responsibility were the other themes emerged.

When the advantages of being a woman in Turkey were examined, six themes emerged as "being protected" ($n = 2$), "being helped" ($n = 1$), "being preferred in some professions" ($n = 1$), "use of sexual attractiveness" ($n = 1$), "positive discrimination" ($n = 3$) and "benefiting from rights" ($n = 3$) in education, divorce, social and political rights. For example, one of the participants reflected her thoughts as "I am a teacher, you know that you can find a job more easily as a teacher, because families hand over their children to a female teacher more easily, they trust women more easily."

Being a Woman in Izmir

Women living in Izmir emphasized that being a woman in Izmir is generally "Privilege-Comfortable" ($n = 4$). Participants stated that living in Izmir enables them to "act freely" ($n = 8$) about going out at night, dressing up and expected roles. For example; P9 mentioned that;

I am originally from ... compared to ..., it is easier to be a woman in Izmir. Izmir is an easy city. ... I don't think there are certain social rules. Everyone lives independently. This makes women's life a little easier.

Another theme emerged was "Having high social communication skills" ($n = 4$). P1's opinion on this issue was;

...I mean, the people of İzmir are generally more polite and their communication skills are higher compared to the other regions. Therefore, it is easier to communicate with people here. You can do normal things like greetings and so on. Well... I lived in ... People don't even say good morning to each other. Just like that, they have advantages in terms of communication and feeling comfortable....

In the second part of the study, the forms of microaggressions faced by women, how they perceive them, what kind of reactions they give, how they interpret their experiences and the effects of these experiences on the participants were examined. In the figure below, the types of microaggressions defined by the participants are listed according to the frequency and the cycle experienced afterwards is given in a schematic form in Figure 1.

Microaggressions Encountered

Nine themes were reached under this heading. These were sexual objectification, restrictive gender roles, denial of reality of sexism, assumption of inferiority, second class citizenship, use of sexist language, invisibility, denial of individual sexism and sexist humor.

Sexual Objectification

Participants stated that they experienced "whistling" ($n=6$), "spitting" ($n=7$), "annoying gaze" ($n=5$) and "touch" ($n=4$). One of the participants (P9) expressed her experience as;

... I experienced these at university and during my high school period. I experienced a lot as a woman alone in the place I was appointed for the first time. I experience especially whistling and talking, sometimes looking at my body, but I did not experience anything like harassment "(P9). Another participant said that "For example, I got on the bus a boy of my child's age started harassing my leg with his leg, then I looked at him and he continued it to do it. (P8)

Restrictive Gender Roles

When the participants were asked what kind of behaviors are expected from them because they are women in their daily lives, five themes emerged; "Daily work" ($n=8$), "being a mother" ($n=4$), "obedience" ($n=7$), "legal restrictions" ($n=1$) and "social and daily life" ($n=3$). P4 expressed her thoughts as;

You shouldn't pass in front of cafe; you can't chat with a man. You should mute your laughter, not laugh too high. I mean, can one's smile be restricted?

Denial of the Reality of Sexism

Participants stated that they witnessed denial of the reality of sexism in terms of "equal employment opportunity" ($n=5$), "legal situations" ($n=2$) and "daily life" ($n=2$). P2 expressed her opinions as follows:

We are faced with this. Women and men are equal. In fact, women are positively discriminated at work, yes, I encounter such statements as women

are very valuable at work and even superior. But the truth is not like that at all...

Assumption of Inferiority

Participants expressed that they experienced inferiority assumptions in terms of "attribution to abilities" ($n=5$), "attribution to intelligence" ($n=1$), "weakness" ($n=1$), "family attitude differences" ($n=1$), "problem solving skills" ($n=1$), and "social life" ($n=3$). P4 provided an example on this issue as;

The simplest example is driving. Well, if there is a car in the street, if they do not see the inside of the car and the car is violating the rules, then it is assumed that the driver is a woman, it is not thought that the driver can be a man.

Second Class Citizenship

Participants stated that they are seen as second class citizenship in terms of "physical activities" ($n=1$), "social life" ($n=2$) and "work life" ($n=4$). They explained the situations they encountered. One of the participants expressed her opinions on this subject as follows:

Let's talk about the guests in the simplest way; first of all, the services are made to men. Men are seated in the most beautiful places of the halls. Isn't that right? You know, you know. So (P7).

Use of Sexist Language

Participants stated that they encountered the case of "glorification of men" ($n=4$) and "use of stereotypical" ($n=3$). The opinions of one of the participants on this issue was as follows:

I come across with this very often in our society, every thing is done as a man. They never do a job like a woman. Don't cry like a girl, don't act like a girl. I hear this a lot, especially men use it a lot among themselves. They have a sexist attitude. There is only cursing against women. I hear these very often in daily life anyway... (P5).

Invisibility

Participants stated that they were faced with "attribution of responsibilities" ($n=3$) and "not appreciation" ($n=3$). For example; P4 mentioned;

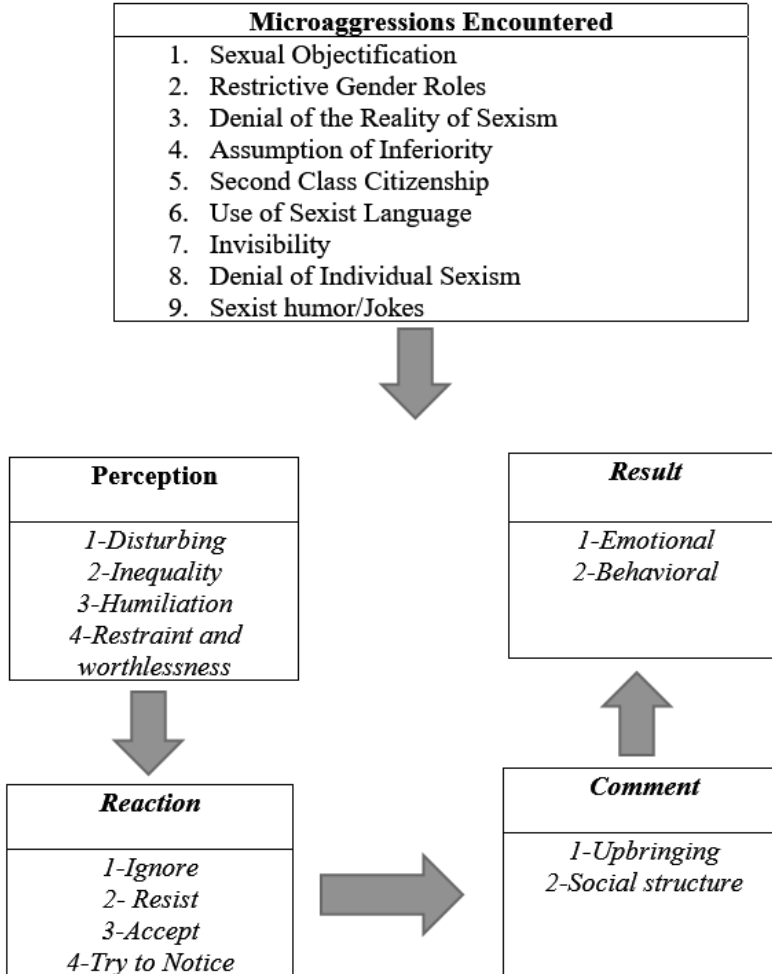
The simplest is in the family. You cook, well, it is a good meal. You finish the cleaning on time, but these are tasks you have to do anyway. This is not a success, a woman already has to do it. You are raising a child. The child grows up, but it is never appreciated. Because the mother has to take care of that child any way. It is also in the housework. It is also in the outside life. It will not be appreciated.

Denial of Individual Sexism

Participants stated that they faced denial of individual sexism in the areas of "professional roles" ($n=1$) and "daily life" ($n=5$). For example, one of the participants told;

For example, men often use a property in the marital union. Women and men are equal, but physically women are much more tired. Turkey's circumstances. (P4)

Figure 1. Microaggression Cycle

Sexist Humor/Jokes

When the participants were asked whether sexual jokes were made to them in their daily lives; they stated that they encountered such jokes about "attribution to intelligence" ($n=1$), "among the same sex" ($n=2$) and "sensitivity to women" ($n=2$). One of the participants stated that there are also sexual jokes among the same gender.

This is something that can be done from women to women. Not just men. There are jokes about femininity among women. Even sometimes there are hurtful. (P6).

Microaggression Process

When the responses of the participants to microaggressions were examined, it was seen that the process proceeded in a cycle. In the microaggression process, first the incident is encountered, then it is evaluated, later a reaction is made according to the perception style and finally inferences are made about the experiences. Findings regarding this flow are detailed below.

Perception

When the data on the stage of perception are examined; the themes *disturbing, inequality, humiliation, restraint and worthlessness* have been reached. When these themes are examined in order, it is seen that the participants firstly and intensely evaluated the events they experienced as disturbing. A participant expressed her views as follows:

After all, you were born as a woman. Men think of you as a sexual object. He sees you as a means of pleasure, satisfaction, and thinks about these while looking at you. He bothers you with his gaze. It feels like you, as a woman, were made for that, and that is embarrassing. (P9)

Another theme mentioned by the participants was that they are not treated equally with men in social, familial and business life. One of the participants expressed her thought regarding the feeling of inequality in social life as:

In social life, men can go out at any time of the day, men can freely do whatever they want, but since you are a woman, your being in their freedom zone makes them uncomfortable. So by meeting their own needs and by preventing you being in their zone, you are somehow excluded. I see that men and women are not equal. (P10)

Another theme mentioned by women is their perception of the humiliation they face due to their gender. Participants expressed that they are humiliated in different areas of life and in different ways, either explicitly or implicitly. The views of one of the participants on this issue were as follows;

My colleagues and managers say why do you need to work? If I were you, I would spend my husband's money, I feel that I am subjected to such humiliations both in my business life and in my daily life, by men. (P9)

Participants stated that they feel restricted both by the society and by men because of being a woman, and they need to limit their behaviors by applying self-control over time. Regarding the subject, one of the participants said;

Inability to tie a shoe that is untied on the street when the other person is talking about getting a different electricity from you, looking away, not being able to look eye to eye, not being able to make eye contact. Or not being able to use gestures, not being able to speak openly are all restrictions. I feel constrained.(P4).

The last theme reached in the perception dimension was worthlessness. Participants reported that they do not see the value they deserve in social and family life, on the contrary, they reported that they are devalued both verbally and behaviorally. For example, P7 said the following on the subject;

At my first place of work, my manager started to ignore me while I was doing the same job as my colleagues and having the same status. He acted like I didn't exist. He did not call me by my name, when there was a situation related to me, he was talking in a veiled manner. (P7)

Reaction

When the reactions of the participants were examined, it was observed that they react in different dimensions including cognitive, emotional and behavioral. According to the intensity of these reactions, reactions are listed under different themes as *ignore, resist, accept and try to notice*. It was observed that the participants reacted by ignoring the microaggressions they experienced intensely and preferred to remain silent against the microaggressions as a reaction method. Sample statements of one of the participants on the subject are as follows:

... I encounter at work. I do not engage in dialogue, it is forbidden, I ignore it. I am ignoring and ignoring. (P8)

Another reaction that is used frequently after ignoring is the acceptance of the microaggression. The views under this theme were as follows;

... If I revolt alone, I will only be seen as an incompetent person and cannot change anything in society. That is why it is accepted in a way, but if a section of the society is like this, you will find courage and of course you want to rebel. (P4)

It is observed that the active response of women against microaggressions they encounter is displayed in the form of resistance. This situation is expressed as follows:

... (In a state of speaking out and touching the body) I went to the police station and complained. They found him. They confronted. "Are you complaining?" they said. "Of course" I said. Young people were given financial penalties. (P8)

Another reaction was trying to make the perpetrator notice the situation by speaking up. A participant said the following on this issue:

There are times when my achievements or skills are being ignored, but I try to make it visible. I'm trying to get it in their eyes. For example, I'm trying to announce. If there is a success, I do not let it be intimidated. I try to bring it to the agenda, I announce. I want it to be talked about. (P6)

Comment

When the comments of the participants about the microaggression processes are examined, it is seen that the views are gathered under two themes as "upbringing" and "social structure". Women think that the social norms and parenting styles of families have an effect on the problems they are exposed to. When the findings about the upbringing were examined, one of the participants said the following;

I think the source of such behaviors to women is the way people are raised. In other words, from the movies people watch to social stories, what they read when they were little. Children always grow up with this discrimination, and after these children grow up like this, it is unfortunately very difficult to expect another behavior from them. Because he looks at the relationship between parents, there is a discriminatory attitude, he goes to school, and there is a discriminatory attitude. (P2)

Another factor that is seen as the cause of the microaggressions is seen as the social structure. Women express that they are exposed to microaggressions because of the influence of the society and culture they live in. One of the participants' opinion was as follows:

I think we are at a point where society cannot improve. Society is really far behind. If our level of development was good, people would not look like this, the cultural structure is very weak." (P4)

Results

It is seen that the participants reached to some "Emotional" and "Behavioral" inferences as a result of the microaggressions they experienced. In the "Emotional dimension" deadlock, fear, sadness, anger and anxiety; in the "Behavioral dimension" restraint, loss of motivation and social pressure were experienced. When the emotional dimension is examined, it was found that women are hopeless about the current situation and they don't have any belief about a solution. A participant expressed her thoughts on the insolvability as;

There is a habit, so it definitely needs to change...I cannot think that the society will change, so it has come that way and it will go on. (P4)

Participants were also found to be behaviorally restricted, exposed to social pressure and lost their motivation. A participant expressed her thoughts as;

I just refrain from going where there are men. Like taking the car for a visa. Because if there are 100 vehicles there, there are only 3 women or not. I didn't want to go last time. I asked a friend of mine. Because being in that environment bothered me a lot. (P6)

The participants stated that they lost motivation in other situations and that they had some difficulties in being motivated in the following periods. A participant's thoughts were:

(On clothing)... I wonder if I am doing something wrong this time, whether I am doing something that does not fit the society. I can be excluded or not accepted at work, so it is better I wear a shirt so that I can enter that environment. The situation is happening inevitably. (P5)

Discussion and Conclusion

When the disadvantages of living in Turkey as a woman were examined, *feeling unsafe* has been the most underlined experience among the participants. When the types and rates of violence women are examined across the country, it was observed that 44 % of women were subjected to emotional violence, 36 % to physical violence, 30 % to economic violence and 12 % to sexual violence (Status of Women Directorate, KSGM, 2014). In a study conducted by Turkish Statistical Institute (TURKSTAT, 2019), it was reported that the rate of women feeling very safe when they are alone at home was 12.4 % and the rate of feeling very safe when they are walking alone at night was reported as 4.8 %. In the light of the mentioned statistical data, it is thought that the news in the media or the experiences directly witnessed cause women to feel insecure in general.

Another difficulty women face is that they do not feel free. Within traditional gender roles, it is stated that women are as free as their husbands

allow (Yıldız & Güder, 2016). In addition, it was emphasized that the anxiety of losing the authority of men over women causes women to be suppressed by men (Tosun-Altınöz, 2014). On the other hand, it is stated that women who tend to act freely are at higher risk of violence due to their opposition to traditional roles (Akyazı, 2010). In a study conducted with married women, it was found that although married women feel freer than they were before they got married, acting free is generally attributed to men (Oluk, 2019). In parallel with the literature, this study reveals that not showing the respect for the decisions made by women alone, making them dependent on men in different areas (eg, economic, dressing), and cultural characteristics, expectations and stereotypes cause women not to feel free. The other difficulty experienced by women was found to be the expectations of society. However, day by day, women are transitioning from private to public spaces, taking education and getting into business life and their roles are changing and diversifying (Erol, 2008). Although the participation rate of women in business life has increased and women have new responsibilities, it has been observed that their responsibilities related to housework continue in the same way and traditional roles and related expectations have not changed in any way (Esen et al., 2017).

The advantages expressed by women were found as positive discrimination, being protected by men and being helped for some rights (social-political). Women defined protection by men as a positive feature and an advantage. This situation shows that women internalize gender roles such as need to be protected and weakness, accept the power of men and have such an expectation culturally. In studies related to the subject; it was stated that men with protective sexism tendency show the low status and weakness of women with a positive approach (Sakallı-Uğurlu, 2002). Likewise, in the study conducted by Esen et al., (2017) with 1238 women, it was seen that 55 % of women stated that women should be protected or they were indecisive on this issue. In another study, it was stated that women, especially when they go out late at night, will be evaluated negatively, they will be labeled and they experience the contradiction of needing a man to protect themselves from male violence (Oluk, 2019).

It was found that the participants perceive living in İzmir as more advantageous than the country in general. As a matter of fact, it has been observed that women in rural areas accept traditional gender roles more, and women in urban areas have egalitarian expectations (Women's Status Directorate, 2014). Sertkaya-Doğan and Şahin (2021) state that women in urban areas have higher levels of awareness, quality of life and social rights than those living in rural areas. Similarly, it is seen that women living in the city center have a higher perception of violence than women living in towns and villages (Bedir et al., 2018; Büyükyılmaz & Demir, 2016). Women living in rural areas think that violence from their husbands can be a valid reason, and most of the women who oppose violence live in cities (Altınay and Arat, 2008). As can be seen, studies on the distinction between rural and urban areas or on a regional basis focus on types of violence, especially physical violence, and there are no studies on microaggressions. In this context, there is a need for further studies investigating the experiences of women living in the country or rural areas.

As a result of the study, it was found that women were exposed to various microaggressions related to their gender. One of main microagresions faced by women was *sexual objectification*. This also shows the extent of sexual violence that women are subjected to (Flinck et al., 2005; Köknel, 2013). In studies, it was found that women are intensely exposed to verbal-tactile sexual violence (Kayı, Yavuz, & Arcan, 2000). Within the scope of the study, it was observed that all the participants had similar experiences, they were seriously affected emotionally, and the area they had the most difficulty was being seen as a sexual object.

Within the scope of *restrictive gender roles*, it was observed that the most common situation was traditional gender stereotypes. In the literature, it is noteworthy that there are stereotypes and restrictive roles regarding both how women should be and what they should do. Patterns of how a woman should be is defined as being quiet, calm, self-sacrificing, affectionate, emotional, sensitive, connected, naive, being shy (Curun, 2006; Saraç, 2013). Especially the intensity of housework such as ironing, sewing, washing, washing dishes, house cleaning, preparing food, serving tea in the evening is noteworthy (Günay & Bener, 2011; Saraç, 2013).

Another issue related to the use of language and communication style in culture is the *use of sexist language*. In the study conducted by Güden (2006) on the subject by examining the expressions in different newspapers, women were ignored, men were glorified (man smart, clergyman, statesman, businessman, human being, to be a father, to be a man of his word, to make a man, to be a man), women were used as a sexual object (like a girl, woman's honor, marketing women) and despised (crying like a mother, crying like a wife, bitching woman). When examined in terms of proverbs and idioms commonly used in the culture of the country, it is observed that women are generally characterized as sexual object, dependent, emotional, powerless, passive and attractive (Çer & Şahin, 2016). It is thought that the most dangerous aspect of these uses is that they turn into habitual expressions, they are not considered as microaggressions, their effects on the other party are not considered and thus their transmission continues for generations.

With the *denial of the reality of sexism*, the participants stated that their problems are ignored. Particularly, women cannot use union rights adequately, they cannot be represented in unions, so the problems encountered in working life cannot be expressed sufficiently, they are ignored in union activities (Adaçay, 2019). Because of the traditional roles, women had some problems before entering the job, therefore their employment rate decrease, they don't have the same opportunities as men in getting education, using maternity leaves outside the public sector, working at night shifts and being mobbed at work are common problems (Öztürk & Karakaş, 2020).

It is observed that women react passively; they accept, ignore or prefer to remain unresponsive. Similarly, in studies on different types of violence, it has been observed that women tend to show passive behaviors as a way of coping, they have an accepting tendency, and as an active coping style, they attempt to leave home in domestic violence (Özer, 2019). When the attitudes of women staying in women's shelters against violence were examined, it was seen that they intensely followed

strategies such as acceptance, emotional coping, mental disengagement, behavioral disengagement, withdrawal and joking (Irmak Altıntaş, 2017). In another study, it was observed that women especially postpone telling domestic violence in order to keep it confidential and tolerate attempts to prevent it, they try to cope emotionally rather than being problem-oriented, and as a result, they are exposed to more violence (Bişgin, 2019). On the other hand, it has been observed that women who actively react to domestic problems face problems in different areas such as being homeless and financial problems (Çetinkaya-Büyükbodur and Kayma, 2021).

Within the scope of the study, it was observed that women experience some emotional and behavioral problems as a result of microaggressions they were exposed to. In the literature, mostly the different types of violence as physical, sexual, economic and psychological violence, have been focused on and the results of these types of violence were examined. After domestic violence, women stated that they have feelings of fear, hopelessness, despair, shame, anger, self-blame and loneliness (Altun, 2006). Among the types of violence, women who are victims of psychological violence cannot fully realize the effects of this type of violence, however healthy thinking, healthy decision-making and self-confidence are negatively affected by the situation, they are exposed to more permanent negative consequences than physical violence (Kök-Can, 2010). In fact, studies have shown that emotional violence weakens women more than physical violence (Follingstad et al., 1990) and that verbal violence has a higher effect on marital satisfaction compared to physical violence (Özkan, 1995). From this point of view, it becomes even more obvious how difficult it is for people who are victims of microaggressions to notice and combat the situation, as well as how serious the effects are when considering their prevalence and types.

As a result, women's awareness of the different types of microaggressions they experience and being able to use effective coping systems will prevent the increase in the level and frequency of microaggressions, and will ensure that women are physically, emotionally and cognitively healthier. In order to achieve this, it is recommended to transform the perception of traditional gender roles into an egalitarian perception and organize some training and intervention programs (Esen et al., 2017). In addition, it is emphasized that women should not be left alone in order to strengthen and support the way women cope with violence (Kandemirci & Kağnıcı, 2014). Starting from a very early age, awareness of micro-attacks can be created within the education system. Cultural empathy can be gained through emotional interventions. Activities can be embedded in counseling programs in schools. Social awareness can be raised against microaggression.

The study has some limitations. First the study was carried out with women living in the city center of İzmir and the data was limited to a semi-structured interview form. Second, the other dimensions of multiculturalism such as ethnicity, religion, sexual orientation were not included in the study. For the further studies, it is recommended to carry out studies on microaggressions in different regions, with different participants and methods.

References

- Adaçay, F.R. (2019). Sendikalarda Kadınların Eksik Temsilinin Bir Nedeni Olarak Toplumsal Cinsiyet. *Anadolu Üniversitesi İİBFDergisi*, 20(3):72-91.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26:1-9.
- Akyazı, S. (2010). Kadın Sığınmaevinde Kalan Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınlarda Ruhsal Bozukluklar. İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Altınay, A.G. & Arat, Y. (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto.
- Altun, M. (2006). Denizli İli Kırsalında Bir Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaş Evli Kadınların, Fiziksel Şiddet Görme Durumları ve Kadınların Şiddete İlişkin Tutumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bedir, N., Ekerbiçer, H., İnci, M., Köse, E., Karatepe, T., Demirbaş, M. (2018). Sakarya’da Yaşayan Bir Grup Kadının Şiddet Algı Durumları ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Sakarya Tıp Dergisi*, 7(4):187-195.
- Bişgin, H. (2019). *Kadın Konuğevinde Kalan Kadınların Şiddete Uğrama Nedenlerinin ve Şiddetle Başetme Yöntemlerinin Analizi: Tokat Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bonifacio, L., Gushue, G.V. & Mejia-Smith, B.X. (2018). Microaggressions and Ethnic Identity in the Career Development of Latina College Students. *The Counseling Psychologist*, 46(4):505-529.
- Büke, B. (2021). Engelli Bireylerin Kendilerine Yönelik Ayrımcı ve Mikro Saldırgan Uygulamaları İfade Etmeleri: Twitter’deki #Engellenmekİstemiyoruz ve #SağlamcılarDışarı Etiketleri. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(2):164-190.
- Büyükyılmaz, A. & Demir, Ç. (2016). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Belirleyenleri: Multinomial Logit Model Yaklaşımı. *Ege Akademik Bakış*, 16(3):443-450.
- Canel-Çınarbaş, D., Albayrak-Kaymak, D. & Sart, H. (2012). Engelli Mi Engellenen Mi? Türkiye’de Engellilerin Karşılaştıkları Ayrımcı Tavrı ve Davranışlar. Poster presented at 17th National Psychology Conference, Boğaziçi University, İstanbul.
- Creswell, J. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri 4*. Baskı (Çev. Bütün M. & Demir S.B.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Curun, F. (2006). Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolü Yönelimi ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ.
- Çer, E. & Şahin, E. (2016). Türkçenin Sözcüklerini Yansıtan Atasözleri ve Deyimlerde Toplumsal Cinsiyet. *Turkish Studies*, 11(9):75-192.
- Çetinkaya-Büyükbodur, A., & Kayma, D. (2021). Gölgede Kalan Bir Sorun Alanı: Kadın Evsizliği. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(11):1058-1076.
- Esen, E., Soylu, Y., Siyez, D.M. & Demirci, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1):46-63.

- Erol, V. (2008). Ayrımcılık Yasağı Işığında Türkiye Siyasetinde Kadın. (Unpublished Master's Thesis). Marmara University, Institute of Social Sciences, Istanbul.
- Flinck, A., Paavilainen, E. & Astedt-Kurki, P. (2005). Survival of Intimate Partner Violence As Experienced by Women. *Journal of Clinical Nursing*, 14:383-393.
- Follingstad, D.R., Rutledge, L.L., Berg, B.J., Hause, E.S., & Polek, L.S. (1990). The Role of Emotional Abuse in Psysically Abusive Relationships. *Journal of Family Violence*, 5:107-9.
- Güden, M.P. (2006). Dilde Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkçe'nin İçerdiği Eril ve Dişil İfadeler Bakımından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ.
- Güleç, İ. & Özden, E. (2019). Kasıtsız Hakaret (Microaggressions) ve Türkiye'de Sık Görülen Örnekleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(2):121- 162.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3):157-171.
- Harris, J.C. (2017). Multiracial College Students' Experiences with Multiracial Microaggressions. *Race Ethnicity and Education*, 20(4):429-445.
- Irmak, Ç. & Altıntaş, M. (2017). Aile İçi Şiddet Mağduru Kadınlarda Ruhsal Dayanıklılık, Bağlanma Biçimleri, Başa Çıkma Tutumları ve Psikopatoloji. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 18(6):561-570.
- Kağnıcı, Y. (2019). *Kültür ve Psikolojik Danışma*. Pegem Akademi, Ankara.
- Kandemirci, D. & Kağnıcı, D.Y. (2014). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Baş Etme: Çok Boyutlu Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33):1-12.
- Kayı, Z., Yavuz, M.F. & Arıcan, N. (2000). Kadın Üniversite Gençliği ve Mezunlarına Yönelik Cinsel Saldırı Mağdur Araştırması. *Adli Tıp Bülteni*, 5(3):157-163.
- Koloğlu, H. (2019). Yerel Yazılı Basında Çalışan Kadın Gazetecilere Yönelik Mobbing ve Mücadele Yöntemleri: Antalya Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üni.
- Kök-Can. M. (2010). Sağlık Çalışanlarının Aile İçi Şiddet Olgusuna Bakış Açısı. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Köknel, Ö. (2013). *Şiddet Dili*. 1. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lilly, F.R., Owens, J., Bailey, T., Ramirez, A., Brown, W., Clawson, C. & Vidal, C. (2018). The Influence of Racial Microaggressions and Social Rank on Risk for Depression among Minority Graduate and Professional Students. *College Student Journal*, (52)1:86-104.
- Miller, S. (2003). Analysis of Phenomenological Data Generated With Children as Research Participants. *Nurse Research*, 10(4):68-82.
- Öztürk, S. & Karataş, M. (2020). Çalışma Yaşamında Kadınların Karşılaştığı Sorunlar. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(23):103-120.
- Özer, R. (2019). *Şiddet mağduru kadınların şiddet deneyimleri ve baş etme stratejileri: Antalya örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üni.
- Patton, M.Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. 2. Baskı (Çev. Ed. Bütün, M. & Demir, S.B.). Ankara: Pegem Akademi.

- Pierce, C. (1970). Offensive Mechanisms. In, Barbour F. (Ed.), *The Black Seventees*. E-Book: P. Sargent Publisher: 265-266.
- Pierce, C., Carew, J., Pierce-Gonzalez, D., & Willis, D. (1978). An Experiment in Racism: TV Commercials. In, Pierce C. (Ed.), *Television and Education*. BeverlyHills:Sage:62-88.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49):47-58.
- Saraç, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişki Doyumunu Yordamada Akılcı Olmayan İnançlar ve Evlilik Öncesi İlişki Algılarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi, ÇÜ.
- Sertkaya-Doğan, Özlem, & Şahin, G. (2021). Woman Existence in the Rural Population of Turkey. *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 22(1):41-66.
- Shenoy-Packer, S. (2015). Immigrant Professionals, Microaggressions and Critical Sensemaking in the U.S. Workplace. *Management Communication Quarterly*, 29(2):257-275.
- Status of Women Directorate (2014). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Publishing.
- Sue, D.W. (2010). *Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation*. John Wiley & Sons.
- Sue, D.W., Capodilupo, C.M., Torino, G.C., Bucceri, J.M., Holder, A.M.B., Nadal, K.L. & Esquilin, M. (2007). Racial Microaggressions in Everyday Life: Implications for Clinical Practice. *American Psychologist*, 62(4):271-286.
- Sue, D.W. & Constantine, M.G. (2007). Racial Microaggressions as Instigators of Difficult Dialogues on Race: Implications for Student Affairs Educators and Students. *College Student Affairs Journal*, 26(2):136-143.
- Sue, D.W., Capodilupo, C.M., & Holder, A.M.B. (2008). Racial Microaggressions in the Life Experiences of Black Americans. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(3):329-336.
- Sue, D.W., Lin, A.I., Torino, G.C., Capodilupo, C.M., & Rivera, D.P. (2009). Racial Microaggression and Difficult Dialogues on Race in the Classroom. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 15(2):183-190.
- Tosun-Altınöz, Ş. (2014). Kadına Yönelik Şiddet Faillerin Psikososyal Özellikleri. (Medical Speciality Thesis), Gazi University, Faculty of Medicine, Ankara.
- TURKSTAT, (2019). *İstatistiklerle Türkiye*. Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara: Bilgi Dağıtım Grup Başkanlığı.
- Webster, M. (2018). Idea. In *Merriam Webster Dictionary*.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yağan-Yıldız, S., & Güler-Yıldız, T. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ailenin Rolü. *Hacettepe University Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1300-5340, <https://doi.org/10.16986/HUJE.2016016429>.

**“East West, Home’s Best”:
Feminist Politics of Sue Townsend
in *Bazaar and Rummage***

Özlem Özmen-Akdoğan*

Abstract

*This paper discusses the social reasons for agoraphobia as a psychological disorder as observed in the women characters of British playwright Sue Townsend’s issue-based play *Bazaar and Rummage* (1982). The depiction of three agoraphobic women in a context characterised by patriarchal dominion constitutes the core of Townsend’s play. Although their problematic condition is presented rather comically, from their accounts, it seems apt to argue that societal oppression is the reason for their long-lasting seclusion and constant fear of the outside world. The play offers a rummage sale as an opportunity for women to step outside and conquer their fear. Accordingly, in terms of presenting the psychological condition of women characters and associating the possible solution to their problem with a market occasion, Townsend’s play illustrates an example of feminist criticism. In this study, the play’s analysis is based on the 1980s context dominated by Thatcher politics, and Townsend’s portrayal of agoraphobia is discussed as a criticism of her society in which patriarchal hegemony plays a central role in women’s forced confinement.*

Keywords: Sue Townsend, *Bazaar and Rummage*, issue-based play, agoraphobia, patriarchal oppression, feminist criticism, Thatcher.

**“Ne Doğu Ne Batı Evimin Yeri Ayrı”:
Bazaar and Rummage [Çarşı Pazar]
Oyununda Sue Townsend’in
Feminist Politikası**

Öz

*Bu makale, Sue Townsend’in problem odaklı oyunlarından *Bazaar and Rummage* (1982) (Çarşı Pazar)’daki kadın karakterlerde gözlemlenen agorafobinin sosyal sebeplerini tartışmaktadır. Townsend’in oyunu, erkek egemenliğin hüküm sürdüğü bir sosyal çerçevede üç agorafobik kadını ele alır. Kadınların bu sorunu mizahi bir yolla resmedilse de hikayelerinden anlaşıldığı üzere onların süregelen inzivası ve dış dünyadan çekinmelerinin sebebinin toplumsal baskı olduğunu söylemek mümkündür. Oyunda, bu karakterlerin dışarı çıkması ve korkularını yenmesi için bir fırsat olarak ikinci el satış pazarı düzenlenir. Bu doğrultuda, Townsend’in oyunu, kadınların psikolojik sorunlarını ele alması ve onların problemlerine muhtemel bir çözüm olarak bir satış ortamı sunması bakımından feminist eleştiriye bir örnektir. Bu çalışmada, kadınların yaşadıkları sorun, Thatcher siyasetinin görüldüğü 1980 yıllarına dayandırılmaktadır ve Townsend’in agorafobiyi ele alışı, erkek hegemonyasının kadınların eve kapanmasında önemli bir rol oynadığını göstermek üzere tartışılmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: Sue Townsend, *Çarşı Pazar*, problem odaklı oyun, agorafobi, erkek baskısı, feminist eleştiri, Thatcher.

* Assit.Prof.Dr. Özlem Özmen-Akdoğan, Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting in English, Muğla-Turkey. E-mail:ozlemozmen@mu.edu.tr. ORCID No: 0000-0003-3432-8621.

Introduction

Agoraphobia, as a psychological disorder, is defined in the *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* as;

[a]nxiety about being in places or situations from which escape might be difficult (or embarrassing) or in which help may not be available in the event of having an unexpected or situationally predisposed Panic Attack or panic-like symptoms. Agoraphobic fears typically involve characteristic clusters of situations that include being outside the home alone; being in a crowd or standing in a line; being on a bridge; and travelling in a bus, train, or automobile. (DSM-IV, 1994:22)

As illustrated in this statement, agoraphobia mainly results from a lack of trust in people or places that trigger feelings of panic and anxiety for unexpected and unavoidable danger. Much as it might be a personal psychological problem that stems from one's individual traumatic experiences, it also has other etiological reasons. Among these, society itself plays an important role with all sorts of atrocious events taking place regularly that induce panic and lead people to avoid exposure to any kind of irregularity and unforeseen menace. Sue Townsend's play, *Bazaar and Rummage* (1982) uses this disorder as its subject matter and portrays the pathetic condition of three agoraphobic women humorously, to satirise the societal ills and corruption that force women to isolate themselves from public to the domestic sphere.

Agoraphobia and Women

Elaine Showalter draws attention to the dominant assumptions concerning the relationship between women and mental disorders: "There have always been those who argued that women's high rate of mental disorder is a product of their social situation, both their confining roles as daughters, wives, and mothers and their mistreatment by a male-dominated and possibly misogynistic psychiatric profession" (1985:3). As is the case in some psychological disorders, agoraphobia has often been regarded mainly as a disorder peculiar to women rather than men. As Marrie Bekker states in her analysis of agoraphobia concerning gender, "[a]goraphobia is approximately four times more likely to be diagnosed in women than in men in clinical or community samples" (1996:129). This statement suggests the idea that women are much more likely to be influenced by social control, and they are more likely to confine themselves for protection. The problematic discussion that society is specifically hostile to women has been adapted by feminist critics and social theorists such as Joyce Davidson and Linda McDowell whose ideas will be elaborated here to support this argument. To give an example, Joyce Davidson considers one of the reasons for "feminine sensitivity to her surroundings" to be the "recognition of an environment that treats her as consumer and/or seeks to consume her" (2012:226).

Davidson agrees that agoraphobia is particularly a woman's illness, or rather, a "feminine 'weakness'" although she contradicts Kierkegaard's assertion that "anxiety *per se* is gender specific" (2012:213). Concerning the impact of gender on psychological and behavioural development, different social and sexual roles imposed since childhood determine the way people develop behaviours and habits, and patriarchal societies cause the emergence of heavily dependent and insecure women. For instance, one reason for the evolution of much more "dependent, emotional, passive, fearful, homebased" (Moi qtd. in Davidson, 2003:26) women is thought to be the conventionally more restrictive upbringing beginning at an early age. Hoffman mentions the impact of social upbringing on the possibility of experiencing agoraphobia later in life: "[G]irls get less encouragement for independence than boys" (qtd. in Gournay, 1989:210). Gournay further elaborates on this idea by arguing that "[girls] are more protected than boys and less independent in exploring their environment. Consequently, they develop fewer skills and less confidence and continue to be more dependent on others" (1989:210). Accordingly, the traditional upbringing of daughters as different from boys with a higher emphasis on their protection affects women's agency later in life. The observable relation between this disorder and women has led agoraphobia to be associated with "sex role socialization, rather than an illness" (Fodor qtd. in Gournay, 1989:213). Thus, the existence of vulnerable or phobic women is considered to be a result of social practices that teach them to be submissive and self-protective. Sex-role stereotyping in early ages is effective in the long-term causing some gender-based behaviours in individuals, thereby making women more susceptible to agoraphobia.

The proposition that agoraphobia is predominantly a women's disease is challenged by some theorists on grounds that it is essentialist and partial (Gournay, 1989:209). However, while this contrary view suggests that psychological disorders should not be pinpointed to specific genders, some findings in academia still refer to the higher rates of agoraphobia observed in women than in men turning it into a "women's syndrome" (Foa et al., 1984:445). Feminist theorists and writers are largely interested in the gendered aspects of agoraphobia like other psychological disorders believing that "a society which does not teach women to be instrumental, competent, and assertive rather than nurturant and expressive, breeds phobic women" (Chambless & Mason, 1986:233).

Sue Townsend is among British women dramatists who observe a correlation between social practices and female submission. In her play *Bazaar and Rummage* (1982), she epitomises the effects of social oppression on women's diffidence with a portrayal of three women suffering from communal phobia. Drawing on the definition of agoraphobia as "a condition that disables those who wish to leave home, to travel, and to enter public places" (Mathews et al., 1981:3), the phobic women in Townsend's play cannot go outside alone, they cannot travel with ease, and they need a company to be in the public space. Townsend's portrayal of this

psychological disorder as a consequence of social oppression makes it possible to discuss the play as a criticism of the Conservative society tethered to its traditions and patriarchal practices. Additionally, the idea of a rummage sale, which is considered as a possible remedy for these women's condition, can be seen as Townsend's critique of women's exclusion from professional life. With the presentation of a rummage sale, Townsend gives the idea that women can recover from their condition if they are provided with the opportunity to go outside, and especially be active in the public space. As a woman dramatist who has also suffered from agoraphobia herself, Townsend's choice of this topic as a way of social criticism begs attention. The discussion of this topic by a writer who has experienced the difficulty of being an agoraphobic woman in a predominantly patriarchal society makes it possible to relate the play's representation of women's place in society to the actual context of 1980s Britain.

Main Body

The evasion of the outside world arises from the inability of a person to control happenings on the outside and the fear of being exposed to unwanted external incidents. The uncertainty of what might be encountered on the outside inevitably leads to a feeling of unsafety, and the urge to avoid places that signal any kind of threat to personal security. It is not surprising, therefore, to observe that women and men might respond differently to experiences in public places as public reception and treatment of different genders is not the same. As Linda McDowell comments on the different senses of place one acquires depending on their identity: "For young women and men, or older women and men, for straight or gay people, different spaces have particular significances and different relations of power that vary over time . . . The urban street and park, which for some are spaces for liberation and exploratory behaviours, are for others inaccessible, or places of fear and danger" (1999:31). What McDowell emphasises is that the same places might conjure different responses in different people based on their perceived identity by the rest of the society. Hence, traditional divisions of public and private spaces according to genders is an outcome of the discrepancy between the experiences of different genders on the outside. To provide an example for the conventional dichotomy of inside/outside as belonging to women/men respectively, McDowell's words are remarkable:

A range of individuals and particular social groups are excluded from the widest spectrum of access to public spaces and arenas, on the grounds either of their transgressive behaviour and their refusal to recognize the common rights of all or, alternatively, on the grounds of their need for protection from the hurly-burly of the public arena. It is on this latter set of grounds that women have been, and continue to be, excluded from equal access to the public arena. (1999:148)

Additionally, the security of one's surroundings is also a determining factor in developing agoraphobia. This idea is further elaborated by Hudson: "Many anecdotal accounts link agoraphobia with aspects of the person's living

situation: housing, crime rates (real or imagined), and transport difficulties” (Hudson, 1989:64). Apparently, the relationship between social circumstances and the development of certain individual attitudes towards one’s environment is a close one. Correspondingly, in Townsend’s play *Bazaar and Rummage*, it is depicted that three women cannot go out for many years as they believe that they could easily be victimised in an unscrupulous environment, and they decide to stay at home to be safe from the dangers of the world. While the attitudes of these women are portrayed humorously, the play questions a serious issue by discussing social and patriarchal oppression. Social and patriarchal oppression force female characters in the play to limit themselves only to the domestic sphere depriving them of free will to take decisions on their own behalf. For this reason, Coveney interprets the play as a “chauvinist blast of a male dominated society” (1982:239). The criticism of the play reaches out to the established patriarchal order in a society that excludes women from the public gradually leading them to isolate themselves in their private world. Although the reason for their confinement to their world is agoraphobia, the past experiences of the characters illustrate that the triggering force behind this disorder is social and political rather than personal.

What brings the agoraphobic women together in Townsend’s play is their vulnerability against the ills of society and the occasioned oblivion. Obviously, all agoraphobic characters of the play have had unpleasant incidents that led them to live as a recluse for several years. For instance, it has been four years since Katrina last went out of her house because of a public assault. She was a ‘songstress,’ as she calls herself, in the past. She was an extrovert and a confident person who was able to perform in front of many people. However, she developed agoraphobia after she was pelted with plastic pineapples during her finale, and she was hit in the eye (1984a:59). After this public assault, she locked herself in her house reassuring herself that there is nothing to miss on the streets. Another character, Margaret has been agoraphobic since the time she was raped when she was eighteen. It is reported that she became pregnant and needed to lead a life out of her own choice and control. Apparently, this incident is the cause of her ensuing fear of sexual violence, and her seclusion for the last fifteen years. For another agoraphobic character, Isabel, going outside means going to the dustbin and then immediately returning home. Ironically enough, as it turns out, even the woman police officer, who joins the play in the end, is also afraid of the streets and community policing. Social criticism of this play is enriched with the introduction of the police officer as she adds up to the irony and satire of the play with her remarks about brutality and chaos on the streets. When other women complain about the problems in their community that prevent them from socialising, she agrees with them by saying “the public are bastards, lying, thieving, undisciplined bastards” (1984a:59). Considering the reasons for these characters’ development of agoraphobia, including criminal offences such as public assault and rape, it is evident that they have been victimised by certain incidents that particularly targeted them as they were women. It is noted by almost all characters that

streets are full of violence and all sorts of peril that are especially hostile to women. Even Gwenda, who tries to help women conquer their agoraphobia as the organiser of the rummage sale, believes that “streets aren’t safe for women” (1984a:41), and that they are living in “[a] country where no decent God-fearing woman can walk the streets without being molested” (1984a:43). Gwenda’s remark reinforces other women’s reservations, and also supports Townsend’s critical exploration of the 1980s’ British society.

Seclusion does not seem to serve as a remedy for these women as they keep hearing about the feared events on the outside and consequently their anxiety is triggered. Even though they confine themselves to home to seek protection from the horrible events happening on the streets, their fear is renewed every day as they are still kept informed about criminal incidents by people around them. One of the characters, Katrina, for instance, keeps learning the news from her husband, Maurice:

Maurice tells me all the news; all about the riots and the muggings and the rapes and the old people being murdered... and the blacks kidnapping white women and all the little kiddies that’s molested by perverts and the animals that’s tortured by teenagers and the multiple crashes on the motorways and how people have been trapped inside their cars and been burnt alive. (1984a:40)

Katrina’s account provides essential social critique as all she hears about the outside world consists of chaos, murder, harassment, and violence of all kinds. As a result of the atrocious side of the community in which she lives, she keeps closing herself indoors to protect herself from all these societal ills thinking “[n]othing can happen to you if you’re inside” (1984a:41). Due to her previous bad experiences, Katrina sees no reason to go outside to encounter evil in this abominable world. She is so obsessed with a concern of protection that she does not even let other women leave the door open believing that they are “letting the smell of the streets in” (1984a: 32). Regarding this example, Katrina’s situation constitutes an expressive instance that shows women’s confinement is determined by the horrific atmosphere of everyday life on the outside both on a social and personal level.

Bazaar and Rummage derives the main source of its comic events from the irrational behaviours and habits of the agoraphobic women in the play. Townsend knows how an agoraphobic person acts when s/he is under stress from her own experience. She considers the things she did when she suffered from agoraphobia unreasonable and talks about one of the habits she developed then: “Agoraphobia forces you to act in the most ridiculous fashion. I once suffered from it for three weeks and during that time I would hang my washing out in the garden at midnight” (1984b:i). Like Townsend’s own way of protecting herself, the agoraphobic women in the play behave rather weirdly when they are about to step outside. As much as the agoraphobic characters of the play are afraid to go outside, they are also cautious enough not to let any danger from the outside enter inside. As it is stated in the stage directions, the “[m]issing panes of glass have been replaced by pieces of coloured cellophane” (1984a:3). The women use

coloured cellophane to cover the lacking parts of the door glass, and this initial introduction to the play is symbolic of their obsession to overprotect themselves from any unknown external danger. Additionally, when the women stay silent for some time, siren sounds are heard from the outside signalling the chaotic and insecure atmosphere outside calling for urgent action. The agoraphobic characters of the play have been obsessive about the outside terror to such an extent that they even mistake the noise of laughter coming from the outside as the voice of female screams. The scenery of the play reveals that the pathetic condition of these women has also affected their imagination no longer enabling them to think of even a single happy moment on the outside.

As a result of the inexplicable fear of the outer world and the strangers on the streets, even the thought of stepping outside for the jumble sale causes women to feel under pressure, and they cannot act normal. For instance, Katrina, as a dependent woman on her partner, Maurice, makes it clear that she could never get out of the house if it were not for him. She even needs his help to walk through the path from her car to the house, and she keeps him waiting for her until she feels it is the right time to go back to the car. She is only out on condition that he drives her from one place to another, and she refrains from looking at the streets even while passing by in the car. In this regard, Maurice is the epitome of the “safe person” in agoraphobic relationships Barlow defines as follows:

A safe person is commonly a significant other whose company enables the patient to feel more comfortable going places than he or she can be either alone or with other people. Usually, this person is considered “safe” because he or she knows about the panic attacks. (2002:343)

Considering Maurice’s part in Katrina’s situation, the couple represents a prototypical marriage that includes a “help-seeking, agoraphobic woman and her protecting, latently anxious husband” (Bekker, 1996:133). Katrina is overprotecting herself, and Maurice becomes a part of this anomaly by making her sit at the back of the car in case they have an accident (1984a:22). Although there is not an overt criticism about Maurice’s protective behaviour in the play, it seems that he lacks some of the characteristics that a partner of an agoraphobic person needs to embody. As an ideal way of behaviour is proposed for the spouses of agoraphobic people, it is necessary to “plan a series of exposure tasks, prompt and reinforce each step, and provide a reassuring presence during exposure” (Hudson, 1989:69). Maurice, on the contrary, is an overprotective partner who tries to meet all of Katrina’s necessities and demands, and this causes her situation to get worse. Considering that Maurice fails to do any of the suggested things for Katrina, his lack of support to help her get over agoraphobia is implicitly criticised in the play.

Rummage Sale

As the play opens, an ex-agoraphobic, now a neurotic woman, Gwenda and her social worker friend, Fliss organise a rummage sale to provide an opportunity

for their friends who still suffer from agoraphobia and give them a reason to go out after long years of confinement. As expected, this occasion is a radical experience for all women as it displays their tragicomic fear of the outer world revealing each of their causes for developing this disorder and the increasing difficulty of overcoming it. Since these women have not left their homes for many years, the rummage sale is a crucial experience for them even though it lasts for only a few hours. When Margaret first arrives at the venue, she is so overwhelmed by being out that she cannot feel her legs, and she cannot get out of the car (1984a: 21). Katrina's restlessness about being outside is reported by Fliss who says she is "working up to an anxiety attack" (1984a: 7) while waiting inside her car to be taken home. It is understood that these women are at a later stage of this disorder as it is suggested in a medical article discussing multiple phases of agoraphobia:

It may be impossible for the person so affected to cross the street. He seems to lose all sense of space . . . He cannot stir without assistance of some other person, and during an attack he may have to lean against a wall . . . There is pallor, acceleration of the pulse and respiration, the face and extremities are covered with cold sweat . . . ("Agoraphobia," 1900: 98)

Apparently, Margaret and Katrina's reactions illustrate that they are almost left motionless on the outside even when they are in a car. Although the illogical actions of these women are seen as a source of comedy in the play, it needs to be noted that the symptoms of agoraphobia are as serious as they are listed in the above article.

Since these women's condition is hopeless and they would never step outside without someone's help, the rummage sale provides an opportunity for them to help them see their potential and realise their aspiration to go outside. They may be living as a recluse for many years; however, the reason for this is more related to feeling vulnerable against dangers than despising the outside world. This is seen in the cases of Margaret and Isabel who would like to go out; however, eventually, they fail as they are not courageous enough to step outside without company. Even the thought of stepping out is so extraordinary for these women that when Margaret comes to Gwenda's place and realises that she at least ventured to go out, she appreciates her effort by saying "[w]ell, I did it! . . . I ain't been further than putting the milk bottles out for bleedin' years. Now here I am, half a mile away . . ." (1984a:23). Although she could not go to the rummage sale alone, she is still happy to be half a mile away from her home at last. Her desire to be outside again is also revealed by her ironic remark as she fancies going around the world if she were a millionairess (1984a:45).

Similarly, it is radical for Katrina to be out for a few minutes even when she is with Maurice. The rummage sale is the first time she is taken out after four and a half years, and she cannot believe she has made her way there at last. Although she makes herself believe for years that the streets are full of evil, she inevitably feels accomplished when she realises that she is somewhere other than her home. Among the agoraphobic women, Isabel is the one who likes to

be out the most. She is the first one to accept the peculiarity of her condition. When Gwenda offers a religious remedy to her, Isabel rejects her help and stands out: "I want to get out and stay out" (1984a:20). Although their condition may not be cured with the jumble sale, this event at least offers these women an opportunity to notice and voice their desire to be out again. In the sense that it helps them realise their potential and wish to be out again, the rummage sale is a radical experience for them. As Nicholls remarkably notes, "[i]t transpires that the sale has not been a huge financial success. They have taken a total of nine pounds, thirty-seven and a half pence. The hall rental was £10 and therefore they made a loss. However, it was a day-out!!!" (2014:301). This rummage sale gathering is no miracle to solve the problem of these women; but at least, it enables them to see their oppressed longing to go out, which they would not be able to realise otherwise.

Seeing their repressed desire to be out again, and realising their potential, the women begin encouraging each other even for the slightest step outside with cheerful songs. However, when it comes to going outside for the sale, they are terrified of this possibility, and together they all start shouting in a panic: "Door! Oh! No! Help!" (1984a:31). Once the door is open, they yell out for help as if all the danger of the outside world would rush into the house. As it is observed in Margaret and Isabel's case, they cannot go out on their own although they are the ones that want it the most. Both of them have to subdue their dream of going out to their panic. If it were Margaret's choice, for instance, she would easily step out when Fliss encourages her to take only two steps outside. However, she is so scared to experience it that she wants to keep Fliss waiting at the door until she finishes those two steps. Although their wish to go out is quite strong as they keep encouraging each other, eventually their motivation turns out to be not as powerful as their fear. Margaret encourages Isabel with the words: "Bell, you're wasting yourself staying in. You're a good woman, you should share yourself out" (1984a:54). However, she overlooks the fact that she is no different, and she cannot help herself, either. It is suggested that "[t]he essence of agoraphobia is that anxiety is greater on public than on private property, and anxiety usually increases as the distance from the individual's private property increases" ("Agoraphobia," 1974:177). Appropriately, Margaret's anxiety rises as she thinks that she is moving away from the house with every step she takes. In this instance, the repressive fear is seen to be more powerful than her motivation and eagerness to conquer her social phobia. Even Isabel, who is different from the other women in the sense that she longs to be out for longer periods, cannot come through her fear any better than the others when it comes to really going out. As the case is medically commented upon, "[i]n pure cases of agoraphobia she [the patient] is perfectly happy at home, but an invisible barrier stretches across her door or her garden gate beyond which lies a limitless expanse of terror and misery" ("Agoraphobia," 1974:177). It is obvious from an observation of the agoraphobic characters that no matter how much they want to be out, they have irrepressible restraint and control over their desire to be outside again. Whenever they think of going

outside, the panic of what danger will come from the outside conquers their motivation and will to be there, and this repression primarily derives from external factors which overcome their determination.

The idea of sorority, peculiar to women's drama as is observed in the works of seminal women dramatists like Caryl Churchill and Timberlake Wertenbaker, plays an important role in Townsend's play as these women know that their fear is also shared by others. For instance, despite their continuous attempts to go out, it is only when Fliss incites the others that it is time to go out that they venture to set their foot on the other side of the door for the sale. Fliss tells that despite all the corruption on the streets, they are also human beings, and there are other people like themselves, and asks "[w]hy should we be forced to stay at bloody home? Come on we're going out" (1984a:59). Although they are not ready yet, and they will never be if they are not forced to be out anymore, they hold on to each other, and with a final note of solidarity, together they take a step outside. As the stage directions inform, "[t]hey take a deep breath. They are still terrified of the outside world. They are not cured of their agoraphobia. They are leaving because they have no other choice" (1984a: 60). It transpires that these women could only venture to go out since they are together, and they have a shared experience. Joyce Davidson also underlines the importance of communal therapy in cases of agoraphobia based on the observations of attendance at a self-help group and claims that "attendance at the self-help group can be so very constructive - the sufferer learns that they are not alone in the world" (2012:224). In a similar manner, the women characters of Townsend's play acquire power by confronting their fear in a union that might not be possible if they tried on their own.

It is thanks to this shared sorority that female agency is established at the end of the play even though fleetingly. Şimşek's observation of the ending of the play is also suggestive of the fact that these women come nearer to obtain agency through the idea of solidarity: "Even if they are not cured of their agoraphobia, they all go out together like a team, which is a kind of hope for them to take over their own life rather than depend on their husbands, children or social workers to run their lives" (2015:158). Apparently, the initial step they take as a group marks the beginning of their self-dependency, hence the importance of solidarity should not be overlooked in the process towards healing. This moment in the play is even more meaningful in terms of being an important step towards self-agency considering Davidson's remark on how agoraphobia might be cured with exposure:

To open oneself up to excitement, to learn to endure and even enjoy the *potentiality* of panic without giving oneself over to it completely, is the phenomenal freedom to which the agoraphobic aspires . . . It is usually only achievable via a process of *acclimatization* to threatening space, and the patience to persevere through almost imperceptible improvements. Very gradually, her feelings of isolation and abandonment may become transformed and even re-placed by a sense of freedom and independence. (2012:227)

Accordingly, the play's characters slowly expose themselves to the outside with the opportunity of the rummage sale, which is the most promising moment in the play concerning their increasing agency and self-dependency.

Thatcherism and Women

Sue Townsend was an anti-Thatcherite writer, which is much more evident in her *Adrian Mole* series full of direct criticism against Margaret Thatcher (Mingo Izquierdo, 2015: 109). In her dramatic career, specifically speaking about *Bazaar and Rummage*, her anti-Thatcherite criticism is not so direct, however, the play still needs to be considered as embodying implicit political criticism with respect to the depiction of weakened women characters at the time when the country was ruled by the first woman prime minister. Clearly, Townsend's play, with its portrayal of women who are afraid of the dangerous streets, offers a critique of the Thatcherite period which fails to sustain a peaceful atmosphere for women. Whether Margaret Thatcher has been a role model for the women in the country or she prevented their progress by giving emphasis on individual prosperity is an ongoing controversial question. Mostly, Thatcher has been criticized by women dramatists such as Caryl Churchill, journalists, and scholars for not offering adequate support for women who needed it. Specifically referring to Thatcher's lack of support for working-class women, Beatrix Campbell states that "[s]he did not create a new womanly public. She did not engage women as her peers, and she did not noticeably intervene on behalf of women" (2015: 41). Thatcherism has mostly been criticized for its emphasis on privatisation in economic terms, and its lack of concern regarding gender equality. To criticise the latter, many women dramatists including Sarah Daniels, Timberlake Wertenbaker, Pam Gems, and Sue Townsend voiced women's problems on the stage. Contrary to common belief prior to her election, Thatcher did not provide support for women of other classes or ethnic backgrounds. As Campbell aptly observes, "Thatcher addressed women as subordinates. She reserved power and greatness for herself" (2015: 41). Even though it was expected of her to be supportive of women in the country, she did not have such an agenda as she openly mentioned the lack of relation between her gender and her profession/status: "I have always thought of myself as a politician who happens to be a woman" (Thatcher, 1980: 2). The lack of concern for women in Thatcher's period has still been considered among the most problematic politics of the Conservative government from 1979 to 1990.

In Townsend's play, criticism of the establishment's view of women is observed with a portrayal of women who have lost their self-confidence due to agoraphobia. They have been forced to stay at home as a result of recurrent atrocities outside, and it is quite suggestive to consider this along the lines that the Thatcher government domesticated women rather than encouraging their existence in the professional world. As it is informed, "at a time when a majority of women were in the labour market, Thatcher hailed them only as wives and mothers" (Campbell, 2015: 45). In an

interview, Thatcher's words indicate the dominant idea supported during her government that women's place is in the home:

I think what some of us are very concerned about, and we come across with some women or young wives almost feeling guilty if they don't have a job as well as running the home. That must never be. One of the most important jobs in life, if you have a family and you know you're responsible for bringing them in the world, they depend upon you, is bringing them up to the best possible start in life, and I would say to any woman, if she wants to stay at home, and put absolutely top bringing up her children, and after all I didn't come into Parliament until my children were six, right, that is a very important job you can do, please don't be deflected. (1981: 7-8)

This demonstrates that she preferred to address women's domestic identities and undermined their significant presence and participation in the workforce. As McDowell also comments on the unequal economic family structure in Thatcher's period: "The 'family' evoked in Conservative social policy is based on a strict sexual division of labour where the paterfamilias is the main economic provider and the women is primarily a homemaker and mother" (1989: 179). This, obviously, discouraged women from working, and forced them to remain indoors and become dependent women, an example of which could be seen as an evident outcome in Townsend's play.

The condition of women in Thatcher's Britain is characterised by an increase in the number of unemployed women that relied heavily on men for economic survival. Similarly, Social Security Acts passed under the Thatcher government did not consider women as equal to men in terms of welfare benefits such as child-care provision and unemployment wages. Considering Thatcherite politics' lack of support of women, and its "moral reassertion of the sanctity of the nuclear family" (McDowell, 1989: 173), Townsend's play is evocative of British society in terms of displaying gender inequality. The women in the play are now unemployed while some of them had experience in the professional world in the past. They are economically and psychologically dependent on others, and they cannot even go out without the help of someone. Their weakness and inability to get over a difficult situation illustrate the larger panorama of the British society in which women no longer felt safe, which is also evinced in a speech by Thatcher herself: ". . . a lot of things we used to take for granted seem to be in danger of disappearing. Money that keeps its value. Real jobs that last. Paying our way in the world. Feeling safe in our streets—especially if you're a woman" (1979: 1). The partial treatment of women and men in the years of Thatcher's government and the lack of safety on the streets specifically for women support the idea that the play is a product of its context.

Conclusion

Bazaar and Rummage, which had its premiere at the Royal Court Theatre in 1982, made it possible for women audiences to go out and see a performance in which they found characters close to themselves. Regarding the effect of

the play on its audience, it should be noted that women who had been previously housebound for many years made an attempt to go to the theatre, and they were pleased to see women like themselves represented on the stage as Susan Carlson relays “[s]eeing their lives not only sympathetically portrayed but also celebrated in *Bazaar and Rummage*, many of the agoraphobiacs [sic.] who bravely ventured out to see the play . . . earned self-esteem” (1991: 334). Evidently, besides reflecting fictional women agoraphobics on the stage, Townsend’s play has also been successful in influencing many agoraphobic women in real life as it encouraged them to go out by providing an opportunity for them to step outside.

This play was written and performed in a theatrical climate rather hostile to women’s drama. Peacock underlines that theatre establishment in the 1980s was dominantly male as both producers, actors, and audiences largely consisted of male members:

Theatres may have felt discouraged from producing plays focusing on women and women’s issues by the consideration that, although 52 percent of the population is female and more women than men are theatre-goers, the majority of critics are white, middle-aged, middle-class men. The cultural climate is, then, primarily determined by male perception. (1999:148)

Enoch Brater’s statement concerning the hardships women endure in the theatre industry is also remarkable: “The theatre is the sphere most removed from the confines of domesticity, thus the woman who ventures to be heard in this space takes a greater risk than the woman poet or novelist” (1989:2). Correspondingly, the composition and production of Townsend’s play are subversive of the dominant understanding of theatre as the play was written by a woman dramatist, the actors were women, and the play appealed to women audiences more than men. In this respect, Townsend’s play also tries to broaden public awareness concerning women’s issues on a larger scale.

According to Townsend, comedy “is a fundamental human response to a changing, stressful environment” (Carlson, 1991:7-8). Comedy is one of the ways in which she expresses the wishes and dismay of real women through her fictional characters, and this play is a satiric response to the repressive atmosphere women have had to live in, or rather abstained from, for many years. Andrew Wyllie suggests that among the subjects that were primarily focused on in the plays of women dramatists in the 80s were “. . . the challenge mounted in women’s writing to the role of psychiatry as a tool of patriarchal oppression; the exploration of the potential for women to become the dominant occupants of spaces both public and private . . .” (2009:22). The argument that women’s lives are affected by patriarchal oppression, and that male members of society determine which spaces women could be accepted into is relevant to the psychological peril of the women in Townsend’s play. Sue Townsend presents an example of fictional work that introduces agoraphobia as “one phenomenon that demonstrates the continuing oppression of women by men and by modern western institutions” (Hudson, 1989:65). Accordingly, *Bazaar and Rummage* holds

Thatcherite politics that further broadened the gender gap responsible for the discrimination of women from the public sphere while touching on a crucial psychological problem reflective of a male-dominated society.

References

- "Agoraphobia" (1900). *The British Medical Journal* 1. 2037: 98. JSTOR. Web. 28 Jul. 2015. <https://www.jstor.org/stable/20263132>.
- "Agoraphobia" (1974). *The British Medical Journal* 4.5938: 177-78. JSTOR. Web.28 Jul. 2015. <https://www.jstor.org/stable/20470844>.
- Barlow, D.H. (2002). *Anxiety and Its Disorders: The Nature and Treatment of Anxiety and Panic*. New York and London: The Guilford.
- Bekker, M. (1996). Agoraphobia and Gender: A Review. *Clinical Psychology Review*, 16(2): 129-146.
- Brater, E. (1989). Introduction. In, Brater E. (Ed.), *Feminine Focus: The New Women Playwrights*. New York: Oxford UP: ix-xvi.
- Campbell, B. (2015). Margaret Thatcher: To be or not to be a Woman. *British Politics* 10:41-51.
- Carlson, S. (1991). *Women and Comedy*. Michigan: Michigan UP.
- Chambless, D.L. & Mason, J. (1986). Sex, Sex-role Stereotyping and Agoraphobia. *Behaviour Research and Therapy* 24(2):231-235.
- Coveney, M. (1982). Review of Sue Townsend's Bazaar and Rummage. *Financial Times*. In *London Theatre Record*. 6-19 May: 239.
- Davidson, J. (2003). *Phobic Geographies: The Phenomenology and Spatiality of Identity*. Aldershot: Ashgate.
- Davidson, J. (2012). Fear and Trembling in the Mall: Women, Agoraphobia, and Body Boundaries. In, Davis-Lewis, N.; Dyck, I. & McLafferty, S. (Eds.), *Geographies of Women's Health: Place, Diversity and Difference*. London: Routledge:213-230.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-IV*. (1994). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Foa, E., G. Steketee, and M. Young. (1984). Agoraphobia: Phenomenological Aspects Associated Characteristics and Theoretical Considerations. *Clinical Psychology Review* 4: 431-457.
- Gournay, K. (1989). Agoraphobia: A Woman's Problem? The Sex-Role Perspective. In, Gournay, K. (Ed.), *Agoraphobia: Current Perspectives on Theory and Treatment*. London & New York: Routledge:209-226.

- Hudson, B.L. (1989). Social Factors and the Role of Social Workers. In, Gournay, K. (Ed.), *Agoraphobia: Current Perspectives on Theory and Treatment*. London & New York: Routledge:60-84.
- Izquierdo, M.N.M. (2015). The Discursive Use of Humour in the Description of British Premiership Perception: The Contribution of Sue Townsend. *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 70: 107-121.
- Mathews, A.M., Michael G.G., & Derek W.J. (1981). *Agoraphobia: Nature and Treatment*. London and New York: Tavistock.
- McDowell, L. (1989). Women in Thatcher's Britain. In, Mohan, J. (Ed.), *The Political Geography of Contemporary Britain*. London: Macmillan: 172-187.
- McDowell, L. (1999). *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Minneapolis: Minneapolis UP.
- Nicholls, T. (2014). *Theatre West Four: So Far as I Can Remember*. (Vol.2) London: Paragon.
- Peacock, D. Keith. (1999). *Thatcher's Theatre: British Theatre and Drama in the Eighties*. London: Greenwood.
- Showalter, E. (1985). *The Female Malady: Women, Madness, and English Culture 1830-1980*. New York: Penguin.
- Şimşek, T. (2015). Disempowered 'Others' and the Female Solidarity in Sue Townsend's Bazaar and Rummage (1982). *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (2):151-160.
- Thatcher, M. (30 Apr. 1979). "Party Election Broadcast." *Margaret Thatcher Foundation*. <https://www.margaretthatcher.org/document/104055>.
- Thatcher, M. (3 Jan. 1980). "Interview for Tricia Murray." *Margaret Thatcher Foundation*. <https://www.margaretthatcher.org/document/104217>.
- Thatcher, M. (6 Jan. 1981). "TV Interview for Thames TV *Afternoon Plus*." *Margaret Thatcher Foundation*. <https://www.margaretthatcher.org>.
- Townsend, S. (1984a). *Bazaar and Rummage, Groping for Words, Womberang*. London: Methuen.
- Townsend, S. (1984b). Introduction. *Bazaar and Rummage, Groping for Words, Womberang*. London: Methuen. i-v.
- Wyllie, A. (2009). *Sex on Stage: Gender and Sexuality in Post-War British Theatre*. Bristol, GBR: Intellect Ltd.

Identity and the Availability of Emergency Contraception from Pharmacies in Istanbul

İstanbul'daki Eczanelerde Acil Kontrasepsiyonun Kimliği ve Kullanılabilirliği

Mary Lou O'Neil*
Bahar Aldanmaz Fidan**

Abstarct

Emergency contraception (EC) has been and remains available in Turkey without prescription since 2002. This study attempted to determine the availability of emergency contraception from pharmacies in Istanbul, Turkey and whether the identity of the purchaser had any impact on availability. More specifically, we sought to understand if young women feel shamed or denied access to EC. This study employed a mystery patient/shopper approach where mystery patients attempted to purchase emergency contraception from a random sample of 352 pharmacies in Istanbul. Mystery shoppers, ages 18-22, were trained and provided a standard scenario and identity. The identities included: conservative/ religious female; secular/modern female; and male. After each pharmacy visit, the mystery patients recorded the details of their attempts to purchase EC. In 95.4% of visits mystery shoppers were able to purchase EC. Despite the availability of several types of EC, little choice was given to shoppers. Male mystery shoppers were given more choice of EC than their female counterparts and were more often able to purchase the less expensive form of EC. In the majority of transactions, pharmacists offered no medical instructions or recommendations. EC is widely available from pharmacies in Istanbul but lack of choice and information from pharmacists result in a less than ideal health care experience.

Keywords: emergency contraception, availability, pharmacies, identity, Turkey.

Öz

Acil kontrasepsiyon (AK), 2002'den beri Türkiye'de reçetesiz olarak mevcuttur. Bu çalışma, İstanbul, Türkiye'deki eczanelerde acil kontrasepsiyonun bulunup bulunmadığını ve alıcının kimliğinin bulunabilirlik üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Daha spesifik olarak, genç kadınların AK erişiminde utanmış veya reddedilmiş hissedip hissetmemelerine eczacıların ve eczane çalışanlarının etkisini anlamaya çalıştık. Bu çalışmada, İstanbul'daki rastgele 352 eczaneden oluşan bir örneklemden gizli hastaların acil kontrasepsiyon satın almaya çalıştığı bir gizli hasta/müşteri yaklaşımı kullanılmıştır. Yaşları 18-22 olan gizli müşteriler eğitildi ve kendilerine standart bir senaryo ve kimlik sağlandı. Kimlikler muhafazakar/dindar kadın; laik/modern kadın ve erkekleri içermektedir. Her eczane ziyaretinden sonra, gizli hastalar AK satın alma girişimlerinin ayrıntılarını kaydettiler. Gizli müşteriler, ziyaretlerin %95.4'ünde AK satın alabildi. Çeşitli AK türlerinin mevcudiyetine rağmen, alışveriş yapanlara çok az seçenek sunuldu. Erkek müşterilere, kadın müşterilere oranla daha fazla AK seçeneği sunuldu ve erkekler daha fazla ve daha ucuz AK satın alabildiler. İşlemlerin çoğunda eczacılar herhangi bir tıbbi talimat veya tavsiye sunmadılar. AK, İstanbul'daki eczanelerden yaygın olarak temin edilebilirken seçenek azlığı ve eczacılardan gelen bilgi eksikliği, ideal sağlık hizmeti deneyimine erişmeyi engellemektedir.

Anahtar Kelimeler: acil kontrasepsiyon, bulunabilirlik, eczaneler, kimlik, Türkiye.

* Prof. Mary Lou O'Neil, Kadir Has University, Gender and Women's Studies Research Center, Istanbul-Turkey. E-mail: mloneil@khas.edu.tr. ORCID No. 0000-0003-3681-9520.

** Bahar Aldanmaz Fidan (PhD Candidate), Boston University, Department of Sociology, Boston-USA. E-mail: aldanmaz@bu.edu. ORCID No. /0000-0002-2006-8219.

Introduction

Turkey is a sexually conservative society where sex before marriage remains largely taboo, especially for women, and any type of sexual relations outside of marriage are religiously forbidden (Eşsizöğlü et. al. 2011; Diyanet Haber, 2019; Özyeğin, 2009). It is not unusual for young women seeking birth control to be asked by their gynaecologist if they are married although there is no restriction on access to birth control. Government hospitals have notified fathers and husbands of women with positive pregnancy tests Haber Türk, 2012). In recent years, Turkey has also witnessed a return to the pronatalism of its past. From its founding in 1923 until 1965, Turkey prohibited information on contraception, contraceptive devices and abortion (Gürsoy, 1996). In 1965, a rapidly growing population and a stagnant economy prompted a change in the Law on Population Planning, which legalized both contraceptive information and devices and required the state to offer family planning education and services (Gürsoy, 1996). Finally, in 1983, abortion was legalized under further revision to the Law on Population Planning (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, No. 2827, 24/5/1983). The last remains in force today and the title of the law makes clear that issues related to reproduction are viewed through a more collectivist lens of population planning rather than that of an individual right.

Over the past decade a “politics of the intimate” has emerged consisting of a “web of policies, decisions, discourses, laws and norms which regulate intimate and family relationships, sexualities and reproductive capabilities of individuals” (Acar & Altunok, 2013:15). This politics is decidedly pronatalist with the President of the country routinely encouraging women to have at least three children (T24 Haber, 2019), and the government providing promising to provide increasing financial support for each birth (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı, 2020). Abortion rights are under attack, and it is increasingly difficult to access abortion services at government hospitals (O'Neil, 2017) while caesarean sections have been restricted to medical necessity (Zeldin, 2012) and the price of oral contraceptives has increased substantially. The President of the country has also made clear his opposition to contraception stating that “a Muslim family does not engage in birth control” (BBC Turkish, 2016) and that he views the contraception movement as a betrayal that will lead to extinction (Bianet, 2019).

Underlying this rhetoric is a government rationality guided by both neoliberalism and neoconservatism (Acar & Altunok, 2013; Cindoğlu & Unal, 2017). The adoption of a neoliberalist orientation has led to the withdrawal of government from the provision of basic services such as education and health care (Acar & Altunok, 2017; Dayı, 2019). This has been paired with neoconservative moral vision manifesting, in part, as a rigid gender order and specifically in the regulation of women's lives (Cindoğlu & Unal, 2017). The heterosexual patriarchal family with multiple children is celebrated as the ideal and any sexuality experienced outside of this framework is deemed unacceptable (Acar & Altunok, 2013; Cindoğlu & Unal, 2017) Both single women (Lordoğlu, 2018) and sexual minorities (Savcı, 2020) have been the targets of repeated political attacks. One way that the state has been monitoring, regulating, and controlling these “non-

conformist” bodies (Kim-Puri, 2005) is by underserving (Puar, 2018) and limiting the availability as well as the quality of healthcare services (Dayı, 2019).

Dayı’s recent research (2019) with health practitioners in family health centers and women receiving reproductive care in four different cities of Turkey reveals the negative impact of neoliberal bureaucratic mechanisms (performance measures, increased workload as well as lack of training) on the reproductive care they were able to provide. For instance, nurses and midwives reported that they could not find the time to offer sexual and reproductive counselling and were not willing to insert IUDs. Moreover, in recent years, menstruation activists in Turkey have been fighting against period poverty and menstruation stigma (Aldanmaz, 2020). A critical aspect of this fight includes requesting the government to reduce the 18% value-added tax (TAX) on menstrual products (Eskitaşcıoğlu, 2019). Opposition members of parliament have proposed legislation to reduce taxes on menstrual products and to require public schools to provide them free of charge, neither proposal has been enacted. Once again raising the issue of accessibility and state control on the bodies of women and sexual minorities in Turkey.

The inaccessibility and limited quality of reproductive health services for single women and sexual minorities in Turkey should also be conceptualized within the justice paradigm. Unfortunately, the importance of virginity and the stigma of experiencing sexual intercourse before marriage is still taboo in Turkey (Ozyegin, 2019). Although research reveals shifting subjectivities about the importance of virginity, sexual purity remains relevant (Aygüneş & Golombisky, 2020). Single women living in Turkey are expected to perform virginity in order to maintain their “respectability” (Ozyegin, 2009). However, pharmacies are a space of confrontation for unmarried people engaging in sexual practices because when they need emergency contraception (EC), the performance of virginity becomes much harder. The importance of access to EC and the role of pharmacists is undeniable, especially for sexual minorities and single women within the Turkish context. Despite both a conservative sexual culture, the rise of pronatalism, and the implementation of health reforms along neoliberal lines, Turkey maintains a progressive law on the availability of birth control and abortion. Birth control, including EC, is available without prescription. This study has two aims: to determine the availability of emergency contraception (*ertesi gün hapı*) from pharmacies in Istanbul and to understand whether or not identity plays any role in an individual’s experience of purchasing EC. In particular, we investigate any attempts to shame or deny young women access to EC.

When first introduced, EC took the form of combined oral contraceptive pills but dedicated EC has been available in Turkey since 2002 (Aksu & Karaöz, 2008). Large doses of oral contraceptive pills can also be used as emergency contraception, but dedicated EC is designed and labeled specifically for use as EC. In recent years, ulipristal acetate (UPA) and levonorgestrel (LNG) types of EC have dominated in pharmacies. EC is available without prescription in pharmacies although it is not kept on open shelves and must be requested. Despite roughly forty years of family planning programs in Turkey, only slightly more than half of all women of childbearing age reported that they had knowledge of EC (HUIPS, 2018). This is in sharp contrast to 97% of women

reporting knowledge of contraception in general (Hacettepe University Institute of Population Studies, 2018). Currently, less than half of all women (46.9%) use birth control and among these women 33% employ a modern method; the most common being external condoms (12.8%) and IUD (9.2%) (HUIPS, 2018). Withdrawal (13.5%) is the main traditional method used (HUIPS, 2018). Although EC is widely available in Turkey, rates of usage remain very low with just 6.8% of women reporting have used EC (HUIPS, 2018). The rate is even lower among university students at 5.4% (Karaduman & Terzioğlu, 2008).

Currently, there are three brands encompassing two types of emergency contraception available in Turkey. One consists of 30mg of ulipristal acetate (UPA) and the other two available brands consist of 1.5 mg of levonorgestrel (LNG). Briefly in 2014, progestin only emergency contraceptive pills were removed from pharmacies but there is no restriction in place today (ECEC, 2018). Aside from the difference in the drugs contained in each brand, there is the issue of a substantial disparity in price. At the time of the study, EC containing UPA sold for 84TL while those that contain LNG were 57TL.

Methods

This study used a mystery patient/shopper methodology to explore the availability of EC from pharmacies in Istanbul. Simulated patient/mystery shopper is a methodology that has been applied since the 1940's to evaluate customer service and to understand customers' perception of the purchase experience. More recently, this approach has been applied to assess pharmacy practices. In a comprehensive review of mystery patient methodology in pharmacy practice research, Bjornsdottir et.al (2020) found 148 separate studies across 52 countries that employed this methodology.

For this study, we created a sample of 352 pharmacies in Istanbul. Pharmacies were randomly selected from a total of 4,970 from the 39 municipalities that comprise the city. Each pharmacy was visited by a single mystery shopper embodying one of three different identities: conservative/religious female; contemporary/non-religious female; non-religious male. Profiles of mystery shoppers and the script they used are shown in Table 1. Pharmacies were not made aware of potential mystery shopper visits. No pharmacy was visited more than once. The study received approval from the Human Subjects Ethics Commission at Kadir Has University (Doc. No. 41458).

In November 2019, we recruited traditional university age young people ages 18-25 to participate as mystery shoppers for the study. Nine individuals, three for each of the identity profiles were selected and trained as mystery shoppers. Once selected, the field researchers attended a training in the mystery patient/shopper methodology and practiced with the provided scripts. Before the actual start of the study, mystery patients conducted a number of pilot visits to pharmacies to ensure the functionality of the script and we revised it as necessary. If a pharmacy was in or around the neighborhood where the shopper resided another location was substituted. This was to safeguard the randomized aspect of the visits but to also ensure the mystery shoppers did not encounter any repercussions due to their participation in the study. Mystery shoppers visited pharmacies over the course

of four weeks in December 2019. Upon completion of each visit, mystery patients recorded a voice memo of the interaction and memos were subsequently transcribed and coded for analysis using IBM SPSS v.26. Frequencies and crosstabulations were calculated and Chi-square test was conducted to derive significance. The significance level was .05.

Table 1. Profiles of Mystery Shoppers and the Script Used

Profile	Script
Single female, "conservative/religious" Participant Identity A is an outwardly religious young woman of approximately 20 years of who wears the Islamic headscarf. She is a university student. She has never used EC before and has engaged in unprotected sexual intercourse within the past two days.	Could I have the morning after pill (Ella) please? How much does it cost? Do you have a less expensive alternative? If given an alternative, which one do you recommend?
Single female "contemporary/non-religious" Participant Identity B is a young woman of approximately 20 years of who shows no outward signs of religiosity dressing in a manner considered to be "modern" and secular. She is a university student. She has never used EC before and has engaged in unprotected sexual within the past two days.	
Single male, "contemporary/non-religious" Participant Identity B is a young man of approximately 20 years of who shows no outward signs of religiosity dressing in a manner considered to be "modern" and secular. He is a university student. He engaged in unprotected sexual intercourse within the past two days. His sexual partner has never used EC before. He is unmarried.	

Mystery shoppers visited 352 pharmacies located in 28 different neighborhoods in Istanbul. Visits were equally distributed among different profiles and each identity profile visited pharmacies 116 times. In addition to the identity of the shopper, we also examined whether or not the location of the pharmacy, the sex of the pharmacist/pharmacy salesperson, or the price of EC exerted any influence on availability. The majority of pharmacists in Turkey are women and this is reflected in the sample where 55.2% of pharmacists were female, 38.8% of pharmacists were male, and 6% of the pharmacies were managed by both male and female pharmacists. At the same time, pharmacies also employ salesperson, however they serve the same function providing information and service similar to that of pharmacists. For the recommendations provided by pharmacists, one of the authors grouped them into the main themes which consisted of: no difference between types of EC; same function; popularity of a brand, trustworthiness of the pharmaceutical company; difference in price; timeframe related to intercourse; side effects; weight issues of patient; UPA EC contains no hormones; no other choice. These were then coded for SPSS in order to derive frequencies.

Results

Mystery shoppers visited a total of 352 pharmacies in Istanbul. In 95.5% of attempts, the mystery patient was able to purchase dedicated EC. During fifteen purchase attempts (4.3%), shoppers were told that EC was out of stock and one shopper was offered oral contraceptive pills rather than dedicated EC. The neighborhood and gender of the pharmacist/salesperson had no statistically significant bearing on the ability of shoppers to purchase EC. Despite the fact that choices of EC are available in Turkey, pharmacies often did not offer them. In this study, 48.6% of purchases of EC were UPA while 46.9% were LNG. In just 36.4% of purchase attempts shoppers were given a choice of EC. The EC most often offered was UPA. UPA was offered as the sole choice 41.7% of the time while LNG was the only alternative 19.1% of the time. In the instances when a choice was provided, UPA was presented first in 23.6% of purchases.

Overall, the identity of the mystery patient did not impact availability of EC. All mystery shoppers, regardless of identity were able to purchase EC. However, identity did influence whether or not a choice of types of EC was provided. Men were presented with a choice of EC more often than women ($p < .004$). Men received a choice in 43.8% of purchase attempts while non-conservative women were offered alternatives 33.7% of the time and lastly conservative women were provided a choice in just 31.3% of purchase attempts. A significant relationship also appeared between price and lack of choice ($p < .001$). When no choice was provided, 66.7% of the time the most expensive brand of EC was the only one available.

In 75.2% of the exchanges between the mystery shoppers and pharmacists, there was no counselling or medical information given regarding appropriateness of medication, timeframe, dosage or proper use. Perhaps more interesting was the variety of rationales offered for recommending one type of EC over another. Table 2 shows the variety and frequency of recommendations made by pharmacists regarding the available brands of EC.

Table 2. Rationales for Recommendations by Pharmacists on Brands of EC

Rationale for recommendation	Frequency	Percentage
No difference between UPA and LNG forms of EC	34	38.2%
Both forms of EC have the same function	5	5.6%
Popularity of brand	9	10.1%
Trustworthiness of company	3	3.4%
Price difference between brands	6	6.7%
Based on timing of sexual activity	23	25.8%
Side effects or lack thereof	3	3.4%
Based on the shoppers' perceived weight	3	3.4%
UPA brand contains no hormones	2	2.2%
No choice	1	1.1%

Discussion

This study makes clear that EC is widely available in pharmacies in Istanbul. Although there were a very small number of instances when the pharmacy visited was out of stock, no pharmacy refused service to any of the mystery

patients. While male shoppers were presented more choice than female shoppers, women, regardless of identity, were still able to purchase EC in the vast majority of attempts.

While availability from pharmacies in Istanbul does not appear to be an issue, the lack of alternatives and the fact that choices seem to favor male shoppers are disturbing. The substantial price difference between UPA and LNG forms of EC, and the fact women were often given no choice but to purchase the more expensive UPA EC may hinder availability for some female shoppers. Turkey maintains a highly centralized health system and regulates the price of many drugs. Emergency contraception, like other forms of oral contraception, are not subject to price control. This has resulted in a substantial increase in price over the past few years due to increases in what manufacturers are charging for EC. Although the government does not negotiate the price of emergency contraception it does restrict the additional charges that may be added to the base price of any given medicine. Pharmacies are only allowed to add 25% to the base price of any medicines costing up to 100TL. At the time of the study all available forms of EC cost less than 100TL. While pharmacists are not overcharging for EC, it does appear that price may be a factor driving the lack of alternatives offered, which affects accessibility. There is evidence that UPA forms of EC are more effective (Glasier et. al. 2010), but whether or not this merits such substantial price difference, or a restriction of choices is up for debate.

Overall, the interactions between mystery shoppers and pharmacists were overwhelmingly positive. Pharmacists and salespeople provided what was asked for with professionalism. Pharmacists did not shame or refuse to service to any of the mystery patients, however, one pharmacist stated that they did not sell EC and never had. This study reproduces some of the findings of two previous studies in Turkey although these studies focus on the knowledge and attitudes of pharmacists towards EC rather than access. Surveying pharmacists, Apikoğlu-Rabus, Clark and Izzettin (2012) found that 93% of respondent pharmacists possessed knowledge of EC and 98% stated that they met shoppers' needs for EC. A high rate of respondents also reported that they counselled shoppers concerning timeframe, dosage and efficacy, 89%, 86% and 73% respectively (Apikoğlu-Rabus et al., 2012). The findings presented here diverge substantially with very little guidance offered on these topics. Employing a mystery shopper/patient approach similar to this study, Uzun, Sancar and Okuyan (2019) found that both pharmacists and pharmacy salespeople lacked up-to-date knowledge of EC and routinely failed to provide any type of substantive counselling regarding EC and its use. The lack of counselling may not be surprising given Turkey is a country where discussions of sex and sexuality remain proscribed, and pharmacists/salespeople may wish to hasten any exchange so as to lessen potential embarrassment for either themselves or the shopper. At the same time, the lack of interaction between pharmacist and customer/patient represents a missed opportunity to ascertain whether the unprotected sexual encounter was forced or coerced. A lack of protection is common in situations where sex is nonconsensual sex or the result of an assault and the attempt to purchase EC could be a vital moment to both

support women who are victims of sexual assault as well as refer them to services for further support as needed.

Regardless, the result is a less than ideal health care experience and a wasted opportunity to educate individuals regarding EC and sexual/reproductive health in general. While it is difficult to judge the extent of the knowledge that pharmacists possess regarding EC given that this was not the purpose of the study, the lack of counseling and the amount of misinformation provided during the purchase exchanges made clear that some pharmacists need further training regarding EC and its use.

The main limitation of this study is that it was confined to one city, Istanbul which means the results may not be representative of the country as a whole. At the same time, studies of EC in Turkey generally explore knowledge of and attitudes towards EC (Doğaner et al., 2011; Koçak et al. 2016). This study is one of the few that focuses on the availability of EC in Turkey. Given the increased rhetoric of pronatalism in Turkey in recent years (Acar & Altunok, 2013), a focus on the availability of contraception proves particularly important. Moreover, future studies need to investigate the availability of EC from government sponsored health clinics and hospitals. Slightly more than half of women obtain their contraception, including EC when and if available, from government sources such as Family Health Centers and public hospitals (HUIPS, 2018) so this proves an extremely important aspect of accessibility.

In tandem with the rise in prenatal rhetoric, the government has restricted the healthcare system along neoliberal lines. The introduction of neoliberal mechanisms such as decentralization, varying levels of privatization and performance measures has impacted people's ability to access care (Dayı, 2019; Öcek et al., 2014). In 2003, Turkey began implementation of the Health Transformation Program which transitioned Turkey to a family medicine model and resulted in the closure of Mother and Child Health and Family Planning clinics (Dayı, 2019). These clinics have been replaced by Family Health Centers where a performance-based pay system is strongly prenatal focusing on child immunization, prenatal care and the care of infants (Öcek et al. 2014). This has resulted in disincentivizing reproductive health care and reduced access to sexual and reproductive health services for those who rely on public sector health services (Dayı, 2019; Topgül et al. 2017). Restrictions in availability from public sources also forces individuals to rely more heavily on the private sector making availability, including affordability, a crucial issue.

Conclusion

EC is widely available over the counter from pharmacies in Turkey. Identity did not substantially obstruct access although male shoppers were provided more choice than female shoppers. Despite the fact that Turkey remains a culture where sex before marriage, especially for women, is considered unacceptable, there was virtually no outward attempt to shame young shoppers in the course of their purchases of EC. While EC is widely available from pharmacies, and choices of medications are available it is clear that pharmacists often offer only one brand and most often that is UPA. It would appear that the larger profit

margin afforded pharmacists may be a factor. Although availability of EC from pharmacies is not an issue, there is a decided lack of knowledge about the various brands of EC available. Many pharmacists claimed there was no difference between brands of EC or made a recommendation based on medically irrelevant basis. Perhaps the most problematic issue is the sheer lack of counseling and medical information provided. Clearly, more awareness raising among women about EC needs to be undertaken along with better education for the pharmacists who provide it to ensure the best possible outcomes.

Acknowledgements

The authors would like to thank the reviewers for their valuable comments and the mystery patients/shoppers for their participation in this research. They also thank the team at Kadir Has University Gender and Women's Studies Research Center for their assistance and supporting of this research.

References

- Acar, F., & Altunok, G. (2013). The 'Politics of Intimate' at the Intersection of Neo-liberalism and Neo-conservatism in Contemporary Turkey. *Women's Studies International Forum*, 41:14-23.
- Aksu, H. & Karaöz, B. (2008) Acil Kontrasepsiyon Yöntemlerinin Tanıtım Gereksinimi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17:63-68.
- Aldanmaz B. (2020). An Overlooked Need in Global Emergencies. Think Global Health. Retrieved from <https://www.thinkglobalhealth.org/article/overlooked-need-global-emergencies>.
- Apikoğlu-Rabus, S., Clark, P.M. & Izzettin, F.V. (2012). Turkish Pharmacists' Counseling Practices and Attitudes Regarding Emergency Contraceptive Pills. *International Journal of Clinical Pharmacy*, 34(4):579-86.
- Aygüneş, A., & Golombisky, K. (2020). Shifting Subjectivities, Cultivating Safe Spaces: Mothers' Perspectives on Virginity in Contemporary Turkey. *Journal of Research on Women and Gender*, 10(1):23-42.
- BBC Turkish (2016). Erdoğan: Müslüman aile doğum kontrolü yapmaz. Retrieved from https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160530_erdogan_dogu_m_kontrol
- Bianet (08 Haziran 2019). Erdoğan: Doğum Kontrolü Dediler, Neslimizi Kurutma Yoluna Gittiler. Retrieved from https://m.bianet.org/bianet/top_lumsal-cinsiyet/209179-erdogan-dogum-kontrolu-dediler-neslimizi-kurutma-yolu_nagittiler.
- Diyanet Haber (5.07.2019). Meşru ve Muteber Nikah Olmadan Yaşanan Birliktelik Haram Kılınmıştır. Retrieved from <https://www.diyanethaber.com.tr/diyanet-haber/mesru-ve-muteber-nikah-olmadan-yasanan-birliktelik-haram-kilinmistir-h6350.html>.

- Doğaner, D., Bilgiç, D., Doğaner, A., Umut, Ü., Kürk, H. & Çelik, E. (2011). 15 - 49 Yaş Kadınların Acil Kontrasepsiyona İlişkin Bilgi ve Tutumları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4:(4):159-164.
- ECEC (European Consortium for Emergency Contraception) (2018). Turkey. Retrieved from <https://www.ec-ec.org/emergency-contraception-in-europe/country-by-country-info/rmation-2/turkey>.
- Eşsizöğlu, A., Yasan, A., Yildirim, E.A., Gurgen, F. Ozkan, M.(2011) Double Standard for Traditional Value of Virginity and Premarital Sexuality in Turkey: A University Students Case, *Women & Health*, 51:2, 136-150.
- Glasier, A.F., Cameron, S.T., Fine, P.M., Logan, S.J., Casale, W., Van Horn, J. & Gainer, E. (2010). Ulipristal Acetate versus Levonorgestrel for Emergency Contraception: A Randomised Non-Inferiority Trial and Meta-Analysis. *Lancet*, 375: 555-562.
- Gürsoy, A. (1996). Abortion in Turkey: A Matter of State, Family or Individual Decision. *Social Science and Medicine*, 42:531-542.
- Haber Türk (25.06.2012). Tebrikler Kızınız Hamile. Retrieved from <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/753536-tebrikler-kiziniz-hamile>.
- HUIPS (Hacettepe University Institute of Population Studies) (2018). Turkey Demographic and Health Survey Retrieved from http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/tdhs2018/TDHS_2018_main_report.pdf; 2020.
- Karaduman, F. & Terzioğlu, F. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Acil Kontrasepsiyona İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 28:899-908.
- Kim-Puri, H.J. (2005). Conceptualizing Gender - Sexuality - State - Nation: An Introduction. *Gender & Society*, 19(2):37-159.
- Koçak, D.Y., Duman, N.B., Topuz, Ş., Yılmazel, G., Güngör, G. & Başçı, A.B. (2016). Üreme Çağındaki Kadınların Acil Kontrasepsiyon İle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışları. *Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 13:112-116.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekâr Kadın Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- O'Neil M.L. (2017). The Availability of Abortion at State Hospitals in Turkey: A National Study. *Contraception*, 95:148-153.
- Öcek, Z., Çiçekoğlu, M., Yücel, U. & Özdemir, R. (2014). Family Medicine Model in Turkey: A Qualitative Assessment from the Perspectives of Primary Care Workers. *BMC Family Practice*, 15:38-53.
- Özyeğin, G. (2009). Virginal Facades: Sexual Freedom and Guild among Young Turkish Women. *European Journal of Women's Studies*, 16(2):103-123.

- Puar, J.K. (2017). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Savcı, E. (2020). *Queer in Translation: Sexual Politics under Neoliberal İslam*. Durham: Duke University Press.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı. Doğum Yardımı. Retrieved from <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/dogum-yardimi>.
- T24 (2019). Erdoğan: En az üç çocuk diyorum; dinamik genç nüfus yapısını dengede tutmak zorundayız. Retrieved from <https://t24.com.tr/haber/erdogan-yasli-lar-surasi-nda-konusuyor>.
- Uzun, G.D., Sancar, M. & Okuyan, B. (2019). Evaluation of Knowledge and Attitude of Pharmacist and Pharmacy Technicians on Emergency Contraception Method in Istanbul, Turkey: A Simulated Patient Study. *Journal of Research Pharmacy*, 23(3):395-402.
- Zeldin, W. (2012). Turkey: Law Restricting Caesarean Births. Library of Congress. Retrieved from <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/turkey-law-restricting-caesarean-births>.

Üçüncü Dalga Feminizm Çerçevesinde İslâmcı Kadın Örgütlenmesi ve Kadın Haklarına Yaklaşımları

İncilay Cangöz*
Temmuz Gönc Şavran**

Conservative Women's Organizations and their Approaches to the Women's Rights From the Third Wave Feminist Perspective

Serap Suğur***
Hatice Yeşildal****

Öz

Bu çalışmada bir sivil toplum aktörü olarak İslâmcı kadın örgütlerini irdelemekteyiz. Araştırma, Eskişehir'deki tüm kadın örgütlerini kapsayan geniş kapsamlı bir saha çalışmasına yaslanmaktadır ancak bu makalede sadece İslâmcı kadın örgütlerindeki görüşmelerin verileri analiz edilmiştir. Çalışmada İslâmcı kadın örgütlerinin kadın hakları savunusu ve beden kavrayışları dolayısıyla kadın bedeni üzerindeki patriarkal tahakküme yönelik duruşlarıyla kadın hareketi içerisindeki konumları irdelenmiştir. İslâmcı kadın örgütlerinde savunulan kadın hakları söylemi, İslâm dini referansı ile kurulmakta ve evrensel değer olarak toplumsal cinsiyet eşitliği eleştirilerek yerine toplumsal cinsiyet adaleti yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Batı Feminizminin Müslüman kadın gerçekliğini kapsamadığı ve İslâm'ın yaradılış öğretisi gereği, cinslerin fitrî özelliklerine göre adalet dağıtımını savunulmaktadır. İlâveten, kadınlar bedenlerine kendilerine ait olarak görmemekte ve İslâmî bakışla 'emanet' beden algısı nedeniyle kürtaj karşıtı oldukları görülmektedir. Böylelikle, Türkiye'deki kadın hareketi içerisinde seküler kadınlar ile İslâmcı kadınlar arasında toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal cinsiyet adaleti arasında önemli bir gerilim üretilmektedir; kadınlar arasında dayanışmadan ziyade bölünmelere ve ayrışmalara yol açtığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kadın hareketi, üçüncü dalga feminizm, İslâmcı kadın örgütleri.

Abstract

This study focuses on Islamist women's organizations as civil society actors. Although this research is based on a comprehensive field study covering all women's organizations and activists in Eskişehir, only the data gathered from interviews at Islamist women's organizations were analyzed for the purposes of this study. The study, investigates the position of Islamic women's organizations in women's movements in terms of their defense of women's rights and their stance against patriarchal domination in line with their understanding of the female body. The discourse of women's rights defended in Islamist women's organizations is established with reference to Islam. The discourse criticizes gender equality as a universal value and replaces it with gender justice because Islamist women believe that Western Feminism does not cover the reality of Muslim women. In line with the Islamic narration of creation, Islamist women advocate the distribution of justice according to the vital religious notion of created/given natural characteristics (fitra) of the sexes. In addition, they do not see their bodies as their own but as God's trust and are thus against abortion. Therefore, within the women's movement in Turkey, tension is growing between secular women and Islamist women, between gender equality and gender justice, causing division rather than solidarity among women.

Keywords: women's movement, third wave feminism, Islamist women's organizations.

* Prof. Dr. İncilay Cangöz, Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Eskişehir-Türkiye. E-posta: icangoz@anadolu.edu.tr. ORCID No: 0000-0002-2670-444X.

** Doç. Dr. Temmuz Gönc Şavran, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Eskişehir-Türkiye. E-posta: tgonc@anadolu.edu.tr ORCID No: 0000-0003-0561-4661

*** Prof. Dr. Serap Suğur, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Eskişehir-Türkiye. E-posta: ssugur@anadolu.edu.tr. ORCID No: 0000-0002-8959-0339

**** Dr. Öğrt. Üye. Hatice Yeşildal, Bağımsız Araştırmacı. E-posta: hyesilyurt@gmail.com ORCID No: 0000-0002-0946-2231.

Giriş

Türkiye’de 1980’li yıllarda siyasal İslâmcı hareketler yükselişe geçerken İslâmcı kadınlar da hareket içerisinde aktifleşir ve kadınlar öncelikler yüksek öğretim kurumlarında “türban” eylemleri ile medyanın ve siyasetin gündemine oturur. 70’lerden itibaren İslâmcı siyasal hareketinin içerisinde yer alan hidayet romanları İslâmî uyanışa davet etmiş; sözkonusu siyasal İslâm propagandası, 80’lerin sonlarında üniversiteli genç kadınlar arasında karşılığını bulmuştur. Her ne kadar bu dönemin romanları, “kapanarak” özel alana çekilmeyi önerse de üniversite öğrencisi İslâmcı kadınlar özel alana kapanarak sessizliğe bürünmemişler, kamusal alanda İslâmî kimlikle var olma mücadelesi başörtüsü eylemleriyle başlatmışlardır. 90’lı yıllarda Refah partisinin İstanbul, Ankara gibi pek çok belediyeyi kazanması, iş dünyasında artan sermayesiyle gelişen Müslüman iş insanları, haremlik-selamlık otelleri, kendi medyası ve tesettür modasıyla İslâmî yaşam tarzlarıyla İslâm kamusallaşır. 90’lı yıllarda İslâmcı kadınların sayıları artmış ve siyasal İslâm’ın başarısının da etkisiyle başörtüsü eylemlerinin etrafında örgütlenmeye yönelmişler ve kadın hareketi olarak adlandırılmaya başlamışlardır.

Türkiye’de siyasal İslâm’ın politik mücadelesinde kadınlar birkaç açıdan önemlidir: İslâm, kadınların toplum içindeki konumları, hakları ve işlevleri gibi konularda düzenleme getiren bir dindir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve aile kurumuna İslâmî bir toplumsal düzenin kurulup-devam ettirilmesinde merkezi bir önem atfederek, aile kurumunun korunması ve gençlerin İslâmiyet ilkelerine uygun yetiştirilmeleri noktasında ailenin önemini vurgular. Ayrıca, Türkiye’nin özgül tarihsel koşulları içerisinde Cumhuriyet dönemi modern politikalarının yerleştirmeye çalıştığı laiklik ilkesi ve bu bağlamda tasavvur edilen kamusal alan ve kadın kimliği İslâmî değerlerle özel bir çatışma konusu olagelmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet değerlerini benimseyen kadınlar modern ve laik kabul edilirken, Cumhuriyet’in ideolojisi ile çatışanlar ise anti-laik ve gerici olarak tanımlanır. Böylelikle kadınlar tarafından benimsenen (veya benimsetilen) kimlik, Türkiye’nin Kemalist veya İslâmcı olmak üzere ideolojik çatışmasının tarafı yapmakta ve dolayısıyla kadınları kamusal alana erişim veya kısıtlama düzeyini de belirlemektedir. Cumhuriyet döneminin modernleşme projesinde nasıl ki kadınların kamusal alanda giyim-kuşamları, hâl ve hareketleri ile tavırları tanımlanarak çağdaş Batılı değerlerin taşıyıcılığı rolü verilmişse; İslâmî hareketler içerisinde de Kemalist ve Batıcı modernleşme perspektifine alternatif muhalif bir İslâmî düzen kurma idealinde kadınlara ideolojik bir misyon yüklenmiştir. Nitekim Türkiye’de siyasal İslâm’ın yükselişi ve kamusallaşması sürecine kadınlar damgasını vurmuştur.

Bununla birlikte üçüncü dalga feminist hareket içerisinde feminizmin beyaz, orta sınıf ve Batılı yapısı eleştiri alırken postmodern ve postkolonyal teorilerden köklenen farklı kadın kimlikleri kendi ihmal edilmişliklerini politikleştirir. Türkiye’deki kadın hareketine sözkonusu oluşumların yansması, inanç ve etnik köken farklılığı nedeniyle bir bölünme ve ayrışma olarak ortaya çıkar. İslâmcı kadınların kamusal alandaki görünürlüklerine paralel kadın hakları yaklaşımlarını İslâmî referansla fitrî özellikler gereği toplumsal cinsiyet rollerini sabitlemeye yönelik muhafazakâr bir söylem kurmaları ve eşitlik karşıtı net bir duruş sergilemeleri laik ve modern kadınlarla aralarında bir gerilime ve çatışmaya yol açar.

Bu çalışmada siyasal bağlamı içerisinde Eskişehir'deki İslâmcı kadınların sivil toplum örgütlülüğü ele alınmaktadır. Böylesi bir araştırma yapma nedenimiz ise kadın hareketi içerisinde, İslâmcı kadın örgütlerinin kadın hareketi içerisindeki konumunu anlamaktır. Bu bağlamda, araştırmanın amaç soruları şöyledir:

- Müslüman kadınların sivil toplum örgütlülüğüne yönelme motivasyonları nelerdir?
- Kadınların güçlenmesi ve kadın haklarının gelişimi için ne tür faaliyetler yapılmaktadır?
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve adalet kavramları ne anlama gelmektedir?
- Beden kavrayışı anlamında kürtaj yaklaşımı nasıldır?

Makalede öncelikle Batıda üçüncü dalga feminist hareketin temel dinamikleri ve İslâmi feminizm ele alınmakta ardından Türkiye'de 1980'li yıllarda ortaya çıkıp gelişen İslâmcı kadınların siyaseten aktiflenmeleri ve 90'lı yıllarda gerek sivil toplum örgütlülüğü gerekse de kendilerine yönelik düşünümSELLİKLERİ ele alınmaktadır. Son kısımda ise yöntem ve saha araştırmasında elde edilen bulgular sunulup yorumlanmaktadır.

Üçüncü Dalga Feminist Hareket

Batıda başlayan modernizm eleştirisine paralel olarak üçüncü dalga feminizmde postyapısalcılık ve postkolonyalizmin yapısökümcü yöntemleriyle homojen ve tikel kadın kimliği de tüm kadınların benzer dışlanmışlık, baskılanma ve ezilme deneyimlerine sahip olduğu varsayımıyla evrensel olarak kuralan kadın gerçekliği kavrayışı da yapısöküme uğrattır. Feminist teori postmodern ve çokkültürcülük yaklaşımının *farklılık* siyasetine vurgusunun etkisiyle daha spesifik hâle gelirken, kadınlar arasındaki [ırk, sınıf, etnik köken, cinsel yönelim vb. temelli] *farklılıklar* önem kazanır (Donovan, 2019:349). Kapsayıcılık, adalet ve evrensellik gibi modernite kategorilerin -tıpkı erkek ve kadın doğasının iktidar ilişkileri ve dışlamaları maskeleyen işlevi görmesi gibi- yapaylığının ve eşitsiz işleyişinin altı çizilir. Patriarkanın ihtiyaç duyduğu, “şeylerin düzeni” olarak doğallaştırdığı ve evrensellik illüzyonuyla üstünü örttüğü toplumsal cinsiyet *farklılığı* dolayımında yapılandırılan toplumsal örgütlenme sorgulanır. Toplumsal örgütlenmede baskı, dışlama ve ötekileştirme gibi stratejilerin egemen sınıfların çıkarlarına hizmet etme amaçlı yapılandırılması eleştirilir (Ebert, 1991:888).

Üçüncü dalga feminist hareketin öncülerinden siyah (black) feminizm, siyah kadınların baskı, ezilme, şiddet ve ayrımcılığı çeşitli biçimlerde ve farklı yoğunluk derecelerinde nasıl deneyimlediklerini dile getirirler (Collins, 2000; Anzaldúa, 2002). Kesişimsellik kuramı, bütün kadınların baskıyı temel olarak toplumsal cinsiyet üzerinden deneyimledikleri hâlde toplumsal örgütlenmedeki diğer düzenlemelerin yarattığı yapısal eşitsizliklerin her birinin kadınlar üzerinde ayrıca baskı uyguladığını belirtir (Ritzer, 2011: 481). Collins'in (2000:228) *egemenlik matriksi (matrix of domination)* adını verdiği baskı mekanizmasının, Amerikan ulusunu inşa eden ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsellik alanında kendini gösterdiğini belirterek, toplumsal örgütlenmedeki toplumsal cinsiyet ve ırk temelli kurgulanan yapısal eşitsizliğe dikkat çeker.

Postkolonyal kurama yaslanan feminist çalışmalar, sömürgeciliğin toplumsal cinsiyet ilişkilerini etkileme biçimlerine ve emperyalistler tarafından inşa edilen “Beyaz erkekler, kahverengi kadını kahverengi erkekten koruma” söyleminin kendi emperyalist

hedeflerine erişmelerindeki işlevsel rolüne dikkat çeker (Spivak, 1994). Medya, sinema, edebiyat gibi alanlardaki Batılı *temsil ve temsil politikalarını* eleştirir. Batılı emperyalistler ile sömürülen yerli kültürler arasında yerli kadınların rolleri ve kadın cinselliği bir çatışma alanıdır; dolayısıyla çarşaf, çok-eşlilik, erken yaşta evlilik ve satı geleneği emperyalist Batı kültürü ve sömürgeleşen farklı kültürler arasındaki gerilim noktasıdır. Söz konusu kültürel çatışmalarda, Batılı sömürgeci güçler tarafından yerlilerin kültürel/dini ritüel ve yaşam pratikleri, Batının ilerici kültürünün aksine üçüncü dünya kültürünün “gericiliği ve barbar”lığı olarak tasvir edilir ve böylesi bir kavrayış nedeniyle de sömürülen coğrafyalardaki “kadın figürü tüm kültürel gelenekler tarafından baskılanan bir temsile dönüşür” (Narayan, 1997:17).

Üçüncü dalga feminist hareket içerisinde gelişen Queer kuram ise analitik bir kategori olarak geliştirilen toplumsal cinsiyet olgusunun kadın-erkek kategorileri olmak üzere ikili karşıtlık üretmesini ve böylesi bir yaklaşımla da sabitlenen nihai ve homojen kimlik varsayımları kurgulamasını eleştirir. Butler’a göre, sorunlu nokta, biyolojik determinizmden kaçarken kültürel tözcülüğün tuzağına düşülerek, özne olarak “kadınlar” mefhumuna dayanan feminist çalışmaların dışlayıcı pratikler üretmesi, paradoksal bir biçimde feminizmin “temsil” iddialarının kapsamını genişletme hedefine ket vurmasıdır. Kimliğin ontolojik inşalarını radikal bir biçimde yeniden düşünmek gerektiğine vurgulayan Butler, “kendimizde iç özellik dediğimiz şey”i yani cinsiyeti sorgulayarak cinsiyet, cinsellik, arzu, toplumsal cinsiyet kavramlarının söylemsel olarak (2004:30) kurulduğunu belirtir.

İslâmi Feminizm

Üçüncü Dalga feminizm döneminde Postkolonyal Feminizmle bağlantılı olarak gelişen feminizm türlerinden biri de İslâmi feminizmdir. Özellikle 1980’lerin sonunda Müslüman coğrafyada gelişmeye başlayan İslâmi feminizm, Batı feminizminin kadın sorunu ile ilgili söylemini benimsemekle birlikte İslâmi değerleri referans alarak kendini ondan ayırır. İslâm coğrafyasında (ve genel olarak üçüncü dünyada) modernleşme tarihi ile bağlantılı olarak gelişen kadın hareketleri, çok defa kendi ülkelerindeki anti-kolonyal/anti-emperyalist, milliyetçi/ulusçu ideolojilerle etkileşim halinde ve onlara eklenerek ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Mir-Hosseini’nin (2006: 639) ifade ettiği gibi, üçüncü dünya ülkelerinde genel olarak sömürgecilik karşıtları ve çoğu milliyetçilik için feminizm, direnilmesi gereken sömürgeci bir proje olarak görüldüğünden, Müslüman kadınlar çok defa inançları ile cinsiyet farkındalıkları arasında seçim yapmak zorunda kalmış ve kendi kültürleri ve dinlerindeki ataerkil unsurları eleştirmede, demokrasi ve liberalizm gibi ideolojilerden yararlanamamışlardır. Doğal olarak bu durum, İslâm coğrafyasında ve genel olarak üçüncü dünyada kadın hareketlerinin gelişimini kısıtlamış, farklı ideolojiler ve/veya modern ile gelenek arasında sıkışıp kalan Müslüman kadınlar, bağımsız ve özerk bir kadın hakları söylemi geliştirmede çok zorlanmışlardır.

İslâmi feminizm teriminin kendisi de günümüzde uluslararası yazında, özellikle Müslüman kadın entelektüeller, araştırmacılar ve aktivistler arasında yaygın olarak kullanılmakla birlikte, İslâm coğrafyasında kadın hakları ile ilgili olarak ortaya çıkan söylemlerin yerelliğini, çeşitliliğini ve çokluğunu yansıtmadığı ve de Batı kökenli, oryantalist bir söylem olduğu gerekçesiyle sıklıkla tartışmalara ve eleştirilere yol açmaktadır. Bu nedenle, kadın hakları savunucusu çoğu entelektüel muhafazakâr

kadın, İslâmi feminist olarak özellikle İslâm hukuku ile yönetilen ülkelerde eğitimli üst sınıf mensubu Müslüman kadınlar arasında feminizmin toplumsal cinsiyet ve kadın hakları söylemine yönelik ilgi giderek artmaya başlar. Bu ilgi artışına yol açan etkenlerin başında ise 20. yüzyılın ikinci yarısında özellikle Orta Doğu'da yükselişe geçen ve devlet politikalarıyla da desteklenen siyasal İslâm gelmektedir. Ancak Mir-Hosseini'nin (2010) ifade ettiği gibi, buna yol açan siyasal İslâm'ın eşitlikçi cinsiyet söylemi değil, aksine modern öncesi ataerkil cinsiyet kavramlarına dayanan 'şeriata dönüş' söylemiydi; zira şeriata modern öncesi yorumlarına dönüş, aynı zamanda kadınlara avantaj sağlayan ancak İslâm'da yaptırım olmayan çeşitli yasaların da ortadan kaldırılması anlamına gelmekteydi. Bu durum Müslüman kadınlar arasında tepkilere, eleştirilere ve giderek artan bir aktivizme ve nihayetinde bugün İslâmi feminizm olarak tanımlanan akımların gelişmesine yol açtı. Bu nedenle, Mir-Hosseini, (2010) siyasal İslâm'ın yükselişinin paradoksal bir sonucu olarak ortaya çıkan İslâmi feminizmin, bir anlamda 'siyasal İslâm'ın istenmeyen çocuğu' olarak geliştiğinin altını çizer. İslâm inancı ile ataerkillik ve feminizm arasındaki ilişkileri sorgulayan ve geleneksel İslâm hukukundaki toplumsal cinsiyet önyargılarının izini süren İslâmi feminizm, bu noktada eleştirilerini özellikle İslâm'ı ve şeriata ataerkillikle birleştiren ve ataerkil yönetimin ilahi olarak zorunlu olduğunu iddia eden İslâmi söyleme yöneltir (Mir-Hosseini, 2006). Geleneksel İslâm'ın ve dayandığı Kur'an ayetlerinin cinsiyetçi-erkek egemen yorumlarını meşru görmeyen, bunun yerine Kur'an'ın kadın perspektifinden okunmasını savunan İslâmi Feminizm, Allah'ın adil olduğu ve bu adalet temelinde kadın ile erkeği birbirinden üstün yaratmadığı, bu bağlamda Kur'an'ın da özünde eşitlikçi mesajlar ilettiği yönünde temel bir görüşe dayanır. Farklı bir anlatımla, İslâmi feminizme göre, kadın-erkek arasında toplumsal cinsiyet hiyerarşisinden kaynaklanan eşitsizliğin gerçek İslâm inancından kaynaklanmadığı, aksine erkek-egemen İslâmi anlayışlar ve toplumsal örgütlenmeler temelinde geleneksel olarak inşa edildiğini savunur. Zahra Ali'nin (2014, 16) ifadesiyle, İslâmi feminizm, "İslâm dininin temelinde eşitliğin olduğunu ve *Kuran'ın vahiy olarak nazil oluşunun* kadın haklarının teminatı olduğu" tezine dayanır, bu bakımdan da sadece İslâm'ı değil feminizmi de boyunduruktan kurtararak yeniden yorumlamaya çalışır.

Dayandığı bu temel inanca rağmen İslâmi feminizmin Müslüman coğrafyada tezahürü, bu coğrafyada yer alan ülkelerin tarihsel geçmişlerine, özellikle de modernleşme tarihlerindeki özgül koşullara ve deneyimlere bağlı olarak, ülkeler bazında farklı seyirler izlemiştir. Bir sonraki bölümde ele alındığı üzere, Türkiye'de de İslâmi kadın örgütlenmesi Türkiye'nin toplumsal ve siyasal modernleşme tarihine bağlı olarak kendine özgü bir seyir izlemiş, bu seyre Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin kamusal alan dışında tutmaya çalıştığı İslâmi kimlikle olan gerilimli ilişkisi damgasını vurmuştur.

Türkiye'de 1980'lerde Başörtüsü Eylemleri

Türkiye'de 1980'li yıllarda küresel ölçekli gelişmeler ve modernleşmenin krizine bağlı olarak ulus-devlet politikaları zora girmiştir. Bu döneme dek Cumhuriyet'in hedeflediği ulusal kimlik inşasının önünde engel oluşturacakları düşünülerek özel alanda tutulmaya çalışılan dinî ve etnik kimlikler, kamusal alanda aleniyet/temsiliyet kazanarak siyasete katılım talebinde bulunmuştur (Alankuş-Kural, 1997:5). 12 Eylül askeri darbesinin ardından neoliberal politikalarla küresel kapitalizme eklenme

ivme kazanmış, iç siyasette ise sol gruplara darbe vurulurken siyasal İslâm kimlik siyasetini benimseyerek yükselişe geçmiş ve iktisadi-kültürel olarak periferide kalan kişi ve gruplar için statü arayışı ve kamusal alana erişim taleplerinin sözcüsü olmuştur (Göle, 1994; İlyasoğlu, 1994; Saktanber, 2020a). Çok partili siyasal hayatın başlamasıyla İslâmi kesimlerin tarikat, cemaat gibi dini yapılarda örgütlenmelerini sürdürerek siyasi parti kurma denemeleri olsa da kalıcı siyasi parti Necmettin Erbakan liderliğinde 1970 yılında Milli Nizam Partisi'nin (MNP) kuruluşuyla başlamış, milliyetçi-muhafazakâr zemin üzerinde Batı karşıtı bir İslâmi kimlik inşasını siyasi propaganda olarak benimseyen parti, 1980'li yılların sonlarında Refah Partisi (RP) adıyla Türk siyasi hayatının önemli bir aktörü olmuştur. (Bora, 2017:468).

Türkiye'de 1950'li yıllarda muhafazakâr siyasi hareket içerisinde gelişen İslâmcı yönelim, "kendini ifade etme imkanını daha çok kadın ve ailenin muhafazası için Batılılaşma ve yozlaşma eleştirilerinde" bulmuştur. 1950 ve 1960'larda, muhafazakâr kesimin basın ve yayın organları aracılığıyla "kendi hayat tarzlarının 'İslâmi' ölçütlerini belirginleştirmeleri, kamusal alanı genişletme talepleri; özel alanı ve dolayısıyla İslâmi kadın kimliğini kamusal alana taşımalarıyla" mümkün olmuştur (Topçu, 2009:21; Çayır, 2008). Siyasal İslâm'ın savunucusu olan erkekler kendilerinin siyasal alandan dışlanmışlıklarının somut bir göstereci olarak başörtülü kadınların yüksek öğretimde "başörtüsüne özgürlük" mücadelesinde somutlaşacağı için protestolara destek verir (Çakır, 2000a).

Başörtüsü 1970'li yıllardaki İslâmi yayınlarda belirgin bir tema değilken, 1980'lerde İslâmi kadın dergileri tesettürlü kadını özellikle batılı-seküler bir yaşam tarzına karşıt alternatif bir "imge" olarak oluşturmaya başlar (Köse, 2011:802) ve Türkiye'deki İslâmcı hareketin gündemine "siyasal" olarak girişi 1970'lerin sonlarıdır (Aktaş, 2006). 1980'ler boyunca üniversitelerde başörtülü eğitim talebiyle yapılan yürüyüş, sessiz protesto, açlık grevi gibi eylemler Türkiye'de siyasal İslâm'ın yükselişine paralel biçimde kamusal alanda laik-İslâmcı görüşlerin çatışmasını hem görünür hâle getirdi hem de çatışmanın dozunu yükseltti. 1980'lerin sonlarına başörtüsü protestoları öneme damgasını vurmuş; bir simge olarak İslâmcı kadınlar, kamunun laiklik karşıtı olarak görülen politikalarına karşı hem direncin sembolü hem de taşıyıcısı rolünü üstlenmiştir. İslâmcı hareket de dini kamusal alana sokmayı başarmıştır. Çayır, İslâmcılık ve İslâmi hareketler bağlamında irdelediği hidayet romanlarında metaforik olarak kadının ülkeye, örtüsünün ise bayrağa benzetilerek İslâmî siyasetin nasıl kadın bedeni üzerinden üretildiğini gösterir (2008:76).

Başörtüsü veya daha politik adlandırmayla "türban" siyasetin de gündeminde öne çıkmış; bireysel haklar bağlamında dini özgürlük veya bilinçlenmenin tezahürü mü olduğu yoksa İslâmi çevrelerin kamu tarafsızlığını ihlal etme amaçlı gündeminin simgesi mi olduğu ekseninde bir tartışma başlamıştır (Ayata & Tütüncü, 2008). Eylemlerdeki muhafazakâr kadınlar ne feminizmin "beden politikası" kavrayışının isyankâr dilini ne de liberal bir söylemle "bireysel kararım kimseyi ilgilendirmez" mottosunu kullanmışlardır. İslâm dininin bir emri, doğal olarak "örtünüyorum" (Şefkatli Tuksal, 2007: 64) diyerek din ve vicdan özgürlüğü bağlamında hak ve özgürlükler mücadelesini savunurlar. Ancak kamu otoritesinin laik devlete başkaldırın şeklindeki kavrayışı sonucu 28 Şubat 1997 tarihinde askeri müdahalesiyle, RP ile DYP'nin kurduğu koalisyon hükümeti dağılmış, kamu ve yükseköğretim kurumlarında başörtüsü yasaklanmıştır.

Başörtüsü eylemleri konusunda yapılan öncü saha araştırmalarında, türban eylemlerine katılanların ağırlıklı olarak üniversite öğrencisi veya eğitilmiş, büyük kentlerde yaşayan ve modernliğin olanaklarından yararlanmak isteyen orta veya alt orta sınıftan kadınlar (Göle, 1994; İlyasoğlu, 1994; Yılmaz, 2015) olduğu tespitinde bulunmaktadır. Söz konusu araştırmalarda sadece Türkiye’de değil Orta Doğu’da siyasal İslâm’ın gelişimine paralel kadınların kamusal alana dindar kimlikleriyle erişiminin bir iktidar mücadelesi, kamu kaynaklarının bölüşüm ve İslâmi kesimin dikey hareketlilik motivasyonu meselesi olduğuna işaret edilmektedir.

İslâmcı Kadın Örgütlenmesi ve Özneleşmesi

Türkiye’de İslâmcı kadınlarla ilgili araştırmalar 90’lı yılların başlarında görülür çünkü 80’lerin sonuna damgasını vuran İslâm’ın kamusallaşma sürecinde kadınların başörtüleriyle yüksek eğitim hakkı talepleriyle görünürlükleri artmış ve İslâmcı kadınlar sosyal bilimlerin de ilgi alanına girmiştir (Saktanber, 2004). Türkiye’de aynı zaman diliminde farklı kadın grupları; feminist, laik, dindar, Müslüman, Kürt, Sosyalist, lezbiyen, Queer gibi çoklu kimlikler etrafında örgütlenirken siyasi aktivizm daha da büyümektedir. 90’lı yılların liberal ortamında kadın hakları, sivil haklar, demokrasi, yurttaşlık, katılım, temsil, adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar kamuoyunda olabildiğince tartışmaya açılmış devletin dini, ırkı ve cinsiyeti yeniden sorgulanmaktadır (Alkan & Çakır, 2019:252). Ülkenin görece liberal ortamı ve kendine özgü sosyolojisi içerisinde ulus-devlet siyasasının hegemonyasının zayıflaması ve küresel piyasalara açılan dinamiklerin etkisiyle farklılıklar belirginleşmeye başlamış; gündeme, “bölücülük” ve “irtica” olarak kodlanan Kürt hareketi ve siyasal İslâm, kadınlar arasında da sert tartışmalara ve kopmalara yol açmıştır (Bora & Günel, 2014: 8; Sancar, 2014: 303). Söz konusu kopuş ve kadın grupları arasındaki gerilimin nedeni gerçekte kadın haklarının temellendiği “modernleşmeci vesayet” anlayışının daha kapsamlı eleştirisinin kimlik siyaseti aracılığıyla İslâmcı ve Kürt kadınlar tarafından (Sancar, 2014:303) yapılmış olmasıdır. Böylelikle Türkiye’de de çoklu kadın kimlikleri kadın hareketi içerisinde önemli bölünmelere de yol açarak farklılıklarını kamusalştırmıştır.

1980’li yıllarda kısmen “militan” söyleme sahip İslâmcı kadınlar 90’lı yıllarda kendini ifade edebileceği alanları oluştururken, fitrî kadın duyarlılığını önceleyen ve geleneksel kadın bilgisinin mirasını değerlendirmeyi önemseyen bir profil kazanmaya başlamıştır (Aktaş, 2004: 835). İslâmcı kadınların sivil hareketliliği 1994 sonrası adeta bir patlama yaşamıştır; vakıf, dernek, kulüp veya platform gibi örgütlenmelerle önemli bir dayanışma ağı kurulmuştur. İstanbul Gökkuşluğu Kadın Platformu, Bursa’da Çınar Kadın Platformu, Başkent Kadın Platformu kendi bünyesinde pek çok alt bileşenlere sahiptir. Söz konusu İslâmcı örgütlenmeler önemli oranda başörtüsü mağduriyeti kaynaklı ve kadın inisiyatifiyle yapılandırılmış olsa da bizim saha çalışmamızda da görüldüğü gibi küçük ve orta ölçekli kentler de özerk İslâmcı kadın sivil toplum örgütleri mevcut değildir.

Sivil hareketliliğin yanı sıra 90’lı yıllar İslâmcı kadınların düşünümelliği aracılığıyla özneleşmesiyle de vurgu almaktadır. Özellikle edebiyat çevrelerinden gelen İslâmcı entelektüel kadınlar, başörtüsü mağduriyeti karşısında İslâmcı erkeklerin duyarsızlığını, modern hayat ve küresel kapitalizme inançla ilgili tüm sembollerden arınarak rahat uyumlarını eleştirirler ve kendi düşünümelliğini roman, dergi,

araştırma, köşe yazısı gibi anlatılarla dile getirirler. Kentli, eğitilmiş, meslek sahibi ve orta sınıftan İslâmî kadınlar tarafından İslâm’da kadının konumu, modernizm, feminizm, evlilik ve İslâmî yaşam tarzı konularını tartışmaya açarlar. Kendi aralarında kadınların toplu ibadete katılıp-katılmayacağı, kadının dini lider, başbakan olarak çalışıp çalışamayacağını İslâmî gelenekler bağlamında sorgulamışlardır (Diner & Toktaş, 2010:51-52). 90’lı yılların kadın aktörleri kampüs önlerinde “türban” protestoları yerine yeni sivil toplum örgütleri ve platformlar aracılığıyla seslerini duyurmaya yönelmişler; 80’li yıllarda kadın sesinin haram olup-olmadığı tartışılırken, 1990’lı yıllarda Müslüman kadınlar artık kendi sesleri ve sözleriyle kendi sorunlarına dile getirmeye başlamıştır (Çayır, 2008:126).

Başörtüsünün kamuda yasaklanmasıyla yükseköğretim kurumlarına devam edemeyen başörtüsü aktivisti genç kadınlar, Refah Partisi’ne “Hanımlar Komisyonu”nu kurarak; büyük kentlerde periferideki hanelere erişim, onları partiye üye yapma ve siyaseten aktifleme başarısıyla 1994 yerel seçimlerinde partiye büyük bir seçim zaferi kazandırmıştır (Arat, 2005). Eraslan’ın (2004:824) deyişiyle, “1995’te İstanbul’da 18.000 kadın teşkilatçıyla [Refah Partisi’ne] dev bir dinamo olmuştur”. Refah Partisi muhafazakâr kadınlar için önemli bir okul olsa da Parti kapatılana kadar tek bir kadın bile milletvekili adayı gösterilmeyerek; belediye başkanı yapılmayarak, belediye meclislerine seçilmeyerek ve il yönetimlerine getirilmeyerek (Çakır, 2000b) parti içerisinde yine cam tavan ve duvarlara çarpmışlardır.

Kamusal Alanda Farklılık ile Varolmak

Dindar/ muhafazakâr kadınlar, 90 öncesi dönemlerde de vakıf ve derneklerde zaten faaliyet göstermektedir ancak oradaki faaliyetler sadece hizmet veren ile hizmet alan arasında sınırlı kalarak göstergesel bir önem taşımazken, 90’lı yılların liberal ortamında kamusal alanda söz sahibi olabilmenin gücü fark edilmiştir (Şişman, 2000:118). Ancak bu noktada hemen belirtmeli ki; tüm kesimler tarafından kadın hareketinin gücünün fark edilmesi, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından otoriter ortamda çoğu sol örgütlerden gelen kadınlar tarafından başlatılan ikinci dalga feminist hareketle benzer karakteristikte bir kadın hareketinin kamuoyu oluşturma gücünün görülmesi (Kardam & Ecevit, 2014:89; Tekeli, 1993:33) sayesinde olmuştur. 1990’lı yıllarda, kadın konusu her çeşit yayın politikasına sahip dergi ve gazetelerde yer alırken, İslâmî kadınlar için de yol açıcı olmuştur (Çaha, 2013; Çaha, 1996).

İslâmî kadınlar tarafından feminizm entelektüel kaynak olarak kullanılsa da Müslüman kadın kimliğinin inşası ve farklılığın tanımlanmasında İslâm dini temel alınır çünkü onlara göre İslâm dini ontolojik ve epistemolojik olarak kadını ikincil konuma atan bir toplumsal örgütlenme önermez. Tevhid yani evrenin birliği kavrayışına göre Allah tarafından aynı özden yaratılan kadın ve erkek cinsi birbirine eşit ama farklı cinslerdir. Aynı soydan, aynı ana-babadan gelen kardeşlerdir. Bu eşitlik durumu onların cinslerinden ileri gelen farklılıklarını değiştirmez (Aktaş, 1991a; Şişman, 2016). Bugün İslâm devletlerinde kadını baskılayan, dışlayan, sömüren cinsiyetçiliğin nedeninin İslâm dini değil; erkek egemen tefsir külliyatı ve İslâm’ın özünden uzaklaşarak yüzyıllardır yaşanagelen ataerkil düzen içerisindeki sosyal pratikler olduğu öne sürülür (Aktaş, 1991b; Şişman, 2016). Böylelikle, 1980’li yıllarda başörtüsü ideolojik bir çatışmanın sembolü ve kültürel dışavurumuyken 90’lardan itibaren yeni bir kimlik tartışması geliştirilmiştir. İslâm’ın siyasallaşması müslüman ahlakın,

estetikğin ve aktörlerin tarih sahnesine dönmesini sağlamakta ve onları bu konuda güçlendirmektedir (Göle, 2013:29).

70'lerden önceki dindar kadın deneyimlerinden farklı olarak kendilerine özgü İslâmi kimlik arayışlarında ebeveynlerini mekân ve bilinç olarak geride bırakmış, "ailesiz", "yersiz-yurtsuz" yeni bir kadın kuşağı sözkonusudur artık (Köse, 2014:220). İslâmcı kadınların düşünümSELLİĞİNDE kimlik siyasetinin etkisiyle eşitlik karşıtı "farklılık" önemli bir yere oturur; Aktaş (1992), modern/geleneksel ikilemi içerisinden düşünerek "modernliğin evsizliğinin" kadınları kötürüm ettiğini, geleneğin kadınlara kendi farklılıklarını yaşayacakları, geliştirecekleri bir hayat alanı sunduğunu öne sürer. Değişmekte olan toplumsal cinsiyet rollerini yeniden sabitlemek için; İslâmi kavram 'fitrat' temel alınır. Fitrat özel olarak *yaratılmış biyoloji (created nature)* anlamında kullanılır ve fitrat ile özdeşleşen toplumsal cinsiyet rolleri sadece geleneksel olanda ağırlığını hissettirmez, ilahi düzenin de emridir ve ikili karşıtlıklar üzerine kurulu ve verili olarak kabul edilen toplumsal cinsiyet rolleri ile biyoloji arasındaki ilişki *fitrat* aracılığıyla (Edis ve Bix, 2005:140) yapılandırılır. Biyoloji ile toplumsal roller arasındaki ilişkiyi koparan toplumsal cinsiyet (gender) kavrayışının karşısına İslâmcılar dinî nosyon fitratı koyar. Tevhid yani ilahi birlik kavrayışı, kadın ile erkeğe birbirlerini tamamlayıcılık rolü yükler ve fitrî özellikler nedeniyle de toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları sabitlenmeye çalışılır.

Toplumsal cinsiyet tartışmasının oturduğu bu zemin seküler feministler ile İslâmcı kadınlar arasındaki ayrışmanın da temelini oluşturur. Hangi bağlamlarda eşitlik, hangi bağlamlarda farklılık vurgusunun yapılacağı; eşdeyişle iki değer birbirine önceliği kadın hakları üzerine tartışmalar yürüten taraflar arasında gerilime yol açar (Yılmaz, 2013:12). İslâmcı kadınlar tarafından 80'li ve 90'lı yıllarda eşitlik başörtülü olarak kamusal alana erişim ve sosyal hak talebi olarak dışa vurulurken; fitrî özellikler gereği farklılık kadının özellikle aile içerisindeki konumunu ve anneliği öne çıkarmaktadır. İslâmcı kadınların kamusal alana belirli bir statüyle erişim mücadelesi aynı zamanda fitrî özellikleri gereği özel alandaki rollerini, özellikle anneliğin hidayetine yapılan vurguyla kamusal alandaki varoluşlarını muğlaklaştırır. Tam da bu noktada Yılmaz (2013:12), İslâmcı kadınların kamusal alan deneyimlerinin 'farklılık' vurgusunu, sadece kamusal ve özel alanı yeniden cinsiyetçi bir biçimde, kadınlar ve erkekler için ayrı kamusal alanlar yaratmak yoluyla parçaladığını belirtir. Gülnur Acar Savran da özel alandaki kadın rollerinin kamusal alana taşınmasının tek başına kamusal alanı dönüştüremeyeceğini; yeni muhafazakar politikalarla birlikte, "Şefkat, bakım, dayanışma, sorumluluk, ilişkisellik gibi kavramları kadınların dünyası sayılan özel alanın kapalı kapılarından çıkarıp kamusal alanın güdültülü dünyasına dahil ettiğimizde, özel alanla-kamusal alan arasında 'cinsel sözleşmeyle' oluşmuş olan duvar kuşkusuz teoride bir çırpıda çatırdayacaktır" der; ancak ona göre ailenin, ebeveynliğin, ev emeğinin somut olarak dönüşmesi perspektifini de çerçevesine dahil etmeyen bir *yeni* kamusal alan *tanımı* pratikte kadınların yaşamını değiştirmesi kuşkuludur (2001:36). Farklı bir anlatımla Acar Savran, kadınların kamusal alan deneyimlerinin eğer özel alanı da dönüştürebiliyorsa kadınlar açısından "güçlendirici" ve "özgürleştirici" olabileceğini belirtir.

İslâmcı kadınların sorunları o kadar aşikardır ki bir yeni söylem üretimi zorunlu görülmüştür (Çakıl-Dinçer, 2021), 2010 yılından itibaren başörtüsünün de bir toplumsal cinsiyet meselesi olduğu tartışmalarının yaygınlaşması sonucunda fitrat

temelli kadının statüsü kavrayışı özü itibariyle korunsa da toplumsal cinsiyet adaleti söylemi kadın hakları savunusu anlamında gündeme getirilmiştir. İslâmi hareketin yaklaşık yirmi yıllık iktidarı sonucunda popülist politikalar eşliğinde melezlik politikaları yerini otantik/yerli ve İslâmi kültür/sanat/bilim/teknoloji üretimi söylemine bırakır. Söz konusu siyasal iklimde İslâmcı kadınlar da hem modernleşme projesinin “tektipleştiriciliği” eleştirisi hem de feminizmin “Batılı tınları” nedeniyle (Albayrak, 2008) feminist teori değil, modernizm ve Batı eleştirisine yaslanan postmodernist ve postkolonyal teorilerle otantik/yerli bir kadın hakları politikası üretmeye yönelir.

Eşitlik Karşıtı “Yeni” Bir Söylem: Toplumsal Cinsiyet Adaleti

Toplumsal cinsiyet adaletini savunan kadınlar tarafından feminizm kabaca erkeklerle eşit olma, erkek gibi olma mücadelesi gibi gösterilmeye çalışılarak (Çakıl-Dinçer, 2017:103); “yasal ve sosyal haklarda eşitlik; kadınlara fırsat eşitliği sağlanması gibi hayata geçirilen uygulamaların kadınları erkeksileştirerek belirli mevziler kazanmasına ve kadın kimliğinde kınılmalara” yol açtığı (Sare-Aydın, 2015:109) iddiasıyla eleştirilir. Demircan-Çakar (2015) toplumsal cinsiyet adaletinin gerekliliğini şu argümanlar üzerinden tartışır:

- i. kadın erkek habitusları tamamen farklı olduğundan algıları ve adalet kavrayışları da farklıdır,
- ii. adalet kavramının ilk ortaya çıkış dayanağı eşitlik teorisi olsa da, günümüzde adalet eşitlik teorisinin çok ötesinde bir kavram olarak ele alınmakta ve algılanmaktadır; mutlak eşitlik temelli adil dağıtım, dezavantajlılar açısından yeterince adaletli olmayabilir,
- iii. toplumsal cinsiyet sosyal yaşamdaki olaylar ve din olgusundan bağımsız düşünülmemeyeceği için fitrî özellikler temelli bir adalet yaklaşımı gereklidir.²

Fitrat kavrayışına uygun öne sürülen “eşitlik üstü adalet” veya “eşdeğerlik” kavramları biyolojik determinizm kaynaklı toplumsal işbölümünde bir hiyerarşi yaratmayacağı iddiasını taşır. Kadın için adalet, “iş yaşamında kadına ve erkeğe yönelik beklenti farklılık göstermektedir. Kadınların iş yaşamında daha aktif ve etkili rol alabilmesi için, gerekli hukuki düzenlemeler (esnek çalışma saatleri, esnek eğitim programları vb.) yapılarak kadına yönelik beklentilerin karşılanmasına destek³” olarak somuta indirgenirken önerilen tedbirler feminist hareketin pozitif ayrımcılık yaklaşımının aynısıdır. Çakıl-Dinçer (2017:106) feminizmin eşitlik ile İslâmcı kadınların adalet söylemleri arasındaki temel farkın amaçlarda olduğunu; feminizmin eşitlikçi kavrayışının cinsiyet farklarından doğan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve toplumsal, ekonomik, kültürel yapının bütününde eşitliğin sağlanması sürecinde pozitif ayrımcı tedbirlerin alınmasını desteklediğini belirtir. Ancak yazara göre asıl kritik nokta bu tedbirlerin amaç hâline gelmesinin toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yapılmasına neden olabilmesi ve bu ayrımcılığın süreklilik kazanması riskini doğurmasıdır. Nitekim son dönemde kadınların yarım gün çalışmaya teşviki, çocuk doğurmanın ödüllendirilmesi, bakım ücretlerine yönelik yasal düzenlemeler kadınlar için daha adil bir yaşam kurma söylemiyle gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği göstergeleri toplumsal yaşamın her alanında önemli eşitsizlikler olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte İslâmcı

kadınlar tarafından feminizmin eşitlik savunusu sanki “aynılık” kast ediliyormuş gibi anlatılarak onun yerine aslında eşitliği reddetmek için kullanılan adalet kavramı yerleştirilmektedir. Oysa çağdaş feminizmin eşitlik savunusu “aynılık” savını değil; liberal demokrasi teorisinin soyut (aynılaştırıcı) yurttaşlık kavramını, bu kavramın erkeği merkeze aldığı, “rasyonel” erkek öznenin kendisini evrensel norm olarak sunmasına yol açtığını saptayarak eleştirir (Berktaş, 2017:15). Üçüncü dalga feminist hareket sadece kadınlar ile erkekler arasındaki farklılığa değil, çoklu kadın kimliklerine dikkat çekerek homojen bir kadın grubu olmadığını kabul ettirmiştir. Tam da bu noktada ilkesel ve soyut olarak ‘aynı’ olan bireyler yerine, farklı olan grupların ve bireylerin vurgulanması, geleneksel liberal yaklaşım açısından önemli bir düzeltme olduğu kadar çoğulcu demokrasiyi, bireysel ve grupsal farklılıkları dikkate almaya ve grupların orantılı temsilini sağlayan mekanizmaları yaratmaya zorlaması yönünden dikkate değerdir (Berktaş, 2017:15). İslâmcı kadınlar inanç temelli olarak kimliklerinin farklılıklarını vurgulayarak kamusal alanda görünürlüklerinde postkolonyal teoriyi takip etseler de her çeşit kadın sorunlarının çözümünü dinde arayarak özcü bir yaklaşım sergilemekte; haklar açısından insan varlıkları olarak eşit vatandaş olma talebini yine tam da feminizmi eleştirdikleri nokta olarak mutlak ve tektipçi dinî söylemde çözüm arayışına girmektedirler.

Yöntem

Bu makalede kadın örgütü kavramı en geniş hâliyle tanımlanmış ve siyasi duruş, örgütlenme şekli veya üye sayısı gibi özelliklerden bağımsız olarak kendini kadın hareketi içerisinde tanımlayan ve/veya kadın sorunlarıyla ilgilenen tüm örgütlere, örgütlerin kadın kollarına ve aktörlerine, ayrıca kadın sorunuyla ilgilenen ve üst düzey yönetici olarak kamuda veya bağımsız olarak çalışan kadınlara ulaştırılması hedeflenmiştir. Araştırma nitel yöntemle yürütülmüş, yukarıdaki kriterlere uyan 42 örgütten 48 kadınla mülakat yapılmıştır. Bu çalışmanın saha araştırması Eylül 2015-Eylül 2017 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların istedikleri yerde, sıklıkla örgütün faaliyet gösterdiği alanlarda yapılmış, katılımcılardan izin alınarak ses kaydı alınmış, görüşmeler deşifre edildikten sonra betimsel ve sistematik olarak analiz edilip yorumlanmıştır. Görüşmeler yapılırken araştırmacılar ve katılımcılar arasında paylaşımcı ve dinamik bir diyalog süreci olmasına özen gösterilmiş, karşılıklı bir deneyim paylaşım süreci olması bakımından feminist metodoloji takip edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada toplam olarak 48 kadından görüş alınmış olsa da bu makalenin amaçları doğrultusunda sadece İslâmcı karma örgütlerin kadın kolları temsilcileriyle/üyeleriyle (9) yapılan görüşmeler değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Eskişehir’de dindar-muhafazakâr kadınların kendileri tarafından kurulan ayrı bir dernek, vakıf, sendika veya platform benzeri bağımsız bir örgütlenme olmadığı için karma örgütlerdeki kadınlarla görüşülmüştür. Görüştüğümüz dokuz kadından biri dindar/muhafazakâr kanattaki bir meslek örgütünde, üçü Türkiye genelinde faaliyet gösteren ve dini değerleri vurgulayan yardımlaşma/dayanışma vakıflarının Eskişehir şubelerinde, ikisi yardımlaşma ve dayanışma benzeri hedeflere yönelik Eskişehir’de kurulmuş derneklerde görev yapmaktadır, ikisi ise üst düzey yönetici pozisyonundadır. Anonimliği korumak için görüşmelerden yapılan alıntılarda katılımcılar alfabetik olarak yeniden adlandırılmıştır.

Bulgular ve Yorum: Amaçlar ve Faaliyet Alanları

1980'lerin sonlarında metropoller dışındaki kentlerde İslâmcı kadınlar özerk kadın dernekleri kurmamış, İslâmi dernek, vakıf gibi örgütlerin kadınlar kolu olarak örgütlenmeye yönelmiştir. Meslek sahibi kadınlar üniversite öğrenciliği veya çalışma yaşamında başörtüleri nedeniyle mağduriyet yaşamışlar ve destek bulma amaçlı derneklere yönelerek kendi alternatif kamusal alanlarını açmışlardır. Saha çalışmamızda da gördüğümüz gibi tüzel kişiliği olmaksızın (yasal olarak vakıf veya dernek olmadığı halde) ... *kadın derneği/vakfı* gibi isimler altında faaliyet gösteren ancak karma örgütlerin kadınlar kolu benzeri çalışmakta olan örgütlerin olduğu da gözlenmiştir. Bu şekilde, kadın kamusal alana çıksa da İslâm kültürünün kadın ile erkeği ayıran haremlik-selamlık geleneği sürdürülmekte; kadınlar ile erkeklerin faaliyet ve çalışma alanları net olarak ayrıştırılarak kadın ve erkeğin dindar kimlikleri korunmakta ve pekiştirilmektedir.

Görüşmelerde örgütün ve kadınların kendilerinin öncelikli hedefi, “*Allah rızası için çalışmak*” olarak dile getirilmektedir. Üçüncü dalga feminist hareketin *farklılık ve kimlik siyaseti*, kadın örgütlenmesinde birleştirici unsur olarak yaygınlaşırken, ikinci dalga feminist hareketin ortak kadın deneyimlerine vurgu yapan “kızkardeşlik güçlendirir” sloganı ile genel bir kadın kimliği etrafında örgütlenme tarzı görülmektedir. Walby'nin (2011) belirttiği gibi üçüncü dalga feminist hareket içerisinde evrensel bir kadın kimliği etrafında örgütlenme değil; inanç kimliğinin birleştirici unsur olduğu görülmektedir. Türkiye'nin özgül tarihselliği bağlamında söz konusu kızkardeşlik ya çok kırılgan bir zemin olmuş ya da Cumhuriyetin Batılı ve modern kadın kimliğinin hegemonik iktidarı nedeniyle de zaten hiç kurulamamıştır. İslâmcı kadın örgütlerinde “Allah rızası için çalışmak” veya “din kardeşliği”, ideolojik anlamda çok önemli bir harç işlevi görmekte, eğitim, sınıf, yaş ve meslek gibi farklı özelliklere sahip kadınların dayanışmasını olanaklı kılmaktadır. Allah rızası için çalışmak İslâmcı kadınlar arasında “pasif ağlar” (passive networks) inşasını sağlayarak kolektif bir kimlik inşasını olanaklı kılmaktadır (Bayat, 2007:81).

Katılımcılar dolayısıyla İslâmcı örgütlerde çalışan kadınlar 40-50 yaş aralığındadır; genel yaş ortalaması 48'dir. Bir kadın dışında üniversite mezunlardır; bir kadın da iki üniversite diplomasına sahiptir. Meslek profili eczacı (1), yönetici sekreter (1), kamu kurumunda yönetici (2), ev hanımı (1), öğretmen (4). Katılımcılar evli ve çocuk sahibidirler; 3 çocuk sahibi iki kadın, 2 çocuk sahibi 6 kadın ve 1 çocuk sahibi 1 kadın vardır. Katılımcıların anne-babaları ağırlıklı olarak ilkökul ile orta öğretim mezunudur, üniversite mezunu babası olan 1 kadın katılımcıdır. Ebeveynler ağırlıklı olarak kırsal kökenlidir, kent merkezi doğumlu ebeveyni olan 1 katılımcıdır. Ev hanımı olan katılımcı dışındakiler kentin merkezinde oturmaktadır. Ekonomik geliri daha yüksek olan kadınlar, ev işleri için yardımcı alırken geliri daha düşük olanlar ev işlerini kendileri yapmaktadır. Katılımcılar, ev hanımı (1) dışındakiler eş seçimlerinin kendi kararları olduğunu ve eşlerinin eğitiminin kendi eğitimlerine denk olduğunu belirtmiştir. İslâmcı örgütlerde çalışan kadınlar meslek sahibi, yüksek öğretime sahip, kendi ekonomik gelirleri olan kentli ve orta sınıf kadınlardır.

Bu çalışmada yer alan İslâmcı kadın örgütlenmelerinde önemli bir bağımsızlık sorunu vardır ve bu sorun iki boyutludur: Bir taraftan kendileri öznel örgütlerini kurmadıklarından yönetsel açıdan karma örgüte bağımlıdırlar, öte taraftan da kendi

öznel gelir kaynakları ve bütçeleri olmadığından faaliyet yapmada örgüt yönetimine bağımlıdır. Kadın örgütlerinin kendi özel bütçeleri veya gelir kaynakları yoktur; yaptıkları etkinliklere karma örgüt yönetimi veya (kendi tanımlamalarıyla) esnaf-eşraftan “hayırsever bir abiden” destek istemekte ve bu ekonomik destek de onlara sağlanmaktadır. Görüştüğümüz İslâmi kadın örgütlerinde yardımlaşma, hayır işleri ve kadının “eğitilmesi, sosyalleşmesi veya ilmi gelişimi”ne katkı öncelikli hedef olarak görüldüğünden yapılan faaliyetler de Arapça ve Kur’an kursu, çocuk ve ergenle iletişim, dikiş-nakiş ile zarafet ve görgü kuralları ve okuma-yazma kursları gibi kadının ev içi rolüyle ya da dinsel bilgisiyle sınırlı kalmaktadır. Katılımcılar kadının hem aile içerisinde hem de toplumda statüsünü yükseltme ve güçlendirme gibi bir hedefi ifade etseler de faaliyetleri dindar kadının sadece iyi anne ve eş rollerini değil; iyilik üreten hayır işleri hususundaki rollerini de güçlendirmekte ve geleneksel cinsiyet rollerini yeniden üretmeye yönelik bir görünüm sergilemektedir.

Kadın Sorununun Nedeni

İslâmcı kadın örgütlerinde, kadın sorunlarının nedeni kadının eğitim eksikliği olarak görülmekte; eğitim de aileden yüksek öğretim kurumlarına kadar hem toplumsallaşma hem de formel eğitim süreçlerini içeren geniş bir yelpazede tanımlanmaktadır. Eğitimin bütününde kız çocuklarının baskılandığı ve kadın kimliğinin özgürleştirilmediği, bu nedenle de kadın sorunlarının yaşandığı; başörtüsü söz konusu olduğunda da bu sorunların ikiye katlandığı belirtilmektedir. Kadınların yeterli eğitim almaması nedeniyle mutlu olmadığı, ikincil statüde kaldıkları ve bir kimlik problemi yaşadıkları öne sürülmektedir. Bununla birlikte aşağıdaki alıntılarda görülebileceği gibi eğitim dışında kadınların baskılanması, özgürleşememeleri, gelenekler ve adalet sisteminde sorun olduğunu belirten katılımcılar da mevcuttur:

[Kadın sorunlarının temel nedeninin] Kendi kişiliklerini ortaya koyamamak olduğunu düşünüyorum. Yani, kadınların mutlu olduğu düşünmüyorum. Çok radikal bir düşünce olarak gelebilir ama kadınların yüzde doksanın mutlu olduğunu düşünmüyorum. Belki yüzde ondur mutlu olan.” (Büşra)
 ...daha fazla söz hakkı verilmeli kadınlara. Bu yapımız, bu geleneksel yapımız Türkiye için düşünürsek böyle. Bizim geleneksel yapımız buna müsaade etmiyor. (Kübra)
 Kimlik problemi var. Demek istediğim kadını cinsel meta olarak görülmesi. En büyük problem bu, hepsi [bütün kadınlar] için geçerli. (Ümmügülüm)
 Yasayla ne yaptırabileceksin ki... Adalette çok büyük sıkıntı var. Ne demek sen bir kıza tecavüz et, sonra öldür, kravat tak, iyi hâlden indirim al...(Kevser)

Kadın sorunlarının çözümü kadının eğitim olanaklarını genişlemesinde görülmektedir.

Feminizm Kavrayışı

Türkiye’de 80’lerin ikinci yarısında kamuoyunda görünür olan feminist hareket tüm kesimleri kadın hakları konusunda etkilemiş olsa da feminizm hâlen pek çok kesim için marjinal ve radikal görünme endişesiyle kolay da sahiplenilen bir kimlik değildir. Katılımcılar kendi öznel kimliklerini *Müslüman*, *dindar* ya da *muhafazakâr* olarak nitelendirmektedir. İslâmcı kadınların kendi kimlik ve İslâm dinindeki patriarki sorgulamalarında feminist analiz takip edilse de feminizm Batılı kadının

sorunları için üretilmiş bir akım olarak değerlendirilerek reddedilmektedir (Ramazanoğlu, 2004; Aktaş, 2004). Nitekim saha çalışmamızda da gördüğümüz gibi feminizmi okuyan katılımcılar olmakla beraber önemli bir eleştirelilik sergilenmektedir.

Katılımcılar tarafından İslâmcı feminizmin temellini oluşturan “İslâm dininin özünde eşitlikçi olduğu ancak Müslüman coğrafyalarda yaşanmakta olan kültürün erkek yorumu olduğu ve İslâm kültürünün ataerkil karaktere büründürüldüğü bu nedenle de kadınların ikinci statüye itildiği” argümanı İslâmcı feminizme referans verilmeden dile getirilmektedir. Katılımcılar, erkeklerin kadınların İslâm’daki yeri konusundaki tefsir veya yorumlarını sorgulamakta ve eleştirmektedir. Kadın bakış açısıyla yazılan tefsirin kadınların sosyal yaşamdaki yerini geliştireceği kanaati hakimdir; İslâm’ın patriarkal yorum ve pratiklerinin değiştirilmesi tıpkı İslâmcı entelektüel kadın yazınında da dile getirildiği gibi bir çözüm olarak görülmektedir. Katılımcılardan bazıları bu düşünceyi şu şekilde ifade etmektedir:

Yaşanılan dinin gerçek Kur’an dini olduğunu düşünmüyorum. Yaşanılan din diğer dinlerden ve kadın algıları açısından farklı değil. Din erkek egemenliğindedir ve erkekler kadınların Kur’anı okumalarına engel oluyorlar. Bir hadis bulmuşlar “kadına okuma yazma öğretmeyin” diye. Ama peygamberimizin “ilim öğrenmek hem kadınlara hem de erkeklerle şarttır” diye hadisi de var. Erkekler gücü ele geçirdikleri gibi dini de ele geçirmişler. Örneğin yüzyıllarca kadınların camiye girmelerine engel oldular. Fıkıh ve tefsir alanında uzmanlaşmış bir kadına rastlayamazsınız. Erkekler benim yerime karar veriyorlar. Örneğin adetliken başa neyi yapıp yapmayacağımı söylüyorlar. Din hakkında her duyduğumuza inanmamalıyız farklı yorumlar var. Konular hakkında kendi yorumlarımızı yapmalıyız. Kadınlar Kurandaki yerlerini kendi gözleriyle görmeliler (Büşra).

Kadın hakları söz konusu olduğunda problemlerle ilgili bazı yorumlarımız var. Konu hakkında rahatsız hissettiğim için sizin gibi ben de araştırmaya başladım. En yeni ilmihâllere baktım. ilmihâl, tefsir konusunda uzman bir bayana danışılarak özellikle kadınlarla ilgili dini konulara kadınlar açısından bakacak şekilde yeniden düzenlenmişti. Bu çok önemli bir gelişme. (Medine)

İslâmiyet hakikaten bakın, neden İslâmiyet kadını geri atıyormuş gibi imaj veriliyor. İslâmiyet’i bir takım erkekler ele geçirmişler ve ulamanın da ona göre fetva vermesi konusunda zorlamışlar. Kadın cariyeye, onunla bununla eğlenirken kadını da eğitmemişler. Sömürmüşler yani. Bu kadar basit. Avrupa da bunu yapmış. Kadınlar da maalesef kendi değerlerine ilimlerine sahip çıkamamışlar. (Kevser)

Feminizme yönelik mesafeli duruşun nedeni inanç temelli kurulan kimliktir. Nasıl ki başörtüsü eylemlerinde “inancım gereği örtünüyorum” denilerek Allah’a kulluk etme öne çıkarılarak Müslüman kadın olmanın gereği olarak ifade edildiyse, feminizmin özel alandaki geleneksel rol ve sorumlulukları sorgulaması Allah’a kulluk etmeye başkaldırı olarak kavrandığından feminizm eleştirilmektedir.

Ben kendimi feminist olarak değerlendirmiyorum. Feministlerin birçok fikriyle hemfikirim ama. Ama feministlerin şöyle bir düşüncesi var kadın hakları. Ben bunu insan hakları olarak, kul hakkı olarak düşünüyorum. Dolayısıyla ben hani feminist olarak erkeklerden üstünüz demiyorum. Ben erkeklerle aynıyım diyorum, eşitim diyorum. Ben insanım diyorum. Sen insansın ben de insanım. Allah sana erkek elbisesi giydirmiş, bana kadın elbisesi. Ben bunu tercih etmedim, sen de onu tercih etmedin. Dolayısıyla birbirimizden fazlamız eksliğimiz yok. Allah benim böyle bir rol oynamamı uygun gördü (Büşra)

[Feminizme] Olumsuz bakıyoruz. [Neden?] Anlattığımız gibi belirli bir yerde kadının sözü belirli bir yerde erkeğin sözü ... öne çıkması gerekiyor. Ama bu feministler ayarını tutturamıyor. Her şeye atlıyorlar, her yerde varım diyorlar. Bir yerde de olma ya da bir adım geride dur bana göre öyle yani... Yani eşittir dediğini zaman zaafınızın olduğu yerde söz sahibi olmaya kalktığınız an yanlış kararlar alma yolunda gidiyorsunuz her anlamda. ... Yani feminizmde şu an ki tam ayrıntısını bildiğim için söylemiyorum. Şu anda kamuoyunda görünen feminizmde hep ben varım. Kadın sen kadar ben varım her konuda bilgi sahibi olsam da olmasam da ben söz hakkı sahibiyim gibi bir algı oluşturuyor feminizm. Bize anlatılan feminizmde bu var. Buna olumsuz bakıyorum. Kadınla erkek gerektiği yerde aynı anda söz sahibi olabilmeli. (Kübra)

Çok merak ettim ben feminizmi bir arkadaşım vesilesiyle. Onun görüşleri dolayısıyla merak ettim aslında. Biraz da baktım okudum. Aslında problemleri çok güzel tanımlıyor. ... Çok da yürekli, çok da cesaretli. ... Takdire şayan. Çözüm noktasında sanırım farklılıklarımız var. Mesela o arkadaşımın söylediği şey şuydu; 'ben biyolojik olarak bir çocuğu doğuruyorum ama ondan sonrası neden hep beni ilgilendiriyor. Neden hep ben ilgilenmek onun bakımı ... her şeyiyle büyütme zorunda, neden ben kalıyorum.' İşte o noktada ayrılıyor. Çünkü bana göre bizim inançlarımıza göre, benim inandığım çevreye göre, büyütmeyle çok büyük yol kat edeceği, manevi dünyasında güzellikler elde edeceği noktasında bir ödül olduğunu düşünüyoruz. İnanıyoruz. Bunun böyle bildirildiğine inanıyoruz. (Medine)

Katılımcıların ifade ettiği gibi anne olmanın hidayeti ve bu doğrultuda kadına özcü bir yerden soyut şekilde bahsedilen "ödül", Müslüman kadın olma kimliğini pekiştirmekte ve onlara manevi bir doyum sağlamaktadır. Tam da bu noktada Yılmaz'ın (2015) kavramsallaştırmasıyla söylersek kamusallaşan dişil dindarlık gereği annelik, İslâmcı kadınların varoluşsal amaçlarına erişmelerini sağlamakta hayli işlevsel olmakta; fitratları gereği Allah'a kulluk görev ve sorumluluklarını yerine getirmenin mutluluğunu yaşatmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Adaleti Söylemi

Toplumsal cinsiyet adaleti söylemini savunan kadınlar tarafından feminizm kabaca erkeklerle eşit olma, erkek gibi olma mücadelesi gibi gösterilmeye çalışılmakta (Çakıl-Dinçer, 2017:103); yasal ve sosyal haklarda eşitlik; kadınlara fırsat eşitliği sağlanması gibi hayata geçirilen uygulamaların kadınları erkeksileştirerek belirli mevziler kazanmasına ve kadın kimliğinde kırılmalara yol açtığı (Sare-Aydın, 2015:109) öne sürülmektedir. Bu nedenle kadın kimliğinin muhafazası veya toplumsal cinsiyet rollerinin sosyo-biyoloji temelli sabitlenmesi (Edis & Bix, 2005) amacıyla özellikle çalışma yaşamında adil düzenlemeler talep edilmektedir. Savran'ın (2001) belirttiği gibi, İslâmi hareketin siyasi başarısında kadınların önemli

katkısının sonucu (veya ödülü) olarak kamusal alandaki görünürlüğü onları özel alan rol ve sorumlulukları veya kadın emeği konularında bir sorgulamaya değil aksine fitrî özellikler gibi özcü bir bakışla toplumsal cinsiyet rollerini sabitlemeye yöneltmektedir.

İslâmcı entelektüel kadınlar tarafından Cumhuriyet döneminin modernleşme projesi gelenekten kopardığı için eleştirilse de Medeni Kanun (1926), siyasal katılım hakkı (1934) “büyük kazanımlar” (Ramazanoğlu, 2004:804) olarak nitelendirilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların hiçbiri Tük Medeni Kanun’u ile tanınan hakları ve siyasal katılımı öznel yaşamlarında deneyimlemelerinden şikayetçi değildir. Tek eşlilik, kadının boşanma hakkı ve eşini özgür iradesiyle seçmesi ve siyasal katılım savunulmaktadır. Demircan Çakar (2015) tarafından toplumsal cinsiyet adaletini savunma amaçlı dile getirilen kadın ve erkeğin farklı habitusu gereği sosyal gerçeklik ve adalet kavrayışının da farklılaşacağı argümanına Cumhuriyet döneminde kurulan kadın habitusu açısından bakarsak; 1926’dan bu yana yasalarla güvence altına alınan ailede eşler arasındaki olabildiğince deneyimlenen eşit statü bir şikayet konusu, fitrî özelliklere aykırı bir yaşam pratiği veya İslâm’a aykırı bir kadın statüsü olarak eleştirilmemektedir. Karma seküler eğitim almış, meslek sahibi ve yaklaşık üç nesil Medeni Kanun’un kadına aile içerisinde sağladığı yasal haklara sahip olan İslâmcı kadınlar, Cumhuriyet döneminin sağladığı bu habitus içerisinde dindar kimlikleri nedeniyle ailede eşit statü veya siyasal katılım hakkına eleştiri geliştirmemektedirler. Her ne kadar İslâm özünde eşitlikçidir argümanı öne sürülse de İslâm alemindeki kadının konumu göz önünde bulundurulduğunda makro siyasetin sosyal gerçekliği ve kadın ile erkeğin haklar temelli kadın lehine habitusu da değiştirebildiği de aşikardır. Aynı şeyi tersten okumak da mümkündür: Kadın ve erkeğin farklı kavrayışları onlara sağlanan yasal haklar, sosyal yaşam tasavvur ufukları baskı mekanizmaları ile çok daha dar kalmasına da yol açabilmektedir. Katılımcılar tarafından toplumsal cinsiyet kavrayışı İslâmi literatüre paralel olumsuzluk içerisinden değil; kadın ile erkeğin toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının da fitrî özellikleri dolayımında özcü bir yaklaşımla eşitlik karşıtı olarak savunulmaktadır:

Hayır, [kadın ve erkek] eşit değildir. O kadar da değil ... Yaradan beden olarak farklı yaratmış. Bir kadın inşaat işçisi olmamalı, sırtında taş taşımamalı. Bahsettiğim olay bu. Ev alanında, ev işi alanında, destekten kastınız eşit mi değil mi? Hani yapabilir mi? Yapabilir yani. En iyi açıcılar, erkeklerden çıkıyor ... Ben hiçbir zaman pazara çıkmak istemiyorum. Eşimi alırken de eşime söylemiştim. Ben kesinlikle pazara çıkmam demiştim. Pazar olsun. Böyle koşturma işleri olsun. Yapılması gerekenler olsun. Arabanın tamiridir. O işe o koşturursa, ben evimde yemek yapmak, temizlik yapmak isterim. Yeteneğin ölçüsünde hayat paylaşılabilir aslında. (Hanife)

Alıntıda vurgulandığı gibi fitrî özellikleri gereği erkek rasyonel olduğundan kamusal alandaki işler, araba tamiri gibi teknoloji ile özdeş, kadın ise duygusal olduğundan özel alanda yemek yapmak, temizlik gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesi gereken özne olarak tarif edilmektedir. Kadın ile erkek arasındaki farklılık birbirini tamamlama olarak ifade edilse de kadın ile erkeğin fitratları gereği yapılandırılan iş bölümü hiyerarşik bir düzeni de savunma anlamına da gelmektedir. İslâmcı entelektüeller tarafından söz konusu hiyerarşi, İslâm’da var olduğu öne

sürülen adalet anlayışının bir eşitsizlik yaratmadığı şeklinde özcü bir yaklaşımla savunulmaya çalışılsa da aşağıdaki alıntıda geçen “*kadınlar savaşamaz. Savaş erkek işi*” ifadesinde olduğu gibi kadının devlet ile ilgili uğraşlardan uzak tutulması ve kamusal alanın erkeğe verilirken kadının yine doğal durum/toprak ile özdeş kılınarak özel alana yönlendirilmesi şeklindeki ikili karşıtlık yeniden üretilmektedir:

Kadın erkek eşit değildir ... hangi boyuttan baktığınız önemli. Eşitliği farklılığı, denkliliğini hepsini ben adaletin içinde anyorum. Yani bana göre adalet, hepsini kapsıyor. Ama eşitlik adaleti kapsamıyor. Yani adil olmak lazım. Bir inşaat işinde bir kadın çalışması, eşitlikle alakası yok. Bir kadın inşaat işinde bir erkek kadar verimli olmaz. Burada eşitlik aramak doğru değil. Burada adalet aramak lazım. Bir ev temizliğinde kadın daha iyiyse, erkek de daha iyi olabilir aslında. O beceri vardır. Kadın daha iyiyse yine eşit davranılmalı. Kadına hakkı verilmeli ya da erkeğe hakkı verilmeli... Bu eşitliğe sizin nereden baktığınız önemli. Kadının bedensel olarak biraz zayıf yaratılmış olması, kadının okuyamayacağı, eğitim alamayacağı, iyi bir meslek sahibi olamayacağı anlamına gelmiyor. Savaş meselesi, kadınlar savaşamaz. Savaş erkek işi. (Kevser)

Bir katılımcı ise toplumsal cinsiyet adaletini şu örnekle somutlaştırmaktadır:

Akşam yemeğinde çocuğunuzun ve kocanızın tabağına aynı sayıda köfte koyamazsınız. 6 yaşında bir çocuk ile yetişkin erkek, kocanız aynı ihtiyaçlara mı sahip? Aynı bedene mi sahip? Çocuğa 3 köfte koyarsam kocama 7 köfte koyarım. Erkek bütün gün dışarıda çalışıp eve geliyor; bedeni daha büyük, daha çok yoruluyor. Daha fazla kaloriye ihtiyacı var.

Adaletin dağıtımı fıtrî özellikler gereği kim ne kadar ihtiyaç duyuyorsa o kadar verilmeli temelli açıklanmaktadır. İslâmi metinler toplumsal cinsiyet kavrayışında antik Yunan felsefesini takip ettiğinden (Edis & Bix, 2005) burada da Platon’dan bu yana “kim neyi hak ediyorsa ona o kadarnı vermek” anlayışının hâlâ geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Kadın ile erkek ihtiyaçları temelli adalet dağılımı yasa ve yönetmelik güvencesi ile değil, özcü bir bakışla savunulduğunda üçüncü dalga feminist hareketin -belki de- en önemli sorusu “kimin neyi neden hak edemediği?” gündeme gelmemekte ve kadın hakları açısından hayati önemi olan yapısal eşitsizlik -İslâmcı kadınların modernizmin onları dışlaması dışında- hiç sorguya açılmamaktadır. Bu noktada İslâmcı kadınlar, toplumsal örgütlenmedeki yapısal eşitsizlik kaynaklı dezavantajlı olma veya kaynaklara erişim engelleri ile değil, İslâmi yaradılış anlatısı gereği fıtratı baz alarak tam da feminizmi eleştirdikleri özcü bir mutlaklığı savunmaktadır. Farklı bir anlatımla kapıdan kovduklarını bacadan içeri alarak, eşitlik yerine önerdikleri adalet kavrayışını dinî kavrayışla kadın-erkek biyolojisi mutlaklığı ve özcülüğüne bağlı kalmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet adaleti söyleminin eleştirildiği bir diğer nokta ise dünyada yükselişe geçen kültürel çözümlerinin kadın haklarını geri çekmede meşrulaştırma amaçlı kullanımıdır. Türkiye gibi büyük siyasi projelerin imgesi olarak kabul edilen kadınların bedeni önemli siyasi çatışma alanları olduğundan bu bağlamda kurulan toplumsal cinsiyet söylemlerinin devlet ile bağları nedeniyle (Berkay, 2017:13) hep politik olagelmıştır. “İnancım gereği örtünüyorum” savunusu kolektif kimlikten bireysel ve politik bir duruş sergilemeye geçiş imler. Siyasal İslâm kamusal alandaki görünürlüğü ve devletin İslâmileşmesinin göstereni olma misyonunu kadınlara

verirken aslında onları siyasetin içerisine tam olarak dahil etmemiş ve etmek de istememiştir. Refah Partisi'nde, vakıf ve derneklerde kadınlar kentin “öteki”lerine erişerek oy devşirme gibi önemli bir rolü getirirken karar mekanizmasında yer alamamışlardır. Kandiyoti'nin (1988) önemli tespitiyle söylemeye çalışırsak İslâmcı kadınlara İslâmi hareket içerisinde kendilerine yer açma, belki de ancak kültürel kimliğin canlandırılması olarak toplumsal cinsiyet adaleti söylemi bir patriarkal pazarlık zemini sağlamaktadır. “Siyasal bir proje olarak İslâmcılık iktidarla toplumu birbirine bağlayan, bütünleştiren ‘kültürel’ bir araç olurken kadınlar üzerinden sürdürürken, kadınların önemli bir çoğunluğu da kendisine atfedilen bu kültürel rolü içselleştirir” (Yılmaz, 2013:19). İslâmcı kadınlar, kamusal alana erişim ve siyasal temsil hakkını talep ederken eşitlik değil adalet, profesyonel meslek yaşamlarının özel alandaki geleneksel rollerinden kopuş anlamına gelmediğini aile ve annenin kutsallığını öne çıkararak yineleyip kendi cemaatleri olarak İslâm kültürüne kapanırken diğer kadın kimlikler ile olası etkileşim ve dayanışmayı da zayıflatmaktadırlar.

İslâmcı Kadın Örgütlerinde Beden Kavrayışı

Kadın örgütleri arasında politik ve ideolojik ayrışmanın en keskin hissedildiği nokta biyopolitik olarak kadın bedeni ve doğurganlığıdır. İslâmcı kadınların kendi bedenleriyle ilişkisi din dolayımıyla kurulmakta; toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dünyevi boyutu fitrat merkezli kavrandığı için dindar kadınlar açısından hamilelik, annelik, kürtaj ve doğum kontrolü gibi konular zaten sorgulanmamaktadır. Millett (2000) ataerkil otoriteyi kadınların cinselliklerinin ve doğurganlıklarının erkekler tarafından denetim altında tutulması olarak görmekte; cinsiyetler arasındaki ilişkinin güce dayalı olması nedeniyle de denetimin politik olduğunu öne sürerek Foucault'nun biyoiktidar kavrayışına benzer bir duruş sergilemektedir. Firestone (1993) ise klasik Marksist kuramının sınıf analizini yetersiz bularak, kadınların baskılanmasının maddi temelini ekonomik değil biyolojik olduğunu öne sürer. Ona göre, kadının üreme işlevi, ataerkilliğin ve onun yönetme ideolojisinin, cinsiyet ayrımcılığının üzerine kurulduğu cinsiyete dayalı iş bölümünün nedenidir. Cinsiyetler arasındaki doğal üreme farklılıkları doğrudan sınıf bağlamında iş bölümüne yol açtığı kadar kadınların bir kast oluşturmalarına da neden olur. Firestone bu iddiasında maddi biyolojik temelle kadınlara yönelik eril tahakkümün ideolojisi arasında nedensel bağa dikkat çekmeye çalışır, kadınların kendi beden denetimlerini bütünüyle geri almakla kalmaması, çocuk doğumu ve çocukların yetiştirilmesiyle ilgili toplumsal kurumların tümünü de ele geçirmeleri gerektiğini (1993:22) savunur.

İslâmi feminist Mernissi (2015a), İslâm'da kadın cinselliğini geleneksel metinler ve İslâm'ın tarihsel yorumları aracılığıyla analiz eder: Freud'da kadın pasiftir ve bu nedenle de mazoşist olarak tanımlanır; Gazali'de ise kadın aktiftir ve kadın ile erkek birbirlerine haz vermek için çalışan iki kişidir. Gazali takipçileri açısından kadın aktif olarak tanımlandığından “kadının saldırganlığı dışa dönük” kabul edilir. Gazali, “medeniyeti kadınların tahrip edici, her şeyi hükmü altına alan gücünü kontrol etme mücadelesi olarak görür. Kadınlar, erkeklerin sosyal ve dini görevlerini yerine getirmelerine engel olmamaları için kontrol edilmelidir.” Çünkü Gazali'ye göre, “Toplum, ancak, cinsler arası ayırım ve poligami gibi erkek egemenliğini sağlayan kurumlara varlığını sürdürebilir” (Mernissi, 2015a:38). Kadın, hem cinselliğinin pasif

algılandığı Batı kültüründe hem de cinselliğinin aktif algılandığı Doğu kültüründe uygurluğun ve toplumsal düzenin yıkıcı ve kontrol edilmesi gereken öznesi olarak tarif edilir. İslâm hem kadınların hem de erkeklerin cinsel güdeleri ve cinsel doyum hakkı olduğunu kabul etmiştir. Erotizm, hem cennetten bir tadımlık, hem de dünyevi yaşamda üreme için ilahi olarak emredilen bir gereklilik olarak sunulur. İslâm'da orgazm hem kadınlara hem erkeklere özgü bir hazdır; cinsel haz konusunda kadına da, erkeğe de hiçbir suçluluk yüklemeyiz, ama doyum ve hazzın “meşru” olabilmesi için, sadece İslâmi evlilik, yani nikâh çerçevesinde gerçekleşmesi gerekir (İlkaracan, 2015:17). Mernissi (2015b) Fas'ta suni bekâret meselesini ele aldığı çalışmasında cinsel alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini görünür kılmaya çalışır ve kadın bedeni üzerindeki patriarkal denetime işaret eder. Kadına evlilik öncesi cinsel ilişkiyi ve hazzı yasaklamanın suni bekâret, kadın genital mutilasyonu (kadın sünneti) gibi çeşitli yolları biyoiktidarın kadın bedeni üzerinde uyguladığı kontrol ve denetim mekanizmalarıdır. Kadın cinselliğinin ve doğurganlığının kontrolünü amaçlayan mekanizmalar, çoğu toplumda hâlâ erkek egemen sistemin varlığını sürdürmesinin en güçlü aracıdır.

Kadın örgütlerinin siyasal iktidardan bağımsız olmaması ve iktidarın makro siyasal söylemini benimsemeleri, iktidarın kadınlara yönelik politik kararlarını ve söylemlerini de desteklemeleriyle sonuçlanmaktadır. Katılımcılar doğum kontrolü konusunda esnek ve daha kabul edilebilir görüşlerini ifade etseler de çok net ve bariz bir kürtaj karşıtlığı mevcuttur. Katılımcılar içinde kendini feminist olarak tanımlayan tek kadın dışında tüm katılımcılar kamu söyleminde son yıllarda öne çıkan kürtaj karşıtı açıklamalara destek vermektedir. Bu katılımcılar, “*kadın tecavüze uğramış bile olsa*” kürtajı kadının hakkı olarak kabul etmeyerek siyasal iktidarın yasaklama politikasını savunmakta, bir katılımcının sözleriyle “*Sağlıkla ilgili olanlar hariç. Keyfi olarak kürtaj yasaklanmalı*” ifadesinde özetlenen görüşü benimsemektedirler. Aslında buradaki kürtaj karşıtı dil, dindar/muhafazakâr kadınların geleneksel erkek egemen İslâmi kolektif kimliklerinin dilidir. Katılımcılar, seküler bir kadın hakları savunusu değil, inanç temelli kurguladıkları kimlikleriyle uyumlu şekilde annelik ve kürtaj gibi konuları dokunulmaz ve tartışılmaz olarak kavramakta ve hamileliği kendi bedenleri ile hamilelik sürecini Allah'ın bir emaneti olarak gördüklerinden kendi beden kavrayışları “emanet beden” (Şişman, 2016) kavrayışı olmakta; dindar kadınlar açısından Batılı feminist söylemde olduğu gibi kendi bedeni üzerinde denetimi hayli uzağına düşen bir görüş olmaktadır:

Kürtaj çok farklı bir konudur. Burada bir insan canı var, bu vücut benim bu çocuk benim ister aldınırım ister doğururum mantığı bana ters. Çünkü bir çocuk 40 günlükken 1 cm'dir ama kolu bacağı her şeyi oluşmuştur. Bu bir canlıyı öldürmektir. İslâmiyet'te bir canlının öldürülmesine yasak vardır. Ama tabii sağlık problemi varsa kürtaj olunabilir. Nasıl bir hayvan öldürüldüğünde herkes sokağa çıkıyorsa o da bir canlıdır, insan haklarına aykırıdır. (Ümmügülüm)

Foucault (2007) cinselliği bir dürtü olarak kabul eden çalışmaları eleştirir ve cinselliğin toplumsal olarak yapılandırıldığını; söylem kavramı aracılığıyla da toplumun makro kavramlaştırmaları ve toplumsal değişimle bağına kurmaya çalışır. Cinselliği bir söylem, başka söylemlerle ilişki içinde inşa olan, kurumsal olarak kök salmış toplumsal pratikler olarak görür. Şişman (2016:104), modern toplumlarda

nüfus planlamasına Foucault'cu açıdan bakmakla birlikte feminist hareketin kadın bedeni üzerindeki denetim ve kontrol mekanizmalarına yönelik geliştirdikleri eleştirilerin İslâm'daki Tevhid kavrayışı gereği varoluşsal sorunları da gündeme getireceği; toplumsal rol kavramı değişiminin ötesinde "dünyevi sonuçlarının yanısıra uhrevî hayati da etkileyecektir" derken kadınların kürtaj hakkını savunmalarını onların manevi hayatını olumsuz etkileyeceği ve dindar kimliklerine hanel getireceğini öne sürmektedir.

Millett (2000:43) kadınların yaşamları, cinsellikleri ve doğurganlığı üzerindeki eril tahakkümün evrensel bir karakteristiği olduğunu; toplumsallaşma süreçlerinde eğitim, edebiyat ve din gibi sosyal sistemlerin bu ataerkil otoritenin pekiştirilmesinde etkili olduğunu ve ataerkil otoritenin içselleştirildiğini belirtir. Böylelikle kadınların kendileri için "beden imgesi" patriyarkiden bağımsızlaşmamakta; siyasal otoritenin kürtaj karşıtlığını kriminalize ederek kadına seçim hakkı tanımayan söylemine eklenerek, siyasal iktidarın kadın bedenine değin tasavvuru kabul görmektedir.

Sonuç

Türkiye'de kadınların giyim-kuşam kodları, modernleşme veya muhafazakârlaşma projelerinin önemli göstereni olmuş; kadınların kamusal alanda giyimleri, tutum ve davranışları, rol ve sorumlulukları hep düzenlenmek istenmiştir. Bu nedenle de kamusal alanda kadınların giyim kuşam kodları laik ve İslâmî siyasal söylemler arasındaki iktidar mücadelesinin sembolü hâline gelmiş ve kadın sorunu günümüze kadar her daim laiklik, batılılaşma ve gelenekle ilgili politik tartışmaların merkezinde yer almıştır. Türkiye'de kadın hareketi içerisinde, 90'lı yıllarda öne çıkan farklılıklar, renkli bir uyum ve zenginliği yansıtmamış; literatürde de altı çizildiği gibi birbirini tehdit olarak algılama ve karşılıklı mücadele etme daha baskın bir örüntü olarak belirginleşmiştir. Farklı bir anlatımla, kadın örgütleri bu dönemde yalnızca sistemden kaynaklanan sorunlarla değil, Türkiye'nin modernleşme tarihi ile yaşıt geleneksel-modern kimlik ayrışması gibi kadim meselelerin yol açtığı sorunlar, bölünmeler ve sınırlılıklarla da mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Bu noktada, özellikle 1980 sonrasında seküler-dindar kimlik gerilimi ve mücadelesinin, kadınların yaşam tarzı ve giyim kodları üzerinden siyasal varlık kazanması, kadın örgütleri arasındaki bölünmeyi daha da artırmıştır.

Bu bağlamda, irdelemeye çalıştığımız İslâmî kadın örgütlenmelerinin farklılığı kucaklayan ve kadınlarla bir dayanışma kurma sivil hedefi sorgulandığında da bu noktanın hayli cılız kaldığı görülmektedir. Etnik köken, dini yönelimler veya cinsel tercihler temelli kurgulanan kimlik siyaseti, postkolonyal söylemin altını çizdiği "ezilme, dışlanma, ötekileştirilme" temelli birleşme ve dayanışma zemini kuramaz, aksine yeniden ayrışma, bölünme ve çatışmayı tetikler görünmektedir. İslâmî kadın örgütlenmeleri kendilerine kamusal alanda hak ve özgürlük tanımayan kamu karşısında mağduriyet temelli bir dayanışma ve örgütlenme arayışına girmiş; dayanışma ağı siyasi partileri ve/veya yardım ve hayır amaçlı dini yönelimi yüksek karma örgütlerde yine kendi kimlikleriyle benzer kadınları içerecek şekilde örülmüştür. Siyasal İslâm'ın politika alanındaki başarısı dindar/muhafazakâr kadın örgütlenmelerinin de, özellikle proje finansmanı, mekân desteği gibi sorunlarını çözerek kamusal alanda güçlenmesine katkı sağlamış, Batılı modernleşme ve laiklik kavrayışı terk edilerek, postkolonyal feminizden köklenen toplumsal cinsiyet

adaleti sloganıyla kadın hakları söylemini yaygınlaştırılmaya başlamıştır. İslâmcı kadın örgütleri İslâm dininin ontolojik olarak özünde eşitlikçi olduğunu ancak mevcut toplumsal örgütlenmelerin erkek yorumlarına dayandığı gerekçesiyle eşitlik yerine adalet, toplumsal cinsiyet yerine de fıtrat kavramlarını yerleştirilmektedir. Böylelikle kadın örgütlerinin kadın hakları mücadelesinde eşitlik ile adalet arasında bir gerilim üretilmiş; geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri sabitlenmeye çalışılarak sosyal haklar da adalet talep edilmektedir. Ayrıca beden politikaları sözkonusu olduğunda Müslüman kadın olarak “emanet beden” kavrayışı belirleyici olmakta ve muhafazakâr makro siyasi söyleme eklenilen bir tutum sergilemektedirler. İslâmcı aktörler tarafından feminizm evrenselci ve mutlak olmakla eleştirilirken fıtratı merkeze alarak kadın-erkek biyolojisini kutsaldan hareketle değer ve rol ile cisimlendiren bir kavrayış kendisi de başka bir indirgemeciliği kabul etmiş olmaktadır.

Türkiye’de feminist hareket örneğinde görüldüğü gibi, çoğu üçüncü dünya ülkesinde kadınların sıklıkla ulusal bağımsızlık ve benzeri hareketler arasındaki kutuplaşmaların sembolü hâline getirilerek mobilize edilmeleri, erkeklerin denetiminden bağımsız kadın hakları söylemlerinin gelişimini sınırlandırmıştır. Kadın örgütlerinin farklı ideolojik bağlılıkları, diğer siyasal örgütlenmelerden farklı ve bağımsız bir kadın kimliğinin oluşmasının önünde de yine bağımsız bir kadın siyasetinin inşa edilmesinin önünde de engel teşkil etmektedir. Üçüncü dalga feminizmle birlikte tek tip, homojen bir kadın anlayışının farklılıkların vurgulandığı bir anlayışa evrilmesi feminist hareketi daha kapsayıcı kılmıştır, ancak kapsayıcılık tek başına yeterli değildir. Özgürleştirici de olabilmesi için bir toplumsal cinsiyet siyaseti kurmak ve inşa etmek, bunun için de farklı ideolojik yönelimlere sahip kadınları bir ortak paydada buluşturabilmek önemli ve gereklidir. Tıpkı kesişimsellik teorisinin işaret ettiği gibi kadın örgütlerinin makro siyasi projelerin ikili karşıtlık tanımlamalarının tehdit algısıyla değil; her çeşit toplumsal konumdaki kadın/lar/la kesişimlerin arayışında olmak ve tam da kesişim noktalarından temellenen feminist ve/veya kadın politikalarının peşine düşmek tüm kadınları kucaklayabilen ve tüm kadın kimlikleri için eşitlik ve adalet arayışı olacaktır.

Notlar

- ¹ Bu çalışmada ortak hedef ve idealler taşıyan İslâm dini referanslı olarak politika benimseyen ve faaliyetler gerçekleştiren örgütler ve aktörleri anlam farkı içermeksizin İslâmcı veya İslâmî olarak adlandırmaktayız. Saha çalışmasında İslâmcı örgütlenmelerde görüülen kadınlar kendilerini Müslüman, dindar ve muhafazakâr kavramlarıyla adlandırdıkları için İslâmcı yerine kimi yerlerde aynı anlamda olmak üzere dindar veya muhafazakâr kavramlarını da kullanmaktayız.
- ² Bkz. Demircan-Çakar, N. (15 Ocak 2015). Neden Toplumsal Cinsiyet Adaleti? KADEM Köşe yazıları. (<https://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti/>).
- ³ Bkz. Toplumsal Cinsiyet Adeleti Kongresi Sonuç Bildirgesi, KADEM internet sitesi (<https://kadem.org.tr/toplumsal-cinsiyet-adaleti-kongresi-sonuc-bildirgesi/>).

Kaynakça

- Abou-Bakr, O. (2001). Islamic Feminism? What’s in a name? Preliminary Reflections. *Middle East Women’s Studies Review*, 15(16):1-2.
- Acar-Savran, G. (2001). Feminizm İkiylemleri (Teoride Aşılabilir mi?). *Defter*, 14(44):33-69.

- Aktaş, C. & Ramazanoğlu, Y. (2009). Kadın Üzerine Soruşturma. *EskiYeni*, 12:77-86.
- Aktaş, C. (2004). Cemaatten Kamusal Alana İslâmcı Kadınlar. İçinde, Bora, T & Gültekingil, M. (Eds.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık (Cilt 6)*. İstanbul: İletişim:826-836.
- Aktaş, C (2000). Kamusal Alanda İslâmcı Kadın ve Erkeklerin İlişkilerinde Değişim Üzerine: Bacıdan Bayana, Birikim, Sayı:137:36-47
- Aktaş, C. (1992). Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Aktaş, C. (1991a). *Sistem İçinde Kadın*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Aktaş, C. (1991b). *Tesettür ve Toplum Başörtülü Öğrencilerin Toplumsal Kökeni Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Atlas & Nehir İletişim.
- Alankuş-Kural, S. (1997). Alternatif Kamular ve İslâmcı Kadınlar. *Toplum ve Bilim*, 72: 5-44.
- Alkan, A. & Çakır, S. (2019). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Modern Türkiye’ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırımlar. İçinde, Alpkaya F. & Duru B. (Der.), *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim*. Phoenix: Ankara:197-240.
- Ali, Z. (2014). *İslâmi Feminizmler* (Çev. Öykü Elitez). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Andalzûa, G.E. (2002). (Un)natural Bridges, (Un)safe Spaces. İçinde, Andalzûa, G. & Keating, A (Eds.), *This Bridge We Call Home*. New York: Routledge:1-5.
- Arat, Y. (2005). *Rethinking Islam and Liberal Democrac: Islamist Women in Turkish Politics*, New York: State University of New York.
- Aslan Akman, C (2008). Sivil Toplumun Yeni Aktörleri Olarak İslâmi Eğilimli Kadın Dernekleri. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4):71-90.
- Ayata, G. & Tütüncü F. (2008). Party Politics of the AKP (2002-2007) and the Predicaments of Women at the Intersection of the Westernist, Islamist and Feminist Discourses in Turkey. *Biritish Journal of Middle Eastern Studies*, 35(3):363-384.
- Aydın-Yılmaz, S. (2015). Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme: Toplumsal Cinsiyet Adaleti. *Turkish Policiy Quarterly*, 13(4):107-115.
- Badran, M. (2002). Islamic feminism: what is in a name? *Al-Ahram Weekly* 17(23):569:1-8.
- Barbarosoğlu, F. (2019). *Şov ve Mahrem* (6. Baskı). İstanbul: Profil.
- Barlas, A. (2019). Müslüman Kadınlar ve Baskı: Kuran’dan Yola Çıkan Özgürlük. İçinde, Ali, Z. (Der.), *İslâmi Feminizmler* (Çev. Elitez, Ö.) (3. Baskı). İstanbul:İletişim Yayınları: 65-90.
- Berktaş, F. (2017). Dinsel İdeoloji, Toplumsal Cinsiyet ve İslâm Motifli Muhafazakarlaşma. *FelsefeLogos*, 67:7-16.

- Bora, T. (2017). *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeoloji*, İstanbul: İletişim.
- Bora, A. ve Asena Günel (2014). Önsöz. İçinde, Bora, A. & Günel, A. (Ed.), *90’larda Türkiye’de Feminizm* (5. Baskı). İstanbul: İletişim:.
- Bora, A. (2004). Feminizm: Sınırlar ve İhlal İmkânı. *Birikim*, 184-185:106-112.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (7. Baskı). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. New York Routledge.
- Collins, P.H. (Ed.) (2000a). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment* (2.Baskı) New York: Routledge.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. (Çev.Özensel, E.) Ankara: Vadi.
- Çakır, R. (2000a). *Direnış ve İtaat: İki İktidar Arasında İslâmcı Kadın*, İstanbul: Metis
- Çakıl-Dinçer, G. (2021). Feminizmle İlişkisi Bağlamında Türkiye’de İslâmcı Kadın Hareketi. İçinde, Saygılıgil, F. & Berber N. (Der.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Feminizm (Cilt 10)*. İstanbul: İletişim:239-250.
- Çakıl-Dinçer, G. (2017). Kadının İnsan Hakları Bağlamında Adalet Tartışması. *FelsefeLogos*, 67: 95-107.
- Çakır, R. (2000b). Dindar Kadının Serüveni. *Birikim*, 137: 27-35.
- Çayır, K. (2008). *Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmi Edebiyat*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Diner, Ç. & Toktaş, Ş. (2010). Waves of Feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish Women’s Movement in an Era of Globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12:(1): 41-57
- Donovan, J. (2019). *Feminist Teori* (Çev. Bora, A.; Ağduk-Gevrek, M.& Saylan, F.). İstanbul: İletişim.
- Ebert, T.L. (1991). The ‘Difference’ of Postmodern Feminism. *College English*, 53(8): 886-904.
- Edis, T. & Bix, A.S. (2005). Biology and ‘Created Nature’: Gender and the Body in Populer Islamic Literature from Modern Turkey and the West. *Arap Studies Journal*, 12(139):140-158.
- Eraslan, S. (2004). İslâmcı Kadının Siyasette Zaman Algısı Üzerine. İçinde, Gültekingil, M. & Bora, T. (Eds.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık (Cilt 6)*. İstanbul: İletişim:818-825.
- Erkmen, S. (2020). *Türkiye’de Kürtaj AKP İktidarı ve Biyopolitika*, İstanbul: İletişim.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği* (Çev. Salman, Y.). İstanbul: Payel.

- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi* (Çev. Tanrıöver, H). İstanbul: İletişim.
- Göle, N. (2013). Modernist Kamusal Alan ve İslâmi Ahlak. İçinde, Göle, N. (Der.), *İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul: Metis: 19-35.
- Göle, N. (1994). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis
- Tuksal, H.Ş. (2000). Başörtüsü Hikayeleri. *İslâmiyat*, 3(2): 131-145.
- İlkkaracan, İ. (2015). Giriş: Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik”, (Der. İpek İlkkaracan) *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, İstanbul: İletişim.
- İlyasoğlu, A. (1994). *Örtülü Kimlik* (2. Basım). İstanbul: Metis.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*, 2(3):274-290.
- Kardam, F & Ecevit, Y. (2014). 1990’ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge. İçinde, Bora A. & Günal A. (Der.), *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları:87-109.
- Köse, E. (2014). *Sessizliği Söylemek Dindar Kadın Edebiyatı, Cinsiyet ve Beden*. İstanbul: İletişim.
- Köse, E. (2011). Dindar Kadınlığın Kurulumunda Tesettür: Beden, Yazın ve Özneleşme. İçinde, Sancar S. (Der.), *21. Yüzyıla Girerken Birkaç Arpa Boyu*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Mernissi, F. (2015a). İslâm’da Aktif Kadın Cinselliği. İçinde, İlkkaracan, İ. (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*. İstanbul: İletişim:33-54.
- Mernissi, F. (2015b). Bekaret ve Ataerki. İçinde, İlkkaracan, İ. (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*. İstanbul: İletişim:99-114.
- Millet, K. (2000). *Sexual Politics*. Chicago: University of Illinois Press.
- Mir-Hosseini, Z. (2006). Muslim Women’s Quest for Equality: Between Islamic Law and Feminism. *Critical Inquiry*, 32(4):629-645.
- Narayan, U. (1997). *Dislocating Cultures: Identities, Cultes and Third World Feminism*. New York: Routledge.
- Ramazanoğlu, Y. (2004). Cumhuriyet’in Dindar Kadınları. İçinde, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık 6, İstanbul: İletişim:
- Ritzer, G. (2011) *Sociological Theory* Boston: McGraw-Hill.
- Saktanber, A. (2002). Whose Virtue is This? The Virtue Party and Women in Islamist Politics in Turkey. İçinde, Bacchetta, P. & Power, M. (Ed.), *Wright Wing Women: From Conservatives to Extremists Around the World*. New York: Routledge:71-84.
- Saktanber, A. (2004). Gündelik Yaşamda Dinin Yeniden Keşfinin Bir ‘Aracı’ Olarak Kadınlar. İçinde, Gültekingil, M. & Bora, T. (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslâmcılık (Cilt 6)*. İstanbul: İletişim:813-817.

- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar* (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Sargöl, P. (2013). *Kesişimsellik Teorisi Bağlamında Kadın Deneyimleri: Almanya'daki Türkiyeli Göçmen Kadınlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.
- Spivak, G.C. (1994). Can Subaltern Speak? İçinde, Williams, P. & Chrisman, L. (Eds.), *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*. New York: Columbia University Press:66-111.
- Suğur, S. Cangöz, İ., Gönç-Şavran, T. ve Yeşildal, H. (2015). Blurring the Boundaries between the State and Autonomy: The Case of Women's Organisations in Eskisehir. Konferans bildirisi. International Conference on Knowledge and Politics in Gender and Women's Studies, Middle East Technical University (09-11.10.2015), Ankara.
- Şefkatli-Tuksal, H. (2007). The Unethical Disqualification of Women Wearing the Headscarf in Turkey, *Turkish Policy Quarterly*, 6(5):61-65.
- Şişman, N. (2016). *Emanetten Mülke Kadın Beden Siyaset* (4. Baskı). İstanbul: İz Yay.
- Şişman, N. (2000). *Kamusal Alanda Başörtülüler Fatma Karabıyık Barbarasoğlu ile Söyleşi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tekeli, Ş. (1993). 1980'ler Türkiyesinde Kadınlar. İçinde, Tekeli Ş. (Ed.) *1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim:15-46.
- Topçu, F. (2009). Din ve Toplum Ekseninde 2000'li Yıllarda Yeni Dindar Kadın Söylemi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Walby, S. (2011). *Future of Feminism*. Cambridge: Polity.
- Yılmaz, Z. (2015). *Dişil Dindarlık: İslâmcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*. İstanbul: İletişim.
- Yılmaz, Z. (2013). Dindarlığın Yeniden İnşasında İslâmcı Kadınlar. *Mülkiye Dergisi*, 37(4):9-32.
- İnternet Kaynakları**
- Çaha, Ö. (31 Ağustos, 2013). Feminizm Nedir? KADEM (<https://kadem.org.tr/feminizm-nedir>) (Erişim 05.07.2020).
- Demircan-Çakar, N. (2015). Neden Toplumsal Cinsiyet Adaleti? KADEM Köşe Yazıları, (<https://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti>) (Erişim tarihi:05.07.2020).
- Mir-Hosseini, Z. (2010). Understanding Islamic Feminism. Monthly Review Online (Mronline). (<https://mronline.org/2010/02/09/understanding-islamic-feminism-interview-with-ziba-mir-hosseini/>) (Erişim tarihi:05.07.2020).

Filmlerle Öğrenmek: Derslik Deneyimlerine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak

Aslıhan Doğan-Topçu*

Öz

Sinema bir sanat dalı ve bir kitle iletişim aracı olarak sıklıkla incelenmektedir. Filmler bu işlevlerinin yanı sıra uzun zamandır eğitime yardımcı bir araç olarak da görülmektedir. Görsel işitsel materyallerin, özellikle filmlerin eğitim materyali olarak kullanımı ile öğrencilerin kavramları somutlaştırması kolaylaşmaktadır. Filmlerin toplumsal cinsiyet ve medya derslerinde kullanımı da, öğrencilerin bu kavramı sorgulamalarına yol açma potansiyeli taşımaktadır. Türkiye gibi cinsiyet eşitsizliğinin güçlü biçimde deneyimlendiği bir ülkede, filmlerin materyal olarak kullanıldığı toplumsal cinsiyet temalı derslik deneyimlerinin incelenmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı, sinema sektörünün üreticilerini yetiştiren İletişim Fakültelerinde yürütülen ilgili derslerin kullanım pratiklerini açığa çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle ilgili alanda ders veren öğretim elemanlarına ve filmlerin materyal olarak kullanıldığı derslerin öğrencilerine birer anket yönetilmiştir. Alınan yanıtlar doğrultusunda, derslerde materyal olarak kullanılan filmler, sinemanın toplumsal cinsiyet temsillerinin inşasına etkisi bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın önemli bulgularından biri, öğretim elemanlarının filmleri ders materyali olarak kullanma amaçları ile öğrenci deneyimlerinin örtüşmediği ve öğrenciler için toplumsal cinsiyet kavramını anlamlandırmada filmlerin diğer materyallerden daha etkili olduğudur. Öğrenciler açısından filmlerin toplumsal cinsiyet pratiklerini anlamlandırmanın aracısına dönüştüğü ve egemen dışı kimliklerin tanındığı eşitlikçi bir derslik deneyimine alan açtığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: sinemada toplumsal cinsiyet temsilleri, eğitimde filmlerin kullanımı, medya, görsel-işitsel materyal olarak filmler.

Learning through Films: Looking at Classroom Experiences from a Gender Perspective

Işıl Kızılırmak**

Abstract

Cinema is frequently studied as a branch of art and mass media studies. In addition to these functions, movies have long been seen as an aid to education. With the use of audio-visual materials, especially movies, as educational material, it becomes easier for students to concretize the concepts. The use of movies in gender and media classes has the potential to cause students to question this concept. In a country like Turkey, where gender inequality is high, it is thought that examining gendered classroom experiences, in which movies are used as material, will contribute to the literature. From this point of view, the aim of the study is to reveal the usage practices of the related courses conducted in the Communication Faculties that train the future professional to the cinema industry. For this purpose, a questionnaire was administered to the lecturers in the field and to the students of the courses in which movies were used as material. In line with the answers received, the films used as materials in the lessons were examined in the context of the effect of cinema on the construction of gender representations. One of the important findings of the study is that the instructors' purposes of using movies as course material and student experiences do not match, and that movies are more effective than other materials in making sense of the concept of gender for students. For students, it has been seen that movies have turned into a means of making sense of gender practices and opened up a space for an egalitarian classroom experience where non-dominant identities are recognized.

Keywords: gender representation in cinema, using film in teaching, gender and media, films as audiovisual materials.

* Prof.Dr. Aslıhan Doğan-Topçu, Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Mersin-Türkiye. E-posta: aslihandt@mersin.edu.tr. ORCID No: 0000-0001-5538-314X.

** Işıl Kızılırmak, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Ana Bilim Dalı (Doktora Öğrencisi). E posta: kizilirmakisil@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-1856-0634.

Giriş

Birey, gündelik deneyimlerinde toplumsallaşma aracılığıyla farklı pek çok rol ve tutum edinir. Bireyin toplumsallaşmasında etkin rol oynayan unsurlardan biri, kısaca etkili bir dönüşüm süreci olarak ifade edebileceğimiz, eğitimidir. Toplumsallaşma aracılığıyla edinilen diğer roller gibi, toplumsal cinsiyete uygun rol ve tutumların öğrenilmesi de, sürecin bir parçası olarak, bireyin cinsiyetçi ideolojiye uygun hale getirilmesini sağlar. Aile, eğitim ve kitle iletişim araçlarıyla bireyleri belirli kalıplar içerisinde düşünüp davranmaya yönelten cinsiyetçi ideoloji, toplumsal yaşamın her alanında ve anında yeniden üretilse de içselleştirilişi yoğun olarak eğitim kurumları ve medya metinleri aracılığıyla gerçekleşir. Kitle iletişim araçlarının tümü gibi sinema da kültürel temsillerin üretildiği, pekiştirilerek yeniden dolaşıma sokulduğu bir alandır ve bu kültürel temsiller içerisinde en yaygın olanlarından biri de cinsiyete ilişkin olanlardır (Ryan & Kellner, 2010:17-18). Bu bağlamda filmler, egemen cinsiyetçi ideolojiye uygun temsiller barındırırlar. Bu nedenle çalışmada, sözü edilen filmleri üretme ihtimali de bulunan bireylerin yetiştiği İletişim Fakültelerindeki Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinin derslik deneyimlerine odaklanılmıştır. Geleceğin medya sektörü çalışanları olan öğrencilerin görüşleri, filmlerin eğitim materyali olarak kullanımıyla cinsiyetçi ideolojinin tartışmaya açılması bağlamında incelenmiştir.

Ataerkil kodların medya aracılığıyla yeniden üretimine alanın eğitim sürecinden bakmak, Dünya Ekonomik Forumu 2021 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'na göre¹ 156 ülke arasında genel sıralamada 133., kadınların eğitime katılımında ise 101. sırada yer alan Türkiye'de ayrıca önem taşımaktadır. Bu raporda da görüldüğü gibi, Türkiye'de feminist mücadelenin, cinsiyet eşitsizliğini görünür kılma ve yok etmeye yönelik iradesiyle gelinen noktaya rağmen, gündelik yaşamı kuşatan cinsiyetçiliğe karşı, her alanda hâlâ alınması gereken çok fazla yol olduğu açıktır. Sayılan (2012:14), bilgi süreçleri ve kültürel ortam aracılığıyla eğitim sistemlerinin, egemen cinsiyetçi kalıp yargıların üretilmesinde kilit rol oynamaya devam ettiğine dikkat çekmekte ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan araştırmaların, açıkça toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının sürdürüldüğü zamanlarda dahi, egemen kadınlık ve erkeklik rollerinin yeniden üretildiğini gösterdiğine değinmektedir. Bir yandan kız çocuğu ve kadınların eğitime ilişkin projelerin sayısında artış görülürken diğer yandan aynı kişiler için eşit ve nitelikli eğitime ulaşmak zorlaşmaktadır. Tan (2008:52-57), eğitim sisteminin cinsiyetçiliği yeniden üreten yapısını incelerken, alandaki kaynak ve yapısal düzenlemelerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile bütünleştiğine, eğitime erişim ve süreç içinde kalabilmeye ilişkin farkın, yükseköğretim basamağında belirginleştiğine değinmektedir. Erkekler için yükseköğretime devam edebilmek olağan, kadınlar için ise çaba gerektiren bir süreçtir. Müfredat, eğitim politikaları ve eğitime katılım göstergelerinin ortaya koyduğu sonuca göre de, toplumsal cinsiyetin eğitim alanında anaakımlaştırılması henüz tamamlanmamıştır (Göğüş-Tan, 2018:140-143). Ancak süreç tamamlanmamış olsa da, YÖK Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Üniversite Çalıştayı sonrasında yayınlanan Tutum Belgesi² gibi düzenlemeler, yükseköğretim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin

anaakımlaştırılmasına katkı koymuştur. 29.05.2015’de yayımlanan YÖK Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Üniversite Çalıştayı Sonuç Raporu (Tutum Belgesi), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersinin aynı veya farklı adla yükseköğretim programlarında yer almasını, yükseköğretim kurumlarında kadın araştırmaları merkezlerinin kurulmasını, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı çalışmaların lisansüstü programlarda teşvikini, kurumların öğrenciler dışındaki bileşenleri için de cinsel taciz ve mobbing konularında düzenlemeler yapılmasını, kadın öğretim elemanlarının güçlendirilmesi ve zorluklara karşı başvurabilecekleri kanallar geliştirilmesini hedefleri kapsamına almıştır (Göğüş-Tan, 2018:72-74). Hedeflerin üniversite bileşenlerini kapsaması, bütünlüklü bir farkındalık yaratmanın amaçlandığını göstermişse de proje devam etmemiştir. Özetle, Göğüş Tan’ın da vurguladığı gibi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair göstergeler hedeflere henüz yaklaşamadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Akademisyenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalıklarını ölçmeyi amaçlayan Yıldırım, Ergüt ve Camkırın (2017) tarafından yapılan çalışmada da benzer verileri açığa çıkarmaktadır. Çalışmada toplumsal cinsiyet temalı haberlerden yola çıkarak hazırlanan sorulara verilen doğru cevap sayısı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farka rastlanmış ve kadın akademisyenlerin toplumsal cinsiyet farkındalığının daha yüksek olduğunu gösteren sonuçlar, kavramın hâlâ bir kadın hakları sorunu olarak algılanması ile ilişkilendirilmiştir. Bu ve benzeri çalışmalarda, akademisyenlerin medyada yer bulan gündemlere daha hâkim olduğunun açığa çıkması ile medyanın toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratmadaki öneminin altı bir kez daha çizilmektedir (Yıldırım vd., 2017:40-45). Toplumsal cinsiyet kavramının bilinirliğinde medyanın etkisi göz önünde bulundurulduğunda, bakışımız bir kez daha İletişim Fakültelerine çevrilmiştir. Cangöz (2013), İletişim Fakültesi öğrencilerinin şiddete karşı tutumlarını incelediği çalışmasında, toplumsal cinsiyetin ülke gündemindeki yansımaları konusunda öğrencilerin yeterince bilgi sahibi olmadıklarını belirtmektedir. Cangöz (2013:57), öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramını net biçimde tanımlayamamasını, önceki eğitim basamaklarında alınamayan toplumsal cinsiyet eğitiminin lisans eğitimine de dahil olmayışıyla ilişkilendirmektedir.

Toplumsal cinsiyet medya ilişkisine odaklanan bu çalışmaların sonuçlarından hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalığın hem öğrenciler hem de öğretim elemanları açısından hâlâ gelişmemiş olduğunu söylemek mümkündür. Medyanın süreçteki rolü göz önünde bulundurularak hem geleceğin iletişimcileri hem de onları yetiştiren öğretim elemanları açısından toplumsal cinsiyet ve medya derslerinin etkisinin açığa çıkarılması önem kazanmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı, İletişim Fakültelerindeki Toplumsal Cinsiyet ve Medya temalı derslerde eğitim materyali olarak kullanılan ve kavrama için yerleşik kabulleri tartışmaya açma potansiyeline sahip filmlerin kullanım pratiklerini ders yürütücüleri ve öğrenciler açısından açığa çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, filmlerin eğitim materyali olarak kullanıldığı derslik deneyimlerini incelemek üzere ders yürütücüleri ve dersi alan öğrencilerin görüşleri anket çalışması ile toplanmıştır. Elde edilen bulgular, materyal olarak kullanılan filmlerin toplumsal cinsiyet kavramının

anlamlandırılması ve tartışılmasına etkisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Görsel İşitsel Materyal Kullanımının Derslik Deneyimine Etkisi: Filmlerle Somutlaşan Bilgi

Bilindiği gibi teknolojik gelişmeler sadece gerçekleştirildikleri alanla sınırlı kalmaz ve öngörülebilir ya da öngörülemez biçimde farklı değişikliklere yol açar. Gelişen teknolojinin görsel işitsel materyal kullanımına etkisiyle öğrenme süreçlerinin dönüşmeye başlaması da bu sonuçlardan biridir. Elbette bu dönüşümü, öğrencilerin hayatlarını büyük ölçüde teknoloji ile biçimlendiren ilgi ve taleplerinden bağımsız düşünmek olası değildir. Öğretim süreçlerinde görsel işitsel materyallerin, özellikle de filmlerin, eğitim materyali olarak kullanımı ile öğrencilerin derse yönelik ilgisinin artması ve geleneksel yollarla kavranması güç olabilecek kimi konuların daha kolay anlaşılması ve somutlaştırılması mümkün olmaktadır (Başboğaoğlu, 2011; Levent, 2011). Öğretimin en başarılı halinin somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru yapılandığını düşünen eğitim bilimci Dale, sözel ve görsel semboller, hareketli resimler, radyo, plak gibi göz ve/veya kulakla algılanan materyalleri, bilgi edinme sürecinin en önemli araçları arasında değerlendirmektedir (Demirel & Yağcı, 2011:22-23). Dale'ın *Yaşantı Konisi* adını verdiği çalışmanın bulgularına göre, insanlar öğrendiklerinin %83'ünü görme ve %11'ini işitme duyularıyla edinmektedirler (Yalın, 2012:21). Levent (2011), hitap edilen duyu organı sayısı ile öğretimin kalıcı ve anlamlı olması arasındaki doğrusal ilişkiyi açığa çıkaran çalışmalarını incelerken, teknolojik gelişmelerden faydalanan materyal kullanımının algılama, ilgi uyandırma ve öğrenmeyi kolaylaştırırken, bilgiyi pekiştirerek kalıcılığına yardım ettiğine değinmektedir. Öğrenilenlerin hatırlanma yüzdesine odaklanan çalışmalar, öğrencilerin okuduklarının %10'unu, gördüklerinin ve işittiklerinin ise yüzde %50'sini hatırladıklarını ortaya koymaktadır (Levent, 2011:28-32). Başboğaoğlu da (2011:68), görsel işitsel materyallerin, eğitim süresini nitelikten ödün vermeden kısaltıp, bilgiyi kavrama, içselleştirme ve daha üst düzeye taşımada etkin olduğuna dikkat çekmektedir.

Film/videolar ise, kavramların öğretilmesi ve öğrenilmesinde diğer görsel işitsel materyallere göre daha etkilidir. İnsan ilişkilerine yönelik problemleri gözlemlene ve analiz etme fırsatı tanıma, yarattığı duygusal kazanımla bireysel/ sosyal tutumların şekillenmesine etki, dramatizasyon deneyimiyle çatışmalı başlıkları tartışmaya açma olanağı ve farklı gruplarca izlenerek ortak tecrübeler edinilmesine imkân sağlama ile diğer materyallerden ayrılırlar (Yalın, 2012:140-141). Filmler, düşünmeyi canlandırma, bilginin anlaşılabilirliğini arttırma, odaklanma, ve ilişkileri gösterip karşılaştırma yapma, farklı bakış açıları kazandırma işlevleri ile "başkalarının yaptıklarını gözleyerek, görme ve işitme duyu organları kullanılarak edinilen en somut yaşantıları sunan öğretim araçlarıdır" (Çelik, 2011:41). Filmlerin eğitim materyali olarak kullanılmasına ilişkin çalışmaları inceleyen Birkök (2008), ortak bulguların, öğrenme sürecinin zevkli ve verimli kılınmasına, bilginin anlamlı ve kalıcı hale gelmesine, teorik içeriğin anlaşılabilirliğine ve öğrencilerin kendileri ile çevrelerindeki olayları sosyal seviyede kavramlarına katkı sağlamak olduğuna değinmektedir. Soyut düşünceleri somutlaştırma, sosyal teorileri anlamlandırmaya

katkısı; görüntü, hareket ve sesi bir arada kullanarak yazılı bir metinde aynı sürede aktarılabilmesi neredeyse imkânsız olan boyutta bilgiyi aktarmaya imkân tanıyan nitelikleriyle filmler, geleneksel yöntemlerden çok daha güdüleyici ve canlandırıcı pedagojik kaynaklara dönüşmektedirler. Filmlerin özellikle son yıllarda etkili bir materyal olarak kullanımını, seyirci kitlesi olan gençlerin görsel medyayla ilişkisinden bağımsız düşünmek olası değildir, gençler geleneksel eğitim materyallerine kıyasla, görsel kültüre ait materyallerle daha yoğun etkileşim içine girmektedir (Birkök, 2008:3-9).

Etkili bir eğitim materyali olan ve farklı sanat dallarını kapsayarak daha zengin bir dil yaratan sinema filmleri 1907'den beri eğitim amacı ile kullanılmakta ve konunun somutlaştırılmasında, analiz edilmesinde, kalıcı olmasında, sürükleyiciliği ile olay örgüsünün çözümlenmesinde, öğrencilerin çözüm önerisi üretme becerilerinin gelişmesinde etkili olmaktadır (Öztaş, 2007:119). Yakar-İnce (2012) filmlerin eğitim materyali olarak kullanımı ve bu konudaki araştırmaların, sinemanın sosyokültürel tarih aktarıcılığı işlevi taşımaya başladığı savaş yıllarında artış gösterdiğini belirtmektedir. 1980'li yıllara dek, okullarda ders konularının filmle öğretimine odaklanan çalışmalar yapılmışsa da, filmlerin dersliklere girişi bilgisayar teknolojisinin yaygınlaşmasıyla kolaylaşmıştır. Türkiye'de de filmlerin eğitim amaçlı kullanımı, dünyadakine benzer bir seyir ile, savaş süreçlerinde ordu üzerinden gerçekleşmiş, 1950'li yıllardan itibaren ise öğretimin çeşitli kademelerinde kullanımına ve materyal geliştirmeye dönük araştırmalar artmıştır (Yakar-İnce, 2013:22-28). İlerleyen dönemlerde teknolojik gelişmelerin etkisiyle, filmlerin eğitim materyali olarak kullanımı yaygınlık kazanmıştır.

Filmlerin toplumsal cinsiyet ve medya derslerinde eğitim materyali olarak kullanımına ilişkin derslik deneyimlerini daha doğru bir bakışla değerlendirebilmek için ise toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin kısa bir değini yapmak ve sinemanın cinsiyetçi ideolojisinden söz etmek gerekir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez, cinsler arasındaki ilişkinin toplumsal olarak örgütlenmesini açıklamak için 1960'ların ikinci yarısından itibaren kullanılmış, Stoller kavramı cinsiyetin biyolojik temelli inşasını reddetmek bağlamında değerlendirmiştir (Scott, 2007; Segal, 1992). İlerleyen yıllarda Oakley (1972) cinsiyet rollerinin kültürel olarak kurulduğunu ilan ederek, feminizm için ufuk açıcı bir katkı sunmuştur. Oakley, "kadın(s)lık ve erkek(s)liğin (feminity and masculinity) toplumsal dönüşüme açık davranış ve varoluş biçimleri olduğunu" dile getirmiş, Rubin ise (1975) kavramı, "toplumsal olarak dayatılmış cinsiyetler-arası bölünme" olarak açıklamıştır (Acar-Savran, 2009:233-234). Toplumsal cinsiyet, kısaca, biyolojik farklılıklarla değil ideolojik olarak kurgulanan "kadın" ve "erkek" kimliklerinin toplumsal olarak inşa edilmesini açıklamaktadır. İnşa edilen bu kimlikler yani toplumsal cinsiyet ideolojisi çeşitli mecralar aracılığıyla dolayımlanır. Literatürde sıkça aile, okul, kitle iletişim araçları başlıkları altında toplanan bu mecralardan sinema da temsilleri yansıtan ve yeniden üreten bir iletişim aracı ve sanat dalı olarak, kültürel temsillerin içselleştirilerek benliğin bir parçası haline gelmesine katkı sağlar (Ryan & Kellner, 2010:37).

Seyretme Hazzının İktidarla İlişkisi: Sinemada Anlam ve Temsil

Sinemanın kültürel temsilleri yeniden üretmesi ve seyirci etkileşimine dair alan literatüründe pek çok kuramsal çalışma gerçekleştirilmiştir. Seyirci etkileşimine odaklanan sinema kuramlarının radikal biçimde yön değiştirmesi ise 1970'lerde, psikanalitik kuramdan özellikle Lacan'dan etkilenen ve sinemayı "psşik bir aygıt" olarak betimleyen çalışmaların, seyirciyi de bu aygıtın parçası olarak yorumlaması ile başlamıştır (Erdoğan, 1993:31). Baudry'nin sinematografik aygıtı, Platon'un gerçeklik ve idealer dünyasını anlamlandırmada kullandığı mağara metaforu³ ile yorumlayışı sinemanın seyircide yarattığı gerçeklik yanılsamasını anlamada ufuk açıcudur. Bu yoruma göre, karanlık sinema salonunda tıpkı mağaradaki tutsaklar gibi edilgin olan seyirci, sinema perdesine yansıtılan imgeleriyle yıldızları seyrederken tutsaklarınkine benzer bir deneyim yaşamaktadır. Psikanaliz açısından da, sinema salonundaki seyircinin yalıtılmışlık ve edilgenliği ana rahmine dönüşle ilişkilidir, görme arzusu birincil sürecin parçası olduğundan, seyirci görüntüyle beslenmek istemektedir. Seyirci perdeye bakarken, özne konumunda ve bakışın sahibidir, bakma arzusunu bakmaktan duyduğu hazla biçimlendirir ancak imgeleri kontrol edebildiği konusunda bir yanılsama içindedir. Seyircinin gerçeklik ve yanılsama arasındaki konumu, ideolojik etkilenmenin odağındadır; özdeşleşme, fantezi, arzu süreçleri sinematografik mekânın yarattığı etkiye bağlıdır. Sinema salonunun mekânsal düzenlemesinin etkisiyle edilgin durumdaki seyirci, ilkel hazzı yeniden deneyimlediği yanılsamasına kapılır (Erdoğan, 1993:32-34).

Sinemada klasik anlatı, seyirci özdeşleşmesi üzerine kuruludur ve tüm araçlarıyla seyirciye izlediğinin bir film olduğunu unutturmak üzere örgütlenmiştir, biçimsel uyuşmaları da ayna evresindeki çocuğun ayna ile kurduğu ilişkiye benzerdir. Filme dahil olma arzusundaki seyirci, gördüğü yansıma kendisine ait olmadığından özdeşleşme sürecine girer. Özdeşleşme, sinematografik aygıtın antropomorfik (insanbiçimci) oluşu ile kolaylaşmaktadır (Büker, 2000-2003), kamera insan gözü gibi işler. Büker (1996:168), Freud'dan hareketle, film seyretme deneyiminin çocuğun ideal ego evresindeki deneyimiyle benzeştiğini belirterek, yüce bir varlık olarak idealize edilen ancak sonradan kaybedilen imgenin, sinema perdesinde özdeşleşilen yıldızlar aracılığıyla bulunduğunu söyler. Erdoğan (1992) ise, sinemada özdeşleşmeyi haz bağlamında yorumlarken, başkalarına ait görüntüyü seyretmenin/dinlemenin hazzının "algılamanın, dikizciliğin hazzı" olduğuna dikkat çeker; seyirci ile görsel imge arasında doğrudan bir ilişki bulunmaması sayesinde sınırsız bir garanti vaadeden bu haz, seyircinin iktidarla ilişkisini de açığa çıkarmaktadır. Çünkü seyirci, haz dolayımıyla eksik duygusunu tatmine yönelirken, aynı anda - bilinçli ya da bilinçsiz şekilde- iktidara da yönelmektedir: Sinema iktidar ilişkilerini sahnelemekle kalmaz, seyircisine iktidar olma hazzını da yaşatır (Erdoğan, 1992:67-69). Özdeşleşme ve iktidar aracısı olarak sinema, temsilleri içselleştirmesi yoluyla, toplumsal bir gerçeklik inşa eder ve kültürden devralınan temsillerin benliğinin parçası haline gelmesine katkı koyar (Ryan & Kellner, 2010:35-37).

Görüldüğü üzere, sinema aracılığı ile temsiller ve iktidara atfedilen imgeler yeniden ve daha güçlü bir biçimde üretilir. Yarattığı özdeşleşme etkisinin

eşsizliği ile diğer sanat dallarından ayrılan, güçlü bir iletişim ve sanat dalı olarak sinemanın cinsiyetçi ideolojinin hüküm sürdüğü bir mecra oluşu bağlamında incelenmesi tam da bu nedenle önem kazanmaktadır. Öztürk (2000:70), sinemanın gelişimiyle paralel ilerleyen cinsiyetçi ideolojinin, erkeği özne konumunda, kadını ise cinsel arzu nesnesi olarak kurguladığına dikkat çeker. Kadının, eril bakışın seyirlik nesnesi olduğu Hollywood sinemasını inceleyen Wood (aktaran Öztürk, 2000:71-72), ideal figürleri şöyle betimlemektedir: “1-İdeal erkek: Erkeksi (güçlü) bir serüvenci, kuvvetli, tuzağa düşmeyen adam. 2-İdeal kadın: Eş ve anne, mükemmel bir arkadaş, sonsuz dek yuvasının ve evinin güvenilir kaynağı”. Klasik sinema anlatısında final, bu etkin erkek ile edilgen kadının ilişkisinin nihayete erdirilmesi ve kendi cinselliğinden fazlasına işaret eden ‘aykırı’ kadın karakterin evlilikle ehlileştirilmesi, bu mümkün değilse, cezalandırılmasıyla düzenin yeniden tesis edilmesi üzerinden kurgulanmıştır (Hayward, 2012:70). Klasik sinema anlatısındaki bu kalıplar varlığını 1970’lere dek sürdürmüş ve erkek gücün taşıyıcısıyken kadın, erkeğin bakışına göre temsil edilerek, açık ya da örtük biçimde, ikincilikte/ötekilikte sabitlenmiştir. 1920’lerde modernliğin yükselmesiyle evcimen kadının yerini bağımsız kadın alırken, 1940’ların savaş ikliminde, kadınlar annelik ve yurtseverlikle ilişkilendirilmiştir (Nowell-Smith, 2003:401-402). 1950’lerin başında sinema, savaştan dönen ve kadınları bıraktıkları yerde bulamayan erkeklerin krizine çözüm aramıştır. Film noir türü ve bağımsız kadın temsilleriyle erkek bilinçdışının hadım edilme korkusuna iki temel kaçış yolu üretilmiştir: Kadını cezalandırma ya da fetişleştirme aracılığıyla onu tatmin aracına dönüştürme (Mulvey, 2019:211-212). Savaş sonrası dönemde, “Küçük Kadın’ın Büyük Ekonomi” anlamına geldiği fark edildiğinden kadın evi/ulusu onarmaya davet edilmiştir (Dyhouse, 2015:15-16). 1960’lar ve sonrasında yaşanan çok yönlü toplumsal değişim talepleri ve kadın hareketinin etkileri sinemada karşılık bulmuşsa da, egemen sinemanın kadın temsillerinde köklü bir değişim gerçekleşmemiştir. Ryan ve Kellner (2010: 335) de, klasik sinema anlatılarındaki temsillere güçlü, maceracı, her daim egemen erkek temsilleri üzerinden bakarken, “iktidar kurumlarının fiili olarak elde bulundurulması kadar iktidarın parçası” olan ve özneyi idealize eden temsillerin ister birey ister ulus düzeyinde olsun içselleştirilerek düşünce ve davranışı yönlendirdiğine, yerine başkalarının konulmasında frenleyici rol oynadığına değinirler. Özellikle erkek iktidarını fetişleştiren eril kahramanlık temsilleri pek çok toplumsal alanda erkek tahakkümünün yeniden üretilmesinin klasik bir yoludur.

Ancak 1970’lere gelindiğinde kadınlar, hem sinemadaki tektipleştirilmiş, edilgen kadın temsillerine hem de endüstrileşen sinema sektöründe kadın emeğinin sömürüsüne ve kadınların oyunculuk dışındaki üretim süreçlerinde profesyonelleşmelerine imkân tanınmamasına karşı seslerini yükseltmişlerdir. Bu dönemde hem kadın yönetmen sayısında artış ve temsillerde iyileşme yaşanmış hem de erkek yönetmenler ve egemen sinema, kamerayı kadınların hikayelerine çevirmeye başlamıştır. Monaco’ya (2009: 257) göre, bu yöneliş köklü bir değişiklikle sonlanmamış kadın hareketinin basıncından etkilenilmiş, ondan öğrenilmemiştir. Kadınların sinemanın cinsiyetçi kurgusunu değiştirme çabası sadece egemen sinema üretimleriyle sınırlı kalmamış, feminist film kuramcıları nesneleştirilerek eril bakışın hizmetine sunulan kadın imgesini

erkeğin iktidar konumu bağlamında tartışmaya açmışlardır. İlk feminist film eleştirmenlerinden Claire Johnston, klasik sinemadaki ‘kadın miti’ni bir uzlaşma olarak yorumlayıp “erkek olmayan öteki”den başka anlam ifade etmeyen bu temsilin sinemanın yarattığı gerçeklik hissiyle doğallaştırıldığına dikkat çekerken, Molly Haskell *From Reverence to Rape*’de (1974) sinemada kadının ideolojik inşasının saygıyla tasvirde tecavüze evrilmesini incelemiştir (Hayward, 2012:139). Aynı yıllarda feminist sinema dergisi *Frauen und Film* ile *Screen, M/F* ve *Camera Obscura*’da süren tartışmaların da etkisiyle feminist film teorisi gelişmeye başlamıştır (Smelik, 2008:3-4).

Laura Mulvey ise, yazıldığı dönemden itibaren çokça tartışılan makalesi *Görsel Haz ve Anlatı Sineması* (1975) ile sinemada bakmanın hazzının, bakışın nesnesi olan kadına yöneltildiğinde, eşitsizliği yeniden üretmek cinsiyeti seyreden/etkin/erkek ve seyredilen/edilgen/ dişi olarak böldüğünü ifade etmiştir. Mulvey’e göre (2019:218), hem perdedeki karakterler hem de perdenin diğer tarafındaki seyirciler için erkeğin fantezisine uygun olarak biçimlendirilmiş kadın, bakışın nesnesine ve iğdişlik tehdidinin sembolüne indirgenmiştir. Kendi teşhirciliğine bakmada isteksiz erkek, öznesi olduğu bakışı özdeşleştiği kahramana aktarır, bu yolla filmin fantezisini denetleyerek iktidar sahibi olmanın hazzını yaşar (Mulvey, 2019: 210). Anneke Smelik de (2008:1), sinemayı, “kadınlar ve dişillik ile erkekler ve erillik, kısaca cinsel farklılıklar üzerine mitlerin üretildiği, yeniden üretildiği ve bunların temsil edildiği kültürel bir pratik” olarak tanımlamaktadır.

Görüldüğü gibi sinema, seyretme hazzının iktidarla ilişkisi ve eril bakışa uygun temsiller sunması ile toplumsal cinsiyeti yeniden üreten bir mecra. İktidar ilişkilerince yapılandırılan diğer tüm kavramlar gibi toplumsal cinsiyete dair atıfların da sinema yoluyla doğallaştırılarak içselleştirilmesi ya da süregiden eşitsizliğin görünür kılinarak eleştirel bir biçimde değerlendirilmesi filme dair farklı okumalar yapabilmekle ilişkilidir. Filmlerin Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde eğitim materyali olarak kullanılması, bu alanda üretim yapmak üzere eğitim alan öğrencilere toplumsal cinsiyet kavramına dair temel bir perspektif sunması ve sinemadaki cinsiyetçi ideolojinin yeniden üretimini anlamlandırmayı sağlayan eleştirel bakış kazandırabilmesi açısından çok önemlidir.

Yeni Bir Bakış Kazanmak: Toplumsal Cinsiyetin Filmlerde Temsiline Dair Derslik Deneyimleri

Betimleyici bir nitel araştırma olarak tasarlanan bu çalışma, temsili sunan ve temsili kuran bir mecra olan sinemanın, toplumsal cinsiyet kavramını somutlaştırma ve tartışmaya etkisini derslik deneyimlerine odaklanarak açığa çıkarabilmeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, ilk olarak İletişim Fakültelerinde Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerini yürütmüş öğretim elemanlarına ardından da Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde ilgili dersi almış öğrencilere ait veriler anket tekniği ile toplanmış ve elde edilen bulgular filmlerin materyal olarak kullanımının toplumsal cinsiyet pratiklerini anlamlandırmaya etkisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada, örneklemde evrene doğru genelleme yapmaya değil zengin bilgi yüklü durumların derinlemesine analizine imkân tanıyan ve “farklılıklarda birleşen önemli ortak örüntüleri belirlemek” için kullanılan amaçlı örneklem (Patton, 2014:242-3) yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi

kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından daha önce belirlenmiş ölçütleri karşılayan durumların çalışılmasını temel almaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013:140). İletişim Fakültelerinde Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerini vermek ve aynı fakültede bu dersi almış olmak, çalışmanın örnekleme ölçütü olarak kullanılmış ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 25 öğretim görevlisi ile 44 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur.

Filmlerin Ders Materyali Olarak Kullanıldığı Toplumsal Cinsiyet ve Medya Derslerine İlişkin Öğretim Elemanı Deneyimleri

Çalışmada öncelikle, İletişim Fakültelerinde Toplumsal Cinsiyet ve Medya dersinin yürütücülüğünü yapmış öğretim elemanlarına e-posta ile ulaşılarak, 4'ü açık uçlu olmak üzere, 10 sorudan oluşan ve araştırmacılar tarafından tasarlanmış anket formu iletilmiştir. Anket içeriklerinde ilgili derslerde film materyalinin kullanımına odaklanılmış, bu kapsam dışında soruya yer verilmemiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretim elemanlarının derslerinde filmleri materyal olarak kullanma sıklıkları, kullanım tercihlerini belirleyen amaç ve kriterler, filmlerin diğer ders materyalleri ile ilişkisi ve kullanılan filmlerin gösteriminden sonra elde edilen geri dönüşlere odaklanan sorular kapalı uçlu soruları oluşturmuştur. Film türleri ve akımlara dair tercihler ile derslerde kullanılan ya da kullanılması planlanan filmlerin isim ve temalarına odaklanan sorular, açık uçlu sorular şeklinde tasarlanmıştır. Ulaşılan öğretim elemanlarından %84'ü ankete dönüş sağlamıştır. Ankete dönüş sağlayan öğretim elemanları arasında filmleri eğitim materyali olarak kullananların oranı %71,5 iken, kullanmayanların oranı %28,5'dir.

Derslerini filmleri eğitim materyali olarak kullanarak yürütmeyi tercih eden öğretim elemanlarından, filmleri bir ders döneminde 1 kez kullananların oranı %20 iken, 2 kez veya daha fazla kullananların oranı %80'dir. Bir ders döneminde 4 kez veya daha fazla kez film kullanan öğretim elemanı yoktur. Katılımcılardan %40'ı eğitim materyali olarak kullandıkları filmleri, "konuyla ilgili literatür taramasından hareketle", yine %40'ı "bir önceki ders yılında yapılan tespitler sonucunda", %20'si ise "toplumsal cinsiyet ile ilgili film içerikleri ve listelerini araştırarak" belirledikleri şeklinde yanıt vermiş; "öğretim üyesi/arkadaş önerisi", "öğrenci önerisi", "medyada görmek" seçeneklerini tercih eden katılımcı olmamıştır.

Filmleri, "diğer ders materyallerini destekleyen metinler" olarak gören katılımcıların oranı %80 iken, "ayrı birer metin olarak gören"lerin oranı %20'dir. Filmlerin birlikte kullanıldığı materyallerden kitap ve ders notunun kullanım oranları %40 iken, slayt/sunum tercihini seçen katılımcıların oranı %20'dir. Katılımcıların %80'i eğitim materyali olarak seçtikleri filmlerin "ders içeriğini destekleyici işlev taşımasını" beklerken, %20'si "yeni bir bakış açısı/ tartışma başlığı kazandırması"na amaçlamaktadır. Ankete katılan tüm öğretim elemanları, eğitim materyali olarak kullandıkları filmlere ilişkin dönüt aldıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %80'i dönütleri, "derslikte yüzyüze tartışarak" elde ettiklerini belirtirken, dönütleri "yazılı sınav sorusu haline getirerek elde etme" seçeneğine ait oran %20'dir. Tercih edilen film türlerinin "kurmaca", "belgesel" ve "her ikisi de" seçenekleri ile sınırlandırıldığı soruya katılımcıların %80'i "her ikisi de", %20'si "kurmaca" yanıtını verirken, yalnızca "belgesel" türünü tercih eden katılımcı olmamıştır. Her iki yapıım türünü de tercih eden katılımcıların tercih nedenlerine ilişkin görüşlerinden bazıları şöyledir:⁴

Kurmaca filmler dersi destekler nitelikte olsa da farklı tartışmalar da açacağından sınıf ortamında epey işlevsel olmaktadır. Belgesel ise doğrudan konuyla ilgili belge niteliğinde bilgiler sunduğundan öğrencilerin kalıcı olarak öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. (Ö.E. 9) Belli bir türe sıkıştırmak yapılandırmak olur. (Ö.E.12) Her iki türde de iyi örnekler var, iki türden de nitelikli yapımlar izlemelerini tercih ediyorum. (Ö.E.7)

Ders materyali olarak kurmaca filmleri tercih eden katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

Kurmaca filmlerin öğrenciler üzerindeki etkisinin daha yoğun olduğunu düşünüyorum. (Ö.E.16)
Kurmaca sınıf ortamında tartışma açmaya daha uygun. (Ö.E.1)

Öğretim elemanlarının %93,3'ü seçtikleri filmlerin anaakım veya bağımsız yapımlar olmasının tercih sürecinde belirleyici bir faktör olmadığı konusunda mutabakata sahipken, %6,6'sı yapım türünün tercih nedeni olduğunu belirtmiştir. Bu nedenin gerekçelendirilmesine ilişkin açık uçlu soruya verilen yanıtlardan biri şöyledir:

Tercih yapabilmek için öğrenim potansiyeline bağlı olarak karar veriyorum. (Ö.E.7)

Eğitim materyali olarak kullanılan filmlerin temalarına odaklanan açık uçlu soruya verilen yanıtlarda, tercih yoğunluğuna göre sırasıyla, “feminizm”, “kadın hakları”, “toplumsal cinsiyet”, “feminist hareketler”, “kadın”, “kültür”, “gündelik hayat”, “toplumsal cinsiyet rolleri”, “kızkardeşlik”, “ataerkillik”, “sosyal roller”, “şiddet” “aşk”, “toplumsal cinsiyet kalıp yargıları” ve “kadına yönelik şiddet” ifadeleri kullanılmıştır. Ankete katılan öğretim elemanları, “Toplumsal Cinsiyet ve Medya dersinde eğitim materyali olarak kullandıkları veya kullanmayı planladıkları filmleri” ise, *Alien*, *Frida*, *Fried Green Tomatoes/Kızarmış Yeşil Domatesler*, *Iron Jawed Angels/Demir Çeneli Melekler*, *Namus Nedir?*, *North Country/Tek Başına*, *Osama*, *Persepolis*, *Piano*, *Saute ma ville*, *Suffragette/Diren!*, *Thelma and Louise* ve *Volver/Dönüş* olarak sıralamıştır. *Thelma and Louise*, *Suffragette* ve *Fried Green Tomatoes* ankete katılan öğretim elemanlarının eğitim materyali olarak seçtikleri filmlerden en fazla tercih edilenlerdir. İlgili derste eğitim materyali olarak kullanılan filmlerle ilgili bir değerlendirme yapmadan önce onlar hakkında kısaca bilgi vermek gerektiği, bu yolla öğretim elemanlarının tercih nedenleri ile toplumsal cinsiyet temsillerini tartışmada öğrencilerde karşılık bulması amaçlanan etki arasındaki ilişkisinin de açığa çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların en fazla tercih ettiği film olan *Thelma and Louise* (Ridley Scott, 1991), farklı hayatlara sahip iki arkadaşın hafta sonu tatilini anlatır. Sıklıkla feminist film olarak görülmesine karşın, Hayward'ın da belirttiği gibi Hollywood'un ödipal yörüngesinin takipçisidir; film düzen/düzensizlik/yeniden düzen ile iki kadının ömür boyu hapis cezası ve intihar arasındaki tercihleri üzerinden ilerler (Hayward, 2012: 46; Monaco, 2009:260). *Fried Green Tomatoes/Kızarmış Yeşil Domatesler* (Jon Avnet, 1991), kutsal evlilik ve ideal bedene dair dayatmalarla çevrelenmiş Evelyn ile hayatının son günlerini

yaşayan Ninny'nin dostluğu odağında, kadınlığa her dönemde bir varoluş mücadelesi olarak bakmaktadır. En çok tercih edilen filmlerden bir diğeri olan *Suffragette/Diren* (Sarah Gavron, 2015), 1912 İngiltere'sinde oy hakları için mücadele eden kadınların deneyimlerinden ilhamla üretilmiştir. Aynı mücadelenin Birleşik Devletler'deki seyrine bakan *Iron Jawed Angels/Demir Çeneli Melekler* (Katja von Garnier, 2004) gibi, kadınlık deneyimlerini ırk ve sınıf bağlamları üzerinden okumaya imkân tanır.

Şiddet dolu evliliğini sonlandırarak madende çalışmaya başlayan bir kadının işyerinde yaşadığı cinsel tacizin cezalandırılmasını talep ettiği öyküsüyle *North Country/Tek Başına* (Niki Caro, 2005), iki kız kardeşin hayatından yola çıkarak kadın dayanışmasına bakan *Volver/Dönüş* (Pedro Almodovar, 2006) ve 'güçlü/özgür kadınlık' inşasının bedenle, aşkla, kültürle ilişkisini kuran *Frida* (Julie Taymor, 2002); kadınlığı ataerkil aile, annelik, cinsiyetçi iş ortamı, hukuk ve şiddet bağlamlarında okumaya açarlar. Evliliğini erkeklerin kararlaştırdığı Ada'nın hikâyesini konu edinen *The Piano* (Jane Campion, 1993) kadınlığa, Viktoryen dönemin ahlak anlayışı ve sömürgeciliğine odaklanarak yaklaşır. Kadın karakteri bakışın taşıyıcısı haline getirip, gözetlemeciliğin ve arzunun hazzını kadına atfederek egemen sinema kodlarına karşıt bir dil oluşturan (Öztürk, 2000:147-148) filmin, listedeki diğer 'kadın hikâyeleri'nden daha ufuk açıcı bir perspektife sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Farklı dönemlerde Afganistan ve İran'da değişen düzenlere kız çocuklarının gözünden bakan *Osama* (Siddiq Barmak, 2003) ve *Persepolis* (Marjane Satrapi ve Vincent Paronnaud, 2007), dinle şekillenmiş siyasi otoritenin, kadın ve çocukların hayatı üzerindeki etkisini anlatmaktadır. Tercih edilen filmler arasında bilimkurgu türündeki tek yapım olan *Alien* (Ridley Scott, 1979), kadın kahramanı şefkatin sınırlarına hapsedmeyişi ile türünde bir ilki gerçekleştirmiştir. Bordwell ve Thompson'a göre (2012:337), *Alien*'da kadının annelik ile korkusuz bir savaşçı olmak arasında tercihe zorlanmaması kadın hareketinin, beklenmeyen bir türe, bilimkurgu sinemasına etkisidir. Listedeki tek belgesel yapım olan *Namus Nedir?* (Birsan Atakan, Melek Özman, Güzin Sağlam ve Ülkü Songül, 2008), kadınların hayatını tahakküm altına alan kavrama "feminist açıdan bakmayı denemek" amacıyla yola çıkar. Mutfaktaki bir kadının günlük rutinini, özel alan içinde varlığına yabancılaşan kadınlığı tartışmaya açarak anlatan *Saute ma Ville* (Chantal Akerman, 1968) ise, listedeki diğer filmlerden çok daha erken dönemde üretilmiş olmasına karşın, feminist sinema dilini yoğun biçimde etkilemeye devam etmektedir.

Ankete katılan öğretim elemanlarının eğitim materyali olarak tercih ettiklerini söyledikleri bu 14 filmde %21.4'ü bağımsız yapım, %92.8'i kurmaca yapımdır ve sekiz filmin yönetmeni kadındır. Filmlerin odağında varoluş çabaları, kuşatılmaları, direnişleri, dayanışmaları ile kadınların yaşam deneyimleri vardır. Erkeklik ve queer temsilleri anlatının merkezine alan herhangi bir film ise tercih edilmemiştir. Anket sonuçlarına bu açıdan bakıldığında, toplumsal cinsiyet kavramına kadının ikincilleştirilmesi üzerinden yaklaşıldığını, ataerkil iktidar ilişkilerinin hem nesnesi hem öznesi konumunda olan erkeklik deneyimlerinin (Sancar, 2009:11) ötelendiğini söylemek mümkündür. Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde filmlerin eğitim materyali olarak kullanılmasının egemen kadınlık kodlarını reddetme ve direniş

pratiklerini tartışmaya katkı koyan bir derslik deneyimini açığa çıkardığı söylenebilir.

Filmlerin Ders Materyali Olarak Kullanıldığı Toplumsal Cinsiyet ve Medya Derslerine İlişkin Öğrenci Deneyimleri

Bu çalışmada, filmlerin eğitim materyali olarak kullanıldığı Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerindeki derslik deneyimine dair bütünlüklü bir değerlendirme yapabilmek için, materyal kullanımının öğrenciler için ifade ettiği anlamları ortaya çıkarmaya yönelik bir başka anket çalışması daha yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasındaki çalışma grubu, bir ders dönemi boyunca ilgili dersi almış ve başarılı olmuş, çalışmaya gönüllülük ile dahil olan Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcılara dair hiçbir demografik bilgi içermeyen ve ders döneminde filmlerin materyal olarak kullanımı ve bu filmlerin toplumsal cinsiyete ilişkin bakışa etkilerine odaklanan, 1’i açık uçlu olmak üzere, 7 soruluk anket 44 öğrenci tarafından yanıtlanmıştır. Filmlerin ders materyali olarak kullanım sıklığı, yarattığı etki açısından diğer ders materyalleriyle karşılaştırılması, toplumsal cinsiyete ilişkin yeni bir bakış kazanma potansiyeli anketin kapalı uçlu sorularını, izlenen filmlerin odaklandığı düşünülen temalar ise anketin kapalı uçlu sorularını oluşturmaktadır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen ankete dönüş yapmayan ve herhangi bir soruyu yanıtlamayan katılımcı yoktur.

Ankete katılan öğrencilerin tamamı Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde filmlerin ders materyali olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. İlgili derste bir dönemde kaç kez film izlendiğini tespit etmeyi amaçlayan soruya, katılımcıların %72,7’si “4 veya daha fazla kez”, %27,3’ü ise “2 veya daha fazla kez” yanıtını verirken, “1 ya da 2 kez” seçeneğini tercih eden olmamıştır. “Toplumsal cinsiyet kavramını anlamlandırmada filmlerin diğer ders materyallerinden daha etkili olduğunu” düşünen katılımcıların oranı %100’dür. Yine katılımcıların tamamı, “filmlerin ders materyali olarak kullanılmasının kendilerine toplumsal cinsiyet kavramı ve sinemada temsillerine ilişkin farklı bir bakış kazandırdığı” konusunda mutabakata sahiptir. Kazandıklarını düşündükleri yeni bakış açısının yoğunlaştığı fikirlerin sorulduğu ve birden fazla seçeneği tercih etme imkânlarının olduğu soruya katılımcıların %90,9’u “kadınların eşitlik taleplerine ilişkin yeni bir bakış açısı kazandım” yanıtını vermiştir. Aynı soruda “feminizm ve kadın haklarına ilişkin yeni bir bakış açısı kazandım” seçeneğini tercih edenlerin oranı %27,3 iken, “erkekliğin kimlik inşa sürecinin de sancılı olduğuna dair yeni bir bakış açısı kazandım” ve “LGBTİ+’lara yönelik algı ve tutumuma dair yeni bir bakış açısı kazandım” diyen katılımcıların oranları %18,2’dir.

İlgili derste eğitim materyali olarak kullanılan filmlerin odaklandığını düşündükleri temalara ilişkin açık uçlu soruya verilen yanıtlar ise, tercih yoğunluğuna göre sırasıyla, “kadın hakları”, “toplumsal cinsiyet” ve “feminizm” olmuştur. Bu yanıtları, “kadın hareketleri”, “cinsiyetçilik”, “kadın mücadelesi”, “eşitlik”, “ataerki”, “insan hakları”, “emek” izlemiştir. Temaları tanımlarken kavramları tercih etmeyen katılımcıların ifadelerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

Kadının nesneleştirilmesi (Ö. 32)

Kadının mutfağa hapsedilmesi (Ö. 17)
Kadın ve erkeklere yüklenen roller (Ö. 24)
Kadınların, erkeklerin rollerini üstlenmesi (Ö.38)
Kadın=erkek (Ö.2)

Öğrencilerin derslik deneyimlerinin odağında, öğretim görevlilerinin eğitim materyali olarak tercih ettiği filmlerin de etkisiyle, kadınların varoluş mücadelesi ve eşitlik talebi vardır. Ancak öğrenciler ataerkil sistemine erkeklere yüklediği ödevler konusunda da fikir sahibi olmuştur ve dersle ilişkili kavramlara dair kazandıkları bakış, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına yönelik daha bütüncül bir reddediş içermektedir. Katılımcıların tamamı derste izledikleri filmlerin, toplumsal cinsiyet temalı başka filmler izleme ve kavram hakkında daha fazla araştırma yapma ihtimallerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Filmler, öğrenciler için toplumsal cinsiyete dair yeni bir bakış açısı kazanmada diğer ders materyallerinden çok daha etkili olmuştur.

Sonuç

Bu çalışma, Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde filmlerin eğitim materyali olarak kullanımına ilişkin derslik deneyimlerini analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet temsillerinin yeniden üretildiği bir alan olarak sinemaya odaklanılmıştır. Sinema, hem anaakım filmler aracılığıyla egemen toplumsal cinsiyet normlarını inşaaya katkısı hem de üretim aşamalarındaki erkek egemen yapısı ile cinsiyetçi ideolojinin hüküm sürdüğü bir mecradır. Eşitsizliği doğallaştırarak görünmez kılan sinemaya eleştirel bir bakışla yaklaşmak ve egemen sinema pratiklerinin karşısındaki üretimleri tanımak, yeniden üretime katkı koymamak açısından değerlidir. Bu noktada, sektörde üretim yapmak için eğitim alan İletişim Fakültesi öğrencilerinin eleştirel bakış kazanmalarının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kavramları somutlaştırmaya ve bilginin kalıcılığına olumlu etkisiyle diğer eğitim materyallerinden ayrılan filmlerin, Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde kullanılması sayesinde, öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin temel bir bilinç ve cinsiyet temsillerinin egemen söylemle ilişkisini anlamlandırmalarını da sağlayacak olan eleştirel bir bakış kazanmaları mümkündür.

Çalışma kapsamında Toplumsal Cinsiyet ve Medya dersini alan öğrencilerin deneyimlerini açığa çıkarmak amacıyla hazırlanan anketin sonuçları da bu varsayım ile uyumludur. Ancak sonuçlar öğretim elemanlarının filmleri ders materyali olarak kullanma amaçları ile öğrenci deneyimlerinin bütünüyle örtüşmediğini de göstermektedir. Çünkü öğretim elemanlarının %80'i filmleri "diğer ders materyallerini destekleyici metin" ve %20'si "ayrı birer metin" olarak görürken, ankete katılan öğrencilerin tamamı filmleri diğer ders materyallerinden daha etkili bulduklarını belirtmektedir.

Benzer bir sonuç filmlerin olası işlevlerine dair sorularda da açığa çıkmış, öğretim elemanlarının %80'i filmlerin "ders içeriğini destekleyici işlev taşıması"nı ve yalnızca %20'si "yeni bir bakış açısı/tartışma başlığı kazandırması"nı beklerken, çalışmaya katılan öğrencilerin tamamı ders dönemi boyunca izledikleri filmlerle toplumsal cinsiyet kavramı ve sinemada toplumsal cinsiyet temsillerine ilişkin farklı bir bakış kazandıklarını belirtmiştir. Buradan hareketle, Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerinde filmlerin eğitim materyali olarak kullanılmasının öğrenciler

açısından öğretim elemanlarının tercih nedeni ve amaçlarından öte bir anlam taşıdığı görülmektedir. Öğrencilerin yeni bir bakış açısı kazanmada filmlere atfettikleri rol, filmlerin sosyolojik kavramların algılanıp derinleştirilmesindeki işlevini açığa çıkaran (Diken & Lausten, 2010) ve derste kullanımlarının kavram ya da kuramları tartışılabilir hâle getirerek kalıcılaşmasına odaklanan çalışmaların (Çayırıcıoğlu, 2014) sonucuyla paraleldir. Alan yazında, özellikle toplumsal cinsiyet sosyolojisine içkin kavramların algılanışı ve egemen kalıp yargılara yönelik eleştirel bir bakışın gelişmesinde filmlerin derslik deneyimlerindeki rolünü inceleyen çalışmalarla da (Fehim-Kennedy vd., 2011:6-8; Dil, 2017:64) uyumlu bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmanın katılımcısı olan öğrenciler için filmler, ilgili kavramların diğer ders materyallerinden daha etkili biçimde anlamlandırılmasında ve yeni bakış açılarının kazanıldığı bir derslik deneyiminin ortaya çıkmasında en etkin rolü oynamaktadır.

Anket çalışmasında dikkat çeken bir diğer sonuç da filmlerin eğitim materyali olarak kullanıldığı Toplumsal Cinsiyet ve Medya derslerindeki tema ve tartışmaların, öğrenciler ve öğretim üyeleri açısından, ‘kadınların ikincilleştirilmesi’ üzerinde yoğunlaşmış olduğudur. Öğretim üyelerinin eğitim materyali olarak kullandıkları filmlerin temaları olan “kadın hakları” ve “feminizm”, öğrencilerin yeni bakış açıları kazandıklarını belirttikleri temaların da başında gelmektedir. Bu bulgu Fehim-Kennedy ve arkadaşlarının (2011:6) çalışmasında, toplumsal cinsiyet temalı filmlerin öğrenciler tarafından kadının özel alan, ev içi emekle temsil edilişi ve ataerkil sistem tarafından görünmez kılınışıyla ilişkilendirilmesi ile uyumludur.

Bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrenciler, filmlerin temalarını özetledikleri yanıtlarında, kadınların konum ve mücadeleleri konusunda öğretim elemanlarının tercihleriyle örtüşen temalar belirtmiş olmakla beraber, öğretim elemanlarının film tercihlerine yön veren temaların odağında yer almayan başlıklarda, erkeklik inşası ve LGBTİ+’lara yönelik algıda, yeni bakış açıları kazandıklarını da ifade etmişlerdir. Bu bulgu da, toplumsal cinsiyet temalı filmlerin kullanımı ile, öğrencilerin erkeklığe dair eleştirel bakış kazandığını (Fehim-Kennedy vd., 2011) ve egemen erkeklik rollerine dair algının anlamlı biçimde düştüğünü gösteren çalışmalar (Dil, 2017:64) ile uyumludur.

Çalışma grubundan elde edilen sonuçlar, Türkiye gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin keskin biçimde sürdüğü bir ülkede, bu eşitsizliği inşa eden en önemli odaklardan biri olan medya metinlerinin üreticilerini yetiştiren İletişim Fakültelerindeki derslik deneyimlerini yansıtmaları bakımından önem kazanmaktadır. Özellikle öğrenciler açısından bakıldığında bu deneyimin, toplumsal pratikleri anlamlandırmanın aracısına dönüştüğü, cinsiyet eşitsizliğine karşı duyarlılık kazanmanın yanı sıra kendi eylemleri üzerine düşünme ve egemen dışındaki kimliklerle tanışma imkânı sunduğu görülmektedir. Öğrencilerin farklı kültürel arka planlara sahip olduğu ve bu nedenle toplumsal cinsiyet hakkındaki okumaların her öğrencide benzer tartışma olanakları yaratamayacağı düşünüldüğünde, yaşamın yansımaları olarak filmlerin açtığı alan önem kazanmaktadır. Öğrencilerin kavramı anlamlandırmada filmleri daha etkili bulmalarını, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamamanın toplumsal dışlanma ile karşılanmasıyla birlikte düşünmek mümkündür. Toplumsal cinsiyeti filmlerdeki karakterlerin

yolculuğundan hareketle okumak, dışlanma kaygısı ya da travma nedeniyle kendi deneyimini paylaşmak istemeyen öğrenciler için konuşma imkânı yaratması üzerinden de değerlendirilebilir. Türkiye gibi, kadınlığa suskunluk, heteronormative dışı deneyimlere görünmezlik dayatılan ülkelerde, toplumsal cinsiyet temalı filmlerin derslik deneyiminin parçası oluşu, pek çok öğrenci için hayatlarında ilk kez ataerkil kodların dışında tartışabilme potansiyeli taşımaktadır. Filmler, egemen dışı kimlikler için eşit bir derslik deneyimi alanı açarken, ileriki dönemin üreticilerini de ataerkil sinema kodlarının kısıldığı üretimler için donatmakta; sosyal çevreleri ile paylaşacakları günlük pratiklerini dönüştüren bir etki yaratmayı aşarak, medyada toplumsal cinsiyet temsillerinin eşitlikçi bir zemine taşınmasına katkı koyma potansiyeli barındırmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin karşılıklı inşa ve eşitsizlik bağlamında okunma çabası, gerçeklik/doğallık yanlısamasının kırılması için kuşkusuz çok değerli bir adımdır ve kadına yönelik şiddetin her gün arttığı ülkemizde, kadın mücadelelerinin derslik deneyiminin merkezinde yer alması kaçınılmaz bir tercihtir. Fakat ikili normatif düzende gelişen bu eşitsizliği ve ataerkil sistemin yapısını daha bütünlüklü biçimde kavramak için, kitle iletişim araçları ve popüler kültürde incelenmesi ile sabit ve tarih dışı anlamları dışında algılanabilecek erkeklik (Connell: 2012, s.6) ve LGBTİ+ deneyimlerinin de daha fazla tartışılması gereklidir.

Buradan hareketle çalışmanın önerisi, ilgili derslerde gösterilen filmlerin toplumsal cinsiyete dair eleştirel bakışı derinleştirmeye katkı sunabilmesi açısından temalara ayrılarak sınıflandırılmasıdır. Hem kadınlık deneyimlerine hem de eksikli kaldığı görülen kadınlık dışındaki temsillere farklı perspektiflerden bakmayı sağlayabilecek farklı dönem ve coğrafyalarda feminist bir bakışla ve/veya karşı sinema pratiği olarak üretilmiş filmler, erkeklik inşası ve erkeklikler arası hiyerarşi ilişkisini anlamlandırabilecek filmler, LGBTİ+ deneyimler ve heteronormatif kurguya karşı kimlik inşasını anlatan filmler; Türkiye'deki kadınlık deneyimleri ve sinema alanında kadınların varlığını da tartışmaya imkân vermesi açısından ülkemizden kadın yönetmenlerin farklı dönemlerden üretimleri, geleneksel sinemada eril bakışı tartışabilmek adına sinema tarihinde öne çıkan yapımlar ile eşitlik mücadelesini tarihsel biçimde kavramaya yardımcı olma potansiyelleri nedeniyle toplumsal cinsiyet odaklı belgesellerin derslik deneyimine katkı sunabilecek temalar olduğu düşünülmektedir.

Notlar

¹World Economic Forum, Global Gender Gap Report 2021. Erişim Adresi: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

²İlgili belge Yükseköğretim Kurumu'nun web sitesinden Şubat 2019'dan sonra kaldırılmıştır.

³Bu metaforunda, karanlık mağarada bulunan tutsaklar yüzleri duvarlara dönük, hareketsiz biçimde otururlar. Arkalarında, yüksekte yer alan meşalenin yardımıyla duvarlardaki gölgeleri görürler. Gördükleri aslında kendi gölgeleridir ve zamanla gerçekliğin bu gölgeler olduğuna inanarak mağara dışında bir yaşam olduğuna ihtimal veremez hale gelirler (Erdoğan, 1993:32).

⁴Katılımcılara dair özel ifadelere yer verilirken, anket formlarının sıralamasına göre kodlama yapılmış ve öğretim elemanları Ö.E.1, Ö.E.2...., öğrenciler ise Ö.1, Ö.2... şeklinde ifade edilmiştir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Başboğaoğlu, U. (2011). Öğretim Sürecinde Kullanılan Araçlar ve Görsel- İşitsel Araçlar. İçinde Demirel Ö. & Altun E. (Der.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* Ankara: Pegem Akademi: 67-85.
- Birkök, M.C. (2008). Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Eğitimde Alternatif Medya Kullanımı: Sinema Filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2):1-12.
- Bordwell, D. & Thompson, K. (2012). *Film Sanatı Bir Giriş*. (Çev. Emrah Suat Onat & Ertan Yılmaz). Ankara: De Ki Yayıncılık.
- Büker, S. (1996). “Kuram mı? Yorum mu?”. İçinde Büker S. (Der.), *Film Dili: Kuramsal ve Eleştirel Eğilimler* İstanbul: Kavram Yayınları:166-170.
- Büker, S. (2000-2003). Ankara Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon Sinema Bölümü, Film Analizi ve Yorum Dersi Yayımlanmamış Ders Notları.
- Cangöz, İ. (2013). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ve Cinsiyetçi Şiddetle İlgili Görüşleri. *İleti-ş-im Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 19: 41-64.
- Çayırıcıoğlu, D. (2014). *Sosyolojide Sinema Filmlerinin Eğitsel Araç Olarak Kullanılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Connell, R. (2012). Masculinity Research and Global Change. *Masculinities and Social Change*, 1(1): 4-18.
- Çelik, L. (2011). Öğretim Materyallerinin Hazırlanması ve Seçimi. İçinde, Demirel Ö. & Altun E. (Der.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi: 27-66.
- Demirel, Ö. & Yağcı, E. (2011). Eğitim, Öğretim Teknolojisi ve İletişim. İçinde, Demirel Ö. & Altun E. (Der.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi:1-25.
- Diken, B. & Laustsen C.B. (2010). *Filmlerle Sosyoloji*. (Çev. Akın S.). İstanbul: Metis.
- Dil, K. (2017). İnteraktif Yöntemlerin Öğrencilerdeki Toplumsal Cinsiyet Farkındalığına Etkisi: “Toplumsal cinsiyet ve Türkiye’de kadın” Dersi Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10): 57-69.
- Dyhouse, C. (2015). *Gösteriş Kadınlar, Tarih, Feminizm*. (Çev. Akın D.). İstanbul: Can Yay.
- Erdoğan, N. (1992). *Sinema Kitabı*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Erdoğan, N. (1993). *Seyirci ve Sinema*. Ankara: A126 Yayınları.
- Fehim-Kennedy N., Senses, N. & Ayan, P. (2011). Grasping the Social through Movies. *Teaching in Higher Education*, 16(1): 1-14

- Göğüş-Tan, M. (2018). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları. Erişim adresi: <http://ceidizleme.org/medya/dosya/75.pdf>. Erişim Tarihi: 18/01/2020.
- Hayward, S. (2012). *Sinemanın Temel Kavramları*. (Çev. Kutay U. & Çavuş M.). İstanbul: Es Yayınları.
- Monaco, J. (2009). *Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Dili, Tarihi ve Kuramı*. (Çev. Yılmaz E.). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Mulvey, L. (2019). Görsel Haz ve Anlatı Sineması. İçinde, Büker S. & Topçu G.Y. (Der.), *Sinema: Tarih-Kuram-Eleştiri* (Çev. Abisel N.), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları: 201-218.
- Nowell-Smith, G. (2003). *Dünya Sinema Tarihi*. (Çev. Fethi A.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ryan, M. & Kellner, D. (2010). *Politik Kamera Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*. (Çev. Özsayar E.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Öztaş, S. (2007). Tarih Öğretimi ve Filmler: Tarih Öğretiminde Film Kullanılmasının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Öztürk, S.R. (2000). *Sinemada Kadın Olmak: Sanat Filmlerinde Kadın İmgeleri*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Patton, M.Q. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Saylan, F. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. İçinde, Saylan F. (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınları:19-76.
- Scott, J.W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. (Çev. Kılıç A.T.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkekler Değişen Erkeklikler*. (Çev. Ersoy V.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Smelik, A. (2008). *Feminist Sinema ve Film Teorisi ve Ayna Çatladı*. (Çev. Koç D.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Tan, M. (2008). Eğitim. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İçinde *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset Raporunun Güncellenmesi*. İstanbul:TÜSİAD: 23-112. İnternet adresi: <https://tusiad.org>. Erişim Tarihi: 18/02/2020
- Yakar-İnce, H.G. (2013). Sinema Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 19: 21-36.

- Yalın, H.İ. (2012). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara:Nobel Akademik Yay.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yay.
- Yıldırım, İ.E., Ergüt, Ö. & Camkıran, C. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Konusundaki Farkındalığın Belirlenmesine Yönelik Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2: 37-46.

Angela McRobbie (2020). *Feminism and the Politics of Resilience: Essays on Gender, Media and the End of Welfare (Feminizm ve Direnme Siyaseti: Toplumsal Cinsiyet, Medya ve Refahın Sonuna Dair Denemeler)*. Polity Press. 153 pages. ISBN-13: 978-1509525072 and ISBN-10: 1509525076

Angela McRobbie is an academic renowned for her British cultural theory, feminism, and media studies. She has authored numerous books and academic articles on these topics. Her most famous work is her book titled "The Aftermath of Feminism: Gender, Culture, and Social Change" published in 2008. She focuses on popular culture, issues such as the problems of young and modern women. In 2017, the British Academy elected her as a Fellow. The book discussed in this review was published in 2020 and it consists of 159 pages, has an introductory part, and 4 essay parts. There are more important arguments in the first two essays as they analyze how neoliberalism and media affected feminism in the UK after the 20th century. As women became more employed than over the past decades, media and neoliberal policies have begun to emphasize more successful women at work and home with a fit body because working women would have been contributing to the economy. Since women's participation in the workforce means more production, employment, welfare, etc., women will have important contributions to economic development. There is a win-win situation between neoliberal policy advocates and feminists. However, as the author argued, women's right to work, which feminism defends, has increased the competition among women in the neoliberal system and has made the hierarchical distinction based on class, race, and ethnicity evident because neoliberal policies mostly targeted white middle-class women. Therefore, the chore was burdened to immigrant or black working-class women (p.6). A neo-liberal discourse based on high performance has conveyed this concern to women by emphasizing the importance of diligence at work, a good marriage (professional wife), and planning for successful motherhood. McRobbie calls this neoliberal leadership feminism. When both parents go to work, situations of childcare, how the child should grow up are revealed. As a solution to this issue, as suggested by Riley, socialized childcare kindergarten was suggested. This system has three advantages: 1) women could be employed in this kindergarten 2) children might gain social skills 3) women would get rid of exclusive motherhood because it was a kind of unpaid slavery role (p.25). For women to fully participate in the labor market, there need to be comprehensive and well-managed childcare and after-school care programs (p.27). This suggestion is very important as it expands the choice of women because many women inadvertently give up their job after being a mother or give up the idea of having children for their career, despite their willingness. Even when the mother takes paid leave to raise her child, another person may be employed temporarily during this period.

As for the relationship between media and feminism, the author discusses how women's lives are shaped by media genres such as women's magazines and

television programs and what she called 'visual media governmentality'. In terms of visual media governmentality, she combined gender and the specific dimension of media such as magazines or TV programs into Foucault's biopolitical model of government (p.34). According to this model, the state controls or governs the body of the society that leads to guidance for middle-class young women's career and domestic lives. Known for her various studies on women's magazines before, McRobbie emphasizes in this book that such women's magazines expose women to the effects of being successful in business and home life and having a fit body. Authors such as Foucault and Donzelot drew attention to sexuality's surveillance of the female body but did not mention the influence of women's magazines on sexuality, women's health. Topics such as cleanliness, hygiene, good housekeeping, and later fashion, beauty, and courtship are covered in these magazines (p.29). McRobbie argues that lower-class or working-class women who read these magazines also envied this middle-class lifestyle and moved away from their way of life. Since women were exposed to this lifestyle, they began to plan their own lives accordingly (p.30-31). Some issues need further investigation such as how many women read these magazines or even if they do, how much are they affected? Also how those lower-class women can afford to read those magazines? Maybe she makes the mistake of over-generalizing the results of her analysis.

Another key argument of McRobbie is the emergence of new feminism since 2008. McRobbie proposes the 'perfect-imperfect-resilience', or 'p-i-r' which is a formula that manages change in the light of new feminist activism. A good career, home life, motherhood, which she calls perfect; what is imperfect is scope for criticizing these ideals and moving away from them; and finally, methods that have become the therapeutic tool for resilience, healing, and repair. P-i-r has worked in harmony with capitalism, inasmuch as that the challenges on the road to perfection were shared among women through the media. Especially famous women have done this frequently. In this way, they have learned to heal their wounds and created resilience, and integrated into the system. Online campaigns, organizations, and the media have had a lot of influence on this transformation as young women can clearly express their experiences on gender inequality and injustices. They have now more opportunities to learn about their bodies and sexuality from magazines and media (p.48-49). The author raises a key question here; how to understand the deterioration in eating and mental health of young women despite these positive aspects. Nancy Tucker determined that the reason for mental health deterioration was due to an overemphasis on success (p.45). Here, she integrates some psychoanalytic factors to the analysis such as criticisms and insults on ourselves and comparing ourselves to others in a Freudian term super-ego which aims for perfection. Especially a tendency to self-hate was seen among young women because of gender asymmetry in consumer culture and women's magazines also played a role in this. It is also revealed how the wounds caused by perfection are healed by resilience. Mental and physical problems may occur in women who do not reach perfection (p.54). In this regard, studies

and publications have been made on how to overcome the problems opened by the imperfect through resilience in various ways in the media and popular culture. Resilience's role here is to show how to tolerate disappointment, not to expect too much success, love, happiness (p.55). As a result, while perfect or imperfect women were forced to be resilient within the neo-liberal system, the inability to change the system itself created dominance over women. Therefore, with the p-i-r model, it is explained how the neo-liberal system fills the gap between feminism and how it harms women.

In brief, this book has contributed significantly to the literature in analyzing women's magazines, how neoliberal policies affect women's lifestyles, and class differences among women. This book provides a comprehensive thinking guide for current feminist issues in the UK. I recommend this book to academics who are interested in neoliberalism and feminism, and writers of women's magazines. The book makes us think more deeply about the issue of equality. When considering gender equality, it is necessary to consider the class differences within women. Also, how and by whom will the rules, norms, laws of this equality come about? It leads to a further discussion of the concepts of equality and justice over gender. Lastly, analyzes in the book raise awareness about the events and objects we encounter in our daily lives.

References

McRobbie, A. (2020). *Feminism and the Politics of Resilience: Essays on Gender, Media and the End of Welfare*. Polity Press.

Çağatay Burcu (M.A Student)
Ankara Social Science University
Department of Political Sciences
E-posta: cagatayburcub@gmail.com
ORCID No: 0000-0003-1446-3252.

Feminist Akademisyenlik: Siyah Akademisyenler¹- bell hooks

Çeviren: Elif Ertem*

İlk feminist kitabım *Ben Kadın Değil Miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm'i (Ain't I a Woman: Black Women and Feminism)* yazdıktan bu yana yirmi yıldan fazla zaman geçti. Erkek egemen bir evde büyüyen birçok erken gelişmiş kız gibi, cinsiyet eşitsizliğinin önemini erken yaşta anladım. Günlük hayatımız ataerkil dramla doluydu - erkek egemenliğini sürdürmek için zorlama, şiddetli cezalandırma, sözlü taciz. Küçük çocuklar olarak babamızın erkek olduğu için annemizden daha önemli olduğuna anladık. Bu bilgi, annemizin verdiği herhangi bir kararın babamızın yetkisi tarafından reddedilebileceği gerçeğiyle pekiştirildi. İrk ayrımcılığı sırasında büyüdüğümüz için tamamen siyahların olduğu bir mahallede yaşadık, siyahların okullarına gittik, siyahların kilisesine gittik. Tüm bu kurumlarda siyah erkekler, siyah kadınlardan daha fazla güç ve otoriteye sahipti. Sadece üniversiteye girdiğimde siyah erkeklerin sözüme ona "iğdiş edildiğini", köleliğin travmasının esas olarak siyah erkeklerin yaşadığını, erkeklik ayrıcalığının ve iktidar haklarının ellerinden aldığını, tam anlamıyla "erkekliği" gerçekleştirmelerinin engellediğini öğrendim. Beyaz adamları küçük evcil hayvanlar gibi takip eden alçakgönüllü Stepin Fetchit², kısırlaştırılmış siyah adamların anlatıları, aklımda beyaz fantezinin, ırkçı hayal gücünün malzemesiydi. Büyümemin gerçek dünyasında, ataerkil otorite konumundaki siyah erkeklerin, kurumsallaşmış cinsiyetçiliği destekleyen erkek iktidar biçimlerini uyguladıklarını görmüştüm.

Bu deneyimsel gerçeklik göz önüne alındığında, ağırlıklı olarak beyaz bir üniversiteye gittiğimde, siyah toplumsal ilişkileri karakterize eden bir cinsiyet ayrımı olmadığını varsayan sosyoloji ve psikoloji gibi çeşitli disiplinlerden bilimsel çalışmaları okuduğumda şok oldum. Lisans yıllarımda ortaya çıkan feminist hareketle haşır nesir olan biri olarak, Kadın Çalışmaları derslerini sunulduğu an aldım. Yine de, siyah deneyimi hakkındaki ezici cehalet beni bir kez daha şaşırttı. Beyaz kadın profesörlerin ve öğrencilerin siyah yaşamdaki cinsiyet farklılıklarından habersiz olmalarından- sadece beyaz kadınlardan söz ederken "kadınların" statüsü ve deneyimlerinden bahsetmelerinden rahatsız oldum. Bu sürpriz öfkeye dönüştü. Onlar beyaz paradigmatları yansıtmalar bile ya da beyaz kadın kimliğinin ve statüsünün siyah kadınlardan farklı olduğu konusunda bile, ırkçılığa rağmen siyahlarda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin siyah erkek otoritesini sürdürmek için nasıl inşa edildiğine dair bilgi ve bilgiyi paylaşmaya çalışırken çabalarımın göz ardı edildiğini gördüm.

*Arş.Gör. Elif Ertem, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye. E-posta: elifertem.metu@gmail.com. ORCID No: 0000-0002-2981-6236.

Translation

Submission date : 6 October 2021

Acceptance date : 15 November 2021

302-9916©2021 emupress

Çeviri

Gönderim tarihi: 6 Ekim 2021

Kabul tarihi : 15 Kasım 2021

Yaşadığım deneyimin kanıtlarını belgelemek için bilimsel materyal arayışında, ya siyah yaşamdaki toplumsal cinsiyet farklılığına hiç odaklanılmaması ya da birçok siyah kadın evin dışında çalıştığı için toplumsal cinsiyet rollerinin tersine döndüğü şeklindeki zımnı varsayım karşısında şaşkına dönmüştüm. Akademisyenler genellikle yalnızca siyah erkek deneyiminden bahsederken siyah deneyiminden bahsettiler. Önemli bir şekilde, “kadınlar” hakkında konuşulduğunda, beyaz kadınların deneyiminin tüm kadın deneyimlerini temsil edecek şekilde evrenselleştirildiğini ve “siyah insanlar” hakkında konuşulduğunda, siyah erkeklerin deneyiminin referans noktası olduğunu buldum. Hayal kırıklığına uğramış bir şekilde, ırkçı ve cinsiyetçi önyargıların siyah deneyimiyle ilgilenen tüm akademisyenlerin kadın deneyimiyle şekillendirme ve bilgilendirme yollarını sorgulamaya başladım. Bu önyargıların, siyah kadınların farklı deneyimleri hakkında çok az bilginin olduğu veya hiç olmadığı bir durum yarattığı açıktı. Beni *Ain't I a Woman*'ı araştırmaya ve yazmaya motive eden bu kritik boşluktu. Yıllar sonra, feminist eser yayıncılarının feminist bilim alanında "ırk"ın hem uygun hem de pazarlanabilir bir konu olduğunu kabul etmelerinin ardından yayınlandı. Bu kabul ancak beyaz kadınlar ırk ve toplumsal cinsiyet meselelerine ilgi göstermeye başladığında geldi.

Çağdaş feminist hareket ilk başladığında, siyah kadınların feminist yazıları ve araştırmaları çığır açıyordu. Celestine Ware, Toni Cade Bambara, Michele Wallace, Barbara Smith ve Angela Davis gibi siyah kadınların yazılarının tümü, feminist çalışmalardaki göze batan ihmalleri dile getirmeye, tanımlamaya, onlarla konuşmaya ve siyah kadın varlığının silinmesine karşı konuşmaya çalışan eserlerdi. Bu ilk yıllarda, beyaz kadınlar, özellikle kendi gerçekliklerine, gömülü beyaz kadınların tarihinin geri kazanılmasına, toplumsal cinsiyet farklılıklarının sosyal olarak inşa edildiği sayısız yolu, eşitsizliğin kurumsallaşmasını gösterecek belgeye dayalı kanıtlara değinen feminist bilginin büyümesini ve gelişmesini gayretle teşvik ediyorlardı. Yine de, siyah kadınların özgül gerçekliklerine hitap edecek bir feminist bilim topluluğu yaratmak için eşzamanlı bir kolektif çaba yoktu. Siyah kadın aktivistler, akademisyenler ve yazarlar tekrar tekrar kendilerini feminist hareket içinde izole edilmiş halde buldular ve çoğu zaman “kadın” kategorisini yapı bozuma uğratmanın ya da ırk üzerine bir söylemi feminist bilime dahil etme girişimlerinin tehdidi altında yanlış yönlendirilmiş beyaz kadınların hedefi oldular. O günlerde, benim ve diğer siyah kadınların çalışmalarının, feminist bilim üretiminde siyahların ve kesinlikle siyah kadınların daha fazla katılımını sağlayan bir katalizör görevi göreceğini hayal ettim. Ama durum böyle değildi. Çoğunlukla, birçok beyaz kadınla birlikte siyahlar, feminist politikaya bağlı olan siyah kadınlardan şüpheleniyorlardı.

Siyahların feminizm üzerine söylemi, genellikle siyah kadınların kendimizi “beyaz feminist” harekete dahil edip etmemeleri gerektiğine dair bitmek bilmeyen tartışmalarla sınırlıydı. Önce siyah mıydık yoksa kadın mıydık? Feminist teorinin gelişimine eleştirel müdahaleler yapmaya çalışan az sayıdaki siyah kadın akademisyen olarak, beyaz feministlere öncelikle beyaz veya ayrıcalıklı sınıflardan olmayan kadınların gerçeklerini dikkate almayan, feminist

bilimi çarpıtan ırkçı önyargılara dikkat çektiğimizde, hedefte olduğumuzu "kanıtlamak" zorunda kaldık. Bu strateji dinleyici kazanmak için gerekli olsa bile, enerjimizi yoğun bir şekilde siyahi deneyime feminist bir bakış açısıyla bakacak bir bilim topluluğu yaratmaya odaklanabileceğimiz bir iklim yaratmaya yoğunlaştırmadığımız anlamına geliyordu. Feminist hareket içindeki ırkçılığa bu kadar çok dikkat çekerek veya siyah izleyicilere bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği sisteminin siyah hayata nüfuz ettiğini kanıtlayarak, enerjimizi hiçbir zaman feminist düşüncüyü diğer siyahları, siyah deneyimi hakkındaki entelektüel anlayışımızı aydınlayabilecek ve geliştirebilecek bir bakış açısı olarak görmeleri için davet etmeye yöneltmedik. Görünüşe göre feminist siyasette aktif olan tek tek siyah kadınlar genellikle bir kaya ile zor bir yer arasında kalmıştı. Beyaz feministlerin büyük çoğunluğu, kurumsallaştırmaya çalıştıkları feminist paradigmaları sorgulamamızı hoş karşılamadı; aynı şekilde, birçok siyah insan feminist siyasete dahil olmamızı bir ihanet hareketi olarak gördü ve çabamızı reddetti.

Feminist çevrelerde karşılaştığımız ırkçılığa rağmen, feminist teoriği ve pratiği benimseyen siyah kadınlar, yeni kişisel gelişim biçimleri deneyimlediğimiz için kararlı ve ilgili kaldılar. Biz anlamıştık ve siyah topluluklarda feminist siyaseti onaylamaya yönelik bir cinsiyetçilik eleştirisinin ve örgütlü çabaların kadınlar ve erkekler için ne kadar özgürleştirici olabileceğini şimdi anlıyoruz. Başlangıçta cinsiyetçilik, siyah yaşamdaki toplumsal cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan vurguya yanıt veren büyük siyah izleyicileri olan Michele Wallace ve Ntozake Shange gibi siyah kadın düşünürler ve yazarlar, diyalog kurmaya istekli olmayan düşman siyah izleyicilerle karşı karşıya kaldılar. Siyah halkın çalışmalarına verdiği tepkiye tanık olan birçok siyah kadın yazar, feminist düşünceye bağlı kalmanın onları siyah topluluklardan sonsuza kadar uzaklaştıracağından korkuyordu. Siyah kadınların feminist harekete dahil olması gerektiği fikrine yanıt veren birçok siyah insan, bizim özgürlüğümüzün işaretinin evin dışında çalışmamız olduğu konusunda zaten "özgür" olduğumuzda ısrar etti. Elbette bu düşünce tarzı, cinsiyetçilik ve erkek egemenliği konularını tamamen görmezden geliyor. O zamanki egemen retorik, beyaz üstünlükçü ataerkillik içinde siyah erkeklerin tamamen "mağdur edilmesi" konusunda ısrar ettiğinden, çok az siyah insan, cinsiyetçiliğin ve kurumsallaşmış ataerkinin gerçekten de siyah erkeklere göreceli de olsa, ırkçı baskıya rağmen bozulmadan kalan güç biçimleri sağladığında ısrar eden feminist düşüncenin bu boyutuyla ilgilenmeye istekliydi. Böyle bir kültürel ortamda, feminist teori ve bilim yaratmakla ilgilenen siyah kadınlar, dikkatlerini akıllı bir şekilde aralarındaki ilerici insanlara, eleştirel cinsiyet sorunlarını feminist bir bakış açısıyla siyah yaşama entegre etmeye açık beyaz kadınlara odakladılar.

Feminist hareket ilerledikçe, "kadın" kategorisinin evrenselleşmesine meydan okumaya cesaret eden siyahi kadınlar ve beyaz olmayan kadınlar, feminist bilim alanında bir devrim yarattı. Daha önce feminist akademisyenlerin kadınların statüsü hakkında konuşma biçimlerini yeniden düşünmeye direnen birçok beyaz kadın, şimdi eleştirilere cevap verdi ve cinsiyet hakkında daha karmaşık bir şekilde konuşabileceğimiz ve ırk ve sınıf

tarafından üst belirlenen kadın statüsündeki farklılıkları kabul edebileceğimiz eleştirel bir iklim yaratmak için çalıştı. İronik olarak, bu büyük müdahale daha fazla siyah kadını feminist çalışma yapmaya zorlayan bir katalizör görevi görmedi. Şu anda, siyah kadınlardan daha fazla beyaz kadın, ırkı içeren feminist bir bakış açısından bilim yapıyor. Bunun nedeni, birçok akademik siyah kadının feminist politika ve feminist bakış açıları konusunda kararsız kalmasıdır. Sandra Bartky, "*Toward a Phenomenology of Feminist Consciousness* (Feminist Bilincin Fenomenolojisine Doğru)" adlı makalesinde, "feminist olmak için önce *bir* olmak gerekir." diyerek taşı gediğine koyuyor. Bize sadece cinsiyeti düşünmenin ya da kadınlık durumuna ağlamanın "feminist bilincin bir ifadesi olması gerektiğini" hatırlatıyor. Gerçekten, pek çok siyah kadın akademisyen, feminist düşünceye olan bağlılığını kasıtlı olarak reddederken bile dikkatleri cinsiyete odaklamayı seçti. Feminist hareketin siyah kadınların hayatlarını gerçekten anlamlı bir şekilde değiştirip değiştirmeyeceğinden emin değillerdi, feminist bir bakış açısı benimsemeye ve öne sürmeye istekli değillerdi.

Siyah kadınların feminist bilim üretimine katılımını kısıtlayan bir başka faktör de kurumsal kazanımların olmamasıydı. Feminist harekette aktif olan birçok akademik beyaz kadın kaynakları, yayınları, işleri vb. Paylaşan bir halk ağının parçası olurken, siyah kadınlar genellikle bu döngünün dışında kalıyordu. Bu, özellikle iyi karşılanmayan feminist akademisyenleri oluşturan bireysel siyah kadınlar için geçerliydi. Çalışmamın ilk aşamalarında, eserim ırk ve ırkçılığa odaklanması nedeniyle sık sık beyaz kadın akademisyenlerce tehdit olarak algılandı. O günlerde (şimdi olduğu gibi) ödüllendirilmekten ya da değer verilmekten çok uzak, feminizm için bir tehdit olarak algılandım. İrk dışındaki konularda feminist bir bakış açısıyla konuşmaya cesaret ettiğimde daha da tehdit ediciydi. Genel olarak, akademinin kurumsallaşmış ırkçılığı ve cinsiyetçiliği tarafından zaten ciddi şekilde marjinalleştirilmiş olan siyah kadın akademisyenler, ya kariyer hareketliliği ya da kişisel refah nedenleriyle feminist politikaya açık bir şekilde bağlılık beyan etmelerinin kendileri için avantajlı olduğuna hiçbir zaman tam olarak ikna olmadılar. Birçoğumuz kariyerlerimizi ilerletmek için siyah erkek akademisyenlerle ağlara güveniyoruz. Bazılarımız feminist bir bakış açısı talep etmenin bu müttefikleri yabancılaştıracağını hissetti ve hala hissediyoruz. Siyah kadınları feminist bilim üretmekten caydıran birçok faktöre rağmen, bu tür çalışmalar için ödül sistemi son zamanlarda genişledi. Feminist teoride çalışmak, akademik olarak meşru görülüyor. Her zamankinden daha fazla siyah kadın akademisyen, toplumsal cinsiyete odaklanan çalışmalar yapıyor. Yavaş yavaş çoğumuz feminist bilim yapıyoruz. Edebiyat eleştirisi, siyah kadın akademisyenlerin feminist bir sese sahip çıkmalarına en çok izin veren yer oldu. Çoğu feminist edebiyat eleştirisi, siyah yaşamdaki toplumsal cinsiyet sömürü ve baskı biçimlerini açığa çıkaran siyah kadın kurgu yazarlarının çalışmalarına yanıt verdi; bu literatür benzeri görülmemiş bir ilgi görüyordu ve onun hakkında eleştirel bir şekilde konuşmak riskli bir eylem değildi. Bu çalışmalar feminist kaygılara işaret ediyordu. Bu tür

endişeler hakkında yazan siyah kadınlar, genellikle feminist bir bakış açısı iddia etmek zorunda kalmadan bu endişeleri ele alabilirdi. Alice Walker ve Ntozake Shange gibi yazarların kurguları, siyah kadınların kurgusal olmayan feminist yazılarından çok, çeşitli siyah topluluklarda toplumsal cinsiyet ve feminizm hakkında şiddetli eleştirel tartışmalara yol açan bir katalizör görevi gördü. O zamanlar, kurgusal olmayan feminist yazılar çoğunlukla siyah okurlar tarafından görmezden geliniyordu. (Michele Wallace *Black Macho* ve *The Myth of the Superwoman* benzersiz bir istisnaydı.) Beyaz kadın akademisyenler, genellikle toplumsal cinsiyete odaklanan ya da feminizme atıfta bulunan edebi eleştiri yapan siyah kadınları kabul ediyorlardı, ama yine de feminist teori alanını eleştirel alanları olarak görüyorlardı. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, siyah edebiyat eleştirmenlerinin çalışmaları ilgi gördü ve bazen beğeni topladı. Hazel Carby, Hortense Spillers, Beverly Guy-Sheftall, Valerie Smith ve Mae Henderson gibi siyah kadın akademisyenler edebiyat biliminin üretiminde feminist bir bakış açısı kullandılar. Siyah kadınların feminist bir bakış açısından gelişen edebi eleştirilerine rağmen, siyah kadın akademisyenler çoğunlukla çalışmalarını feminist bir bağlama yerleştirmeden toplumsal cinsiyet sorunlarına odaklandılar. Rosalyn Terborg Penn, Deborah White ve Paula Giddings gibi tarihçiler, siyah kadın deneyiminin gömülü bilgisini geri getirmeyi amaçlayan kritik projeleri seçtiler. açık bir şekilde feminist düşünceyle bir ilişki konusunda ısrarcı olmasa da, çalışmaları ve diğer birçok siyah kadın tarihçinin çalışmaları genişledi ve siyah deneyimin toplumsal cinsiyete dayalı doğasına ilişkin anlayışımızı genişletmeye devam ediyor. Diğer disiplinlerde de benzer bir model geliştirilmiştir. Bunun anlamı, kendisini açıkça feminist olarak adlandırmasa da toplumsal cinsiyeti artıran feminist bir bilim meselesi etrafında inşa edilmiş çok sayıda çalışmanın olmasıdır.

Açıktır ki, çağdaş feminist hareket, toplumsal cinsiyet temelli bilimin akademik olarak meşrulaştırılması için gerekli kültürel çerçeveyi yarattı: umut, bu çalışmanın her zaman feminist bir bakış açısıyla ortaya çıkmasıydı. Tersine, böyle bir bakış açısından ortaya çıkmayan toplumsal cinsiyet üzerine çalışma, kendisini feminizmle kararsız, hatta sorunlu bir ilişki içinde konumlandırıyor. Böyle bir çalışmaya güzel bir örnek, Deborah White'nin *Ar'nt I a Woman* adlı eseridir. *Ain't I a Woman*'dan sonra yayınlanan bu çalışma, ister kasıtlı olsun ister olmasın, çalışmamın kölelikteki siyah kadınların konumunu yeniden düşünme konusundaki endişelerini yansıtıyordu. (White benim çalışmalarımı hiç atıfta bulunmuyor- bu sadece önemli olan bir gerçek çünkü feminist siyasetten herhangi bir şekilde bahsedilmemesiyle örtüşüyor.) Gerçekten de, beyazların çalışması, kadınların çalışmalarını feminist bir bağlam içinde çerçeveyeleyen, disiplinler arası geleneksel olmayan akademik çalışmayı düzeltici olarak okunabilir. White, çalışmalarını politik olarak tarafsız bir bilim olarak sunar. Yine de feminist bakış açısının veya referansların yokluğu, feminist hareketin ve feminist bilimin yarattığı sorunları ve izleyici kitlesini kendine mal etse bile, bu tür çalışmaları açıkça meşrulaştırmıyor ve geçersiz kılıyor. Tarihimizi

belgelemek için çok az sağlam akademik olgusal çalışma yapıldığı düşünülduğünde, White'ın çalışması, birçok siyah kadın akademisyenin feminist düşünceyle sahip olduğu belirsiz ilişkiyi açığa vursa da çok önemli bir katkıdır.

Bu belirsizlik birçok siyah erkek düşünürün bariz anti-feminizm özelliği ile birleştiğinde, siyah bilim insanlarının toplu olarak feminist çalışmanın sürekli üretimini kucaklaması ve desteklemesi için olumlu bir ortam yaratmıyor. Her ne kadar siyah akademisyenler hala bu çalışmayı yapmayı seçseler ve henüz yeni mezun öğrenciler çalışmalarını feminist bir bağlama yerleştirmeye cesaret etseler bile, kolektif desteğin olmaması, siyah yaşamları feminist bir bakış açısıyla incelemenin neden önemli olduğunu siyahlara öğretecek eleştirel bilinç için eğitimin tam olarak oluşturulmaması sebebiyle bu girişimler başarısızlıkla sonuçlandı. Bir bütün olarak kültürdeki mevcut anti-feminist tepki, feminist bilime verilen desteği baltaladı. Siyah feminist bilim, akademide her zaman marjinalleştirildiğinden, mevcut akademik hegemonyanın yanı sıra feminist ana akıma da marjinal kaldığından, bu tür çalışmaların siyahi deneyimiyle ilgili tarafsız bir tartışma için çok önemli olduğuna inanan bizler, eleştirel bilinç için eğitime çabalarımızı yoğunlaştırmalıyız. Feminist siyaset konusunda hâlâ kararsızken toplumsal cinsiyet meseleleri üzerinde çalışmaya başlayan ve şimdi hem farkındalıkları hem de sorumlulukları bakımından büyüyen siyah kadın akademisyenler, düşüncelerindeki değişiklikleri alenen tartışmaya istekli olmalılar.

Notlar

- ¹ *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom* (1994, Routledge) eserinin "Feminist Scholarship, Black Scholars" (ss: 119-127) bölümünün çevirisidir
- ² Stepin Fetchit, başarılı bir film kariyeri olan ilk Siyah aktör olarak kabul edilen Jamaika ve Bahama kökenli Amerikalı bir komedyen ve sinema oyuncusu (ç.n.)

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar
In alphabetical order/Alfabetik sırayla

Articles/Makaleler

Prof. Aslıhan Doğan-Topçu
Mersin University
Mersin-Turkey

Bahar Aldanmaz-Fidan
(PhD. Candidate)
Boston University
Boston -USA

Prof. Dilek Yelda Kağnıcı
Ege University
İzmir-Turkey

Rsch.Asst. Gözde Gümüüşçağlayan
Ege University
İzmir-Turkey

Assit.Prof. Hatice Yeşildal
Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Işıl Kızılırmak (PhD. Candidate)
Mersin University
Mersin-Turkey

Prof. İncilay Cangöz
Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Prof. Mary Lou O'Neil
Kadir Has University
İstanbul-Turkey

Mehmet Uzun, (PhD. Candidate)
Ege University
İzmir-Turkey

Assit.Prof. Özlem Özmen-Akdoğan
Muğla Sıtkı Koçman University
Muğla-Turkey

Prof. Serap Suğur
Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Assoc.Prof. Temmuz Gönc-Şavran
Anadolu University
Eskişehir-Turkey

Book Review/Eser Tanıtımı

Çağatay Burcu (M.A Student)
Ankara Social Sciences University
Ankara-Turkey

**Activities, Notes, Translation
and Reports/ Kadın
Çalışmaları ile İlgili
Etkinlikler, Notlar, Çeviriler
ve Raporlar**

Rsch.Asst. Elif Ertem
Middle East Technical University
Ankara-Turkey

**Kadın / Woman 2000- Journal for Women' Studies (JWS)
Notes for Contributors**

General Principles

Please read the Publication Policy before sending a letter to JWS.

- Make sure that you satisfy the following conditions:
- The manuscript has not been published before,
- The composition of the manuscript complies with the journal's publication principles
- There are no direct - or indirect - references to the author(s) in the body of the text.

When submitting the manuscript, also include: a letter of application; a title page (including title, subtitle (if any), name(s) and surnames, institution(s), ORCID iD, contact information and e-mail addresses) of the authors; and an abstract in Turkish and English including keywords. Submit your article to: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>.

Publication policy

Published biannually (June and December) since 2000, Kadın/Woman2000, JWS welcomes articles and discussion papers with a primary focus on gender at the inter-sections of race, sexuality, culture, class, nationality. Articles from interdisciplinary perspectives are encouraged. We welcome the work of academics, independent researchers, artists and for/non-profit organizations. The journal also publishes notes, conference announcements, reports and reviews, and book reviews.

1. Publication Language

JWS is published manuscripts both in English and Turkish

2. Copyright

JWS only considers previously unpublished work. The Publisher maintains all the rights of publication for manuscripts accepted for publication by JWS Editorial Board, EMU. While the Publisher holds the copyright, authors may use the published work in other publications as long as they cite JWS as the original publication. The ideas, opinions, assumptions, theses or arguments in the articles belong to their authors. The views expressed in published work should not be understood to represent the views of Eastern Mediterranean University or the Center for Women's Studies.

3. Reviewing Process

- a. All manuscripts are blind-peer-reviewed by at least two referees.
- b. The evaluations are confidential and remain with the editorial.
- c. When submitting revised manuscripts (following peer reviews), authors should include clear and concise reports indicating the changes made and link those changes directly to the referee proposals.
- d. The Editorial Board may request corrections and suggestions on the manuscript before it is sent for publication. These suggestions will be shared with the author(s) before publication.
- e. Referees are expected to submit their evaluations within 6-8 weeks.

4. Length

The length of the manuscripts should not exceed 7000 words including footnotes and bibliography.

5. Plagiarism

As an ethical principle, the manuscripts submitted for evaluation are screened for plagiarism. All the manuscripts sent to JWS are scrupulously investigated against any allegations of plagiarism or abuse either published or in evaluation process. Investigations are conducted on the published articles and, when necessary, the institutions of the authors are informed.

6. Ethical Consent

For the manuscripts dealt with human subject consent form and participant information sheet approved by related ethical committees are necessary.

Writing Rules

- a. Manuscripts should be sent electronically in Times News Roman 12 font with two line spacing throughout - including figures and tables prepared in accordance with the publication guidelines.
- b. Turkish articles should be based on the Spelling Guide of the Turkish Language Association and Turkish words should be used as much as possible instead of foreign words. When new and unfamiliar words in Turkish are used, they should be placed in parenthesis in Turkish and English in their first use. English articles should consult the Oxford English Dictionary and annexes as a reference.
- c. Manuscripts should be submitted with title page, main text, references, annexes, tables, figure titles, figures, author notes and correspondence address.
- d. The title page should contain the title of the article, which consists of a maximum of 10-12 words (maximum 50 characters with spaces between words), the authors' name and surname, title, institution and ORCID ID number.
- e. The main text should start on a new page.
- f. References and authors referred to should be referenced as follows: (Author's surname, publication year, and referenced page number, (Brown, 2003: 23).
- g. Additional information about the text should be given as endnotes at the bottom of the page.
- h. Tables and figures should include numbers, headings, and the source (references). Headings should be placed above tables and figures, and references should be written below.
- i. Authors are requested to submit the text, tables, and artwork with the manuscripts. If there are pictures or drawings to be included in the manuscript they should be sent with the manuscript. The pictures should be numbered according to their order in the article and should include subtitles. They should be shown as Figure 1 and Figure 2 in brackets.
- j. The manuscript should be divided into un-numbered subsections written in small letters and bold. The secondary subtitles should be written in bold and italic.
- k. Equations should be given sequence numbers. The sequence number should be in parentheses and on the right side of the page. If the derivation of the equations is shown briefly, the derivation process should be shown on a separate page with all steps to be given to the referees.

About Funding

Any sources of funding or financial support by any institution should be identified in the manuscript before publication and with the date and amount of support. Authors are expected to supply all details regarding funding.

References and Bibliography

All references used in the text should be given in alphabetical order starting on a separate page under the heading "References". Each reference should include: Author Surname, Name (Year of publication). Book name (in italic letters) or article name, Journal name (in italic letters). Book names should be written in italic, article names should be written in normal letters and journal names should be written in italics. In addition, citations from unpublished sources should also be cited in a way that is clear and unambiguous.

Examples: Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandiyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

For referencing and citation issues not mentioned above, please consult the APA 6 guide. Manuscripts that do not comply with these guidelines are returned to authors for corrections. Manuscripts that are not approved by the Editorial Board are returned to the author with their original tables and figures, if any.

Publication Charges

There are no submission fees, publication fees or page charges for Kadın/Woman 2000, JWS.

Open Access

It provides open access to all issues of JWS excluding the last three years. Every year in January, a new issue will be made available through open Access.

Postal Address:

Center for Women's Studies

Kadın / Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS)

Socrates Street

Faculty of Education Sciences

EF 110

99628

Famagusta, North Cyprus via

Mersin 10-Turkey

Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017

e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

Web address: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS) Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

JWS'ye yazı göndermeden Yayın İlkeleri'ni mutlaka okuyunuz.

- Aşağıdaki koşulların sağlanmış olduğundan emin olunuz.
- Yazının daha önce yayınlanmamış olması,
- Yazının Yayın ilkeleri'ne uygun olarak hazırlanmış olması
- Ana metinde yazar(lar) hakkında bilginin olmaması,

Yazınızı teslim etmeden önce

- bir başvuru mektubu
- bir başlık sayfası (içinde başlık, (varsa) kısa başlık, yaza(lar)ın isimleri, kurumları, iletişim bilgileri ve e-posta adreslerinin yer aldığı) hazırlanmış olduğundan
- Yazının özünü hazırlayınız.
- Yazınızı <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000> adresine çevrimiçi olarak teslim edebilirsiniz.

Yayın politikası Yayın İlkeleri

2000 yılından bu yana yayında olan, yılda iki sayı yayınlanan JWS disiplinlerarası bir perspektifle toplumsal cinsiyet ve onun çapraz kestiği sorun alanları olan ırk, cinsellik, kültür, sınıf, milliyet konularına ilişkin akademik, bağımsız araştırmacı, sanatçı kişi ve kuruluşlardan araştırma, tartışma ve yazılara yer vermektedir. Bunların yanı sıra notlar, konferans duyuru, rapor ve değerlendirmeleri ve kitap tanıtım ve eleştirileri de yayınlamaktadır.

1. Yayın Dili

Kadın/Woman 2000, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.

2. Telif Hakkı

Kadın/Woman 2000'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ - Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler. Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesi'ni veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'ni bağlamaz.

3. Hakemlik

- a. Tüm yazılar, yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki hakem tarafından incelenir. Hakem değerlendirme formu için linki tıklayınız. Buraya değerlendirme formunu ekleyelim mi?
- b. Yapılan değerlendirme(ler), hakem isimleri gizli tutularak yayın kurulu başkanı tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- c. Yazarlardan hakem değerlendirmeleri sonrasında gözden geçirilmiş bir yazıyı yeniden teslim etmeleri durumunda, hakem önerilerine ilişkin yapılan değişiklik ve eklemeleri belirten açık bir rapor eklemeyi unutmayınız.
- d. Yayın Kurulu, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.
- e. Hakemlerden 6-8 hafta içinde değerlendirmelerini göndermeleri beklenir.

4. Uzunluk

Yazıların uzunluğu dipnotlar ve kaynakça da dâhil olmak üzere 7000 sözcüğü geçmemelidir.

5. Etik Onam

Saha çalışmayı ve görüşme ye dayalı makalelerde ilgili etik komite tarafından onaylanmış, onam formu ve katılımcı bilgilendirme formu gereklidir.

6. Aşırımcılık ve İntihal

Değerlendirilmek üzere gönderilen yazılar aşırımcılık ve intihale karşı taranmaktadır. Kadın/Woman2000'e gelen yayınlanmış veya değerlendirme aşamasındaki yazılarla ilgili intihal ve kötüye kullanım iddiaları titizlikle araştırılır. **Yayınlanmış olanlar hakkında işlem yapılır ve yazarların varsa bağlı olduğu kurumlar bilgilendirilir.**

Yazım Kuralları

- Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte Times News Roman 12 fontunda iki satır aralığıyla yazılmış olarak, elektronik olarak gönderilmektedir.
- Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda yazım kuralları için ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile teslim edilmelidir.
- Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimeden oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı, çalıştığı kurumu ve **ORCID numarasını** içermelidir.
- Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
- Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir.
- Metinle ilgili ek bilgiler dipnot olarak sayfa sonunda verilmelidir.
- Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.
- Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alış sıralarına göre numaralandırılmalı ve alt yazı ile verilmelidir. Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmelidir.
- Yazıyı numaralandırılmamış alt bölümlere ayırınız. Küçük harflerle ve koyu ile yazınız. İkincil alt başlıkları ise koyu ve italik olarak yazınız.
- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.

Fon Desteği Hakkında

Yayınlanmak üzere gönderilen yazılarla ilgili olarak herhangi bir fon ve maddi destek veren kurum veya kurumlar destek verdikleri tarih ve sayı belirtilmek kaydıyla bildirilmelidir.

Kaynak Gösterme ve Kaynakça

Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *italik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *italik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandıyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir.

Bu ilkelere uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

Basım ücreti

Kadın/Woman 2000 teslim, basım aşamasında ve veya sayfa sayısı bazında herhangi bir ücret almamaktadır.

Açık Erişim

Kadın/Woman2000'in son üç yıl dışındaki tüm sayılarına açık erişim olanağı vermektedir. Her yıl Ocak ayında bir yeni sayı daha açık erişime açılmaktadır.

İletişim Adresi

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kadın / Woman 2000, Kadın Çalışmaları Dergisi
Sokrates Caddesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
EF 110
99628
Gazimağusa - KKTC
Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017
e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

İnternet adresi: <https://ojs.emu.edu.tr/index.php/woman2000>